

Nulägesanalys Kalmar län 2017

Bilaga 2

Klimat att växa i – Regional utvecklings-
strategi för Kalmar län 2030

Nulägesanalys Kalmar län 2017

Bilaga 2 Klimat att växa i – Regional utvecklingsstrategi för Kalmar län 2030

dnr: 2016/191-100

Denna sammanställning bygger i huvudsak på öppna data från officiella statistikmyndigheter, främst SCB och Folkhälsomyndigheten. Ytterligare faktaunderlag och analyser har lämnats av medarbetare på Regionförbundet, Landstinget och Länsstyrelsen i Kalmar län. Innehållet har också diskuterats vid seminarier med ett stort antal representanter för den offentliga sektorn, näringslivet och det civila samhällets organisationer i länet. Rapporten har sammanställts av Nina Öhrn Karlsson, Regionförbundet i Kalmar län.

2017-12-01

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
SWOT Kalmar län 2017	7
Megatrender	8
Effekter för länets befolkningsutveckling	9
Effekter för länets näringsliv och arbetsmarknad	10
Befolkning och demografi	11
Befolkningsprognos och beräkningar av framtida försörjningskvot i länet	14
Exempel: Senarelagd pensionering	17
Exempel: Högre förvärvsfrekvens bland utrikes födda.....	17
Exempel: Ökad (arbetskrafts)invandring	19
Arbetsmarknad och näringsliv	20
Näringslivsstruktur	20
Produktivitet	23
Jämställdhet på arbetsmarknaden	25
Utbildning	27
Matchning mellan utbildning och kompetensbehov	32
Aggregerad matchning	32
Indikatorer för matchning mellan utbildning och yrke	33
Inkomster och inkomstfördelning	35
Trygghet, hälsa och delaktighet	41
Upplevd trygghet och utsatthet för brott	41
Folkhälsa	43
Jämlik hälsa och levnadsvanor	46
Socialt deltagande	47
Tillit och stöd i vardagen	48
Ungas inflytande, delaktighet och trygghet	50
Upplevd delaktighet	50
Upplevd trygghet.....	51
Utanförskap bland unga	52
Miljö och klimat	54
Koldioxidutsläpp och energianvändning	54
Vattenkvalitet i Östersjön, sjöar och vattendrag	57
Värdefulla biotoper, miljöer och landskap	60
Natur- och kulturvärden och biologisk mångfald.....	60
Betydelsen för besöksnäringen och de gröna näringarna	61
Exponering av kemiska ämnen skadliga för människor	61
Giftfri vardag.....	61
Miljöskulden regleras	62
Transport, kommunikationer och infrastruktur	63
Regionförstoring	63
Pendling	67
Persontransporter och kollektivt resande	71
Cykel	73
Flyg.....	74
Godstransporter och logistik	74
Digital infrastruktur	76
Bostadsmarknad	78
Länens bostadsbestånd och befolkning	78
Lönsamhet i nyproduktion	81

Sammanfattning

Befolkning och demografi

- Länets befolkning har ökat från 2010 och framåt efter att ha minskat under lång tid på grund av utflyttning till övriga Sverige. Befolkningsökningen beror på inflyttning från utlandet och de som flyttar in är unga jämfört med den infödda befolkningen. Fortfarande flyttar dock många från länet till övriga Sverige, främst yngre personer och kvinnor. Utflyttningen har lett till att länet har en lägre andel unga och en högre andel äldre än riksgenomsnittet och därmed också en högre demografisk försörjningskvot. Beräkningar tyder på att kvoten kommer att öka under kommande år.
- Det finns stora skillnader i åldersfördelning mellan länets kust- och inlandskommuner och i befolkningsutvecklingen sedan 1960-talet. Det har skett en urbanisering inom länet där Kalmar/Mörbylånga-området ökat sin befolkning medan befolkningen i inlandet minskat. Oskarshamn och Borgholms kommuner har ungefär lika stor befolkning år 2017 som de hade år 1968. Borgholm har en betydligt äldre befolkning än övriga kommuner, vilket förklaras av en relativt stor inflyttning av äldre.

Arbetsmarknad och näringsliv

- Vård och omsorg, tillverkningsindustri, handel samt företagstjänster är länets största branscher sett till sysselsättningen. Vård och omsorg (kvinndominerad) och tillverkningsindustri (mansdominerad) är mer dominerande i länet än på risknivå. Då könsfördelningen inom dessa två branscher är obalanserad leder det till en större könsseparation på länets arbetsmarknad än i riket totalt sett.
- Finanskrisen 2009 drabbade tillverkningsindustrin hårt, och återhämtningen för länets näringsliv tog längre tid än vad det gjorde på riks nivå. Sysselsättningen i tillverkningsindustrin är lägre och bruttoregionalprodukten (BRP) har utvecklats svagare än tiden före krisen. Arbetslösheten i länet ligger i nivå med riksgenomsnittet, medan andelen i arbetsmarknadsåtgärder fortfarande är högre. Även sjuktalen i länet är högre än riksgenomsnittet.

Utbildning

- Andelen elever som går ut årskurs 9 med behörighet till gymnasiet i Kalmar län ligger över riksgenomsnittet och bland de som inte är behöriga till gymnasiet går en stor andel ändå vidare till gymnasiet individuella program. Andelen som väljer att inte gå gymnasiet alls är därför låg i länet. Även andelen elever som tar examen från gymnasiet inom 4 år är hög i länet.
- Andelen övergångar från gymnasium till högre utbildning i länet totalt sett ligger under riksgenomsnittet. Detta i kombination med en stor utflyttning av unga (som eventuellt studerar på annan ort senare) gör att andelen i befolkningen med högre utbildning är lägre än riksgenomsnittet. Eftersom övergångsfrekvensen från gymnasium till högre utbildning är lägre än riksgenomsnittet finns inte heller tecken på att skillnaderna gentemot riket kommer att minska.
- Det finns också samband mellan utbildningsnivån i en kommun och andelen elever som går vidare till högre utbildning i kommunen. Övergångsfrekvensen är lägre i kommuner med en högre andel barn vars föräldrar endast har grundskoleutbildning.
- Matchningen på arbetsmarknaden fungerar relativt bra för arbetstillfällen utan krav på högre utbildning, men sämre för högre utbildningar. Goda möjligheter till arbete efter gymnasiet kan vara en anledning till att färre läser vidare, men är problematiskt om länets näringsliv ska kunna bli mer kunskapsintensivt.

Inkomster och inkomstfördelning

- Hushållens inkomster är låga i Kalmar län i förhållande till riksgenomsnittet och länet ligger i den nedre delen av en fördelning mellan svenska län. Detta gäller oavsett om jämförelsen avser medel- eller medianinkomster. Då jämförelsen avser de disponibla inkomsterna istället för sammanräknad förvärvsinkomst ligger länet dock närmare mitten av en länsfördelning.
- Kalmar län har en med svenska mått mätt sammanpressad inkomstfördelning och har bland de minsta inkomstskillnaderna i landet. Andelen av befolkningen i länet som har högre utbildning är låg i förhållande till riket, men utbildningspremien för personer med högre utbildning är också bland de lägsta i Sverige. Detta hänger samman med att de arbeten som ställer krav på högre utbildning i länet främst finns inom offentlig sektor inom bl.a. vård och utbildningssektorn.
- Trots relativt låga inkomster har samtliga länets kommuner en lägre andel barn och unga i ekonomiskt utsatta hushåll än rikssnittet. Detta hänger samman med att länet har en sammanpressad inkomstfördelning, där både höginkomsttagarna och låginkomsttagarna är få.

Trygghet, hälsa och delaktighet

- Det finns stora socioekonomiska skillnader mellan länets kommuner. Kustkommunerna har generellt sett starkare socioekonomiska förutsättningar än kommunerna i inlandet och en starkare arbetsmarknad. Detta återspeglas i en högre andel eftergymnasialt utbildade, högre inkomster och bättre folkhälsa.
- Invånarna i länet är mindre oroliga för att utsättas för våldsbrott, och ungefär lika oroliga för att utsättas för egendomsbrott som riksgenomsnittet. Andelen som utsatts för våldsbrott är lägre än riksgenomsnittet.
- Folkhälsan bland invånarna i länet är relativt bra sett till andelen i befolkningen med god självskattad hälsa, där länet ligger i nivå med riksgenomsnittet och ungefär mitt i en fördelning bland Sveriges län. Ohälsotalen i länet är dock något högre än riksgenomsnittet. Medellivslängden är också något lägre än riksgenomsnittet och ligger ungefär i mitten av en fördelning mellan Sveriges län.
- Tillgängliga mått på socialt deltagande och mellanmänsklig tillit visar på en hög grad av deltagande och tillit i länet. Befolkningen i länet har i mycket högre utsträckning stöd i vardagen, såväl praktiskt som emotionellt, jämfört med såväl övriga län som i jämförelse med riket.

Ungas inflytande, delaktighet och trygghet

- I den s.k. LUPP-enkäten ställs frågor om ungdomars känsla av trygghet, delaktighet och vilja att vara med och påverka. Resultaten för 2015 visar att unga i länet generellt sett mår bra och upplever sig ha goda levnadsvillkor. Dock har otryggheten i olika sammanhang ökat över tid, även om den upplevda tryggheten bland unga fortfarande är högre i länet än i riket totalt sett.

Miljö och klimat

- Kalmar län har en stor energiintensiv tillverkningsindustri, vilket medför att länet har relativt stora utsläpp av koldioxid per invånare och en hög energianvändning. Industriproduktionen har ökat sedan 1990, och den totala energianvändningen har därför ökat. Eftersom ökningen skett med förnybara bränslen har användningen av förnybara bränslen i länet fördubblats under perioden 1990–2012. De fossila bränslen som används nyttjas till övervägande del till transporter. Trots den ökade produktionen i industrin har länets koldioxidutsläpp minskat med ca 25 % mellan 2000–2012.
- Kalmar län har en lång industriell historia med bl.a. glasbruk, sågverk, pappersbruk och hamnar som lämnat spår efter sig i form av deponier, förorenad mark, vatten och sediment. I länet finns ca 4 000 misstänkta eller bekräftat förorenade områden och ett tiotal av objekten har sanerats. På ett fyrtiotal objekt pågår insatser eller så har undersökningar gjorts.

- Närmare 70 procent av länets dricksvattenförsörjning är ytvattenberoende. Att skydda råvatten i samhällsplaneringen är därför viktigt, liksom att hushålla effektivt med de begränsade vattenresurserna. Östersjön är en värdefull resurs både för framtida vattenförsörjning och som ett levande hav som kan leverera ett stort antal ekosystemtjänster. Övergödning har dock gjort att många av Östersjöns funktioner är ansträngda eller hotade. 2015 var statusen längs Kalmar läns kust otillfredsställande till måttlig på samtliga undersökta stationer. Utsläppen från punktkällor har minskat och idag är läckaget från jordbruks- och skogsmark dominerande bland källorna till vattendragens näringsbelastning.
- Kalmar län har en stor andel natur- och kulturmiljöer som hyser unika värden. Den största arealen naturbetesmark i Sverige finns i länet och ca 25 % av de mest värdefulla odlingslandskapen. Länet är också ett av de skogrikaste i södra Sverige. Många arter som är sällsynta eller saknas i övriga delar av Sverige är mer eller mindre vanliga i Kalmar län. Ungefär hälften av Sveriges rödlistade arter förekommer i länet och för ett stort antal av dessa är populationerna i Kalmar län de enda som är livskraftiga i landet. Den sammanlagda kuststräckan är den längsta i landet och kusten har en mycket varierad karaktär, både under och över ytan. Detta ger förutsättningar för en hög biologisk mångfald.

Transport, kommunikationer och infrastruktur

- Regionförstoring, dvs. sammanlänkning av närliggande arbetsmarknader, ökar möjligheterna till kompetensförsörjning och kan därigenom förväntas leda till ökad produktivitet och konkurrenskraft i näringslivet. Fler potentiella arbetsgivare inom pendlingsavstånd ger en större branscbredd och ökad stabilitet på arbetsmarknaden. Pendlingen i länet har ökat, men ökningen är mindre än i många andra län.
- Pendlingen in i och ut ur länets kommuner har ökat med ca 20 % under perioden 2005–2015. Det kollektiva resandet har utvecklats mycket positivt, framför allt sedan 2008, då s.k. stråktrafik började införas i länet. Ökat kollektivt resande är en förutsättning för att fortsatt regionförstoring ska kunna ske på ett hållbart sätt. I detta avseende fyller Kust till Kustbanan samt Stångådal- och Tjustbanorna viktiga funktioner. Kalmar Öland Airport är den prioriterade flygplatsen för länet. Flygförbindelsen med Stockholm har stor betydelse för den södra länsdelen eftersom den tills vidare inte är tidsmässigt möjlig att ersätta med andra färdvägar.
- Godstrafiken spelar en avgörande roll för länets näringsliv och därigenom för arbetstillfällena, tillväxt och välbefinnande. Europaväg 22 (E22) som går mellan Trelleborg/Malmö och Norrköping har klart störst betydelse för godstransporterna i länet. Vägen binder samman stora industrier och befolkningscentra med Smålandshamnarna längs Östersjöskusten och grannlänerna. Tillsammans med riksväg 25 och 40 utgör E22 ett nationellt ramverk i det regionala vägnätet. Den regionala inriktningen är att öka andelen gods som går via tåg och båt.
- Utbyggd digital infrastruktur är en förutsättning för digitalisering i hela länet. Det regionala målet är att alla i Kalmar län ska ha minst 100 Mbit/s bredband år 2020. Det kommer att krävas stora insatser för att nå målet om utbyggnad, samtidigt som det är viktigt att förbättra kvaliteten och minska sårbarheten i nätet. Detta är en förutsättning för länets utveckling inom kompetens, näringsliv, e-hälsa och kommunal e-utveckling.

Bostadsmarknad

- Alla länets kommuner har i dagsläget bostadsbrist i delar av kommunen eller i centralorten. Kommunerna planerar för ett förhållandevis stort byggande under kommande år. Fastighetspriserna och lönsamheten i nyproduktion varierar dock stort mellan länets kommuner och mellan delområdena inom kommunerna. Urbaniseringen inom landet och länet medför att efterfrågan på bostäder trendmässigt ökar mer på de större orterna än i övriga delar av länet.

SWOT Kalmar län 2017

Styrkor

- Starka profilområden inom bl.a. energi- och miljöteknik, besöksnäring, livsmedelsindustri, delar av tillverkningsindustrin
- Jord, skog och förnybar energi
- Stor kunskap inom klimat- och energifrågor
- Starka varumärken inom besöksnäringen
- Kultur, musik och idrottsevenemang
- Levande landsbygd med stora natur- och kulturvärden

Möjligheter

- Hög grad av trygghet, mellanmännisklig tillit och invånare som upplever att de har stöd i vardagen – ett gott vardagsliv
- Förbättrad integration av nyanlända
- Frisk äldre befolkning
- Länets läge i Östersjöregionen
- Större arbetsmarknadsregioner genom ökad pendling inom länet och över länsgränserna
- Samverkan mellan näringsliv, offentlig sektor och högre utbildning för ökat kunskapsinnehåll i näringslivet
- Linnéuniversitetet
- Lärcentrum i länet, möjlighet till livslångt lärande
- Vidareutveckla styrkeområdena inom energi- och miljöteknik, besöksnäring, livsmedelsindustri, tillverkningsindustri, m.fl.
- Dra nytta av digitaliseringens möjligheter
- Attraktiva natur- och kulturmiljöer

Svagheter

- Demografisk utveckling, negativt inrikes flyttnetto
- Brister i infrastruktur och kommunikationer inom och utom länet
- Lågt förädlingsvärde i näringslivet, stora konjunktursvängningar och beroende av ett fåtal näringar
- Låg utbildningsnivå, bristande matchning mellan utbildningar och efterfrågan på kompetens
- Könsuppdelad arbetsmarknad

Hot

- Demografisk utveckling, utflyttning av unga, urbanisering
- Minskande social sammanhållning, ökande skillnader mellan stad och land
- Kompetensförsörjning
- Miljö och klimat
- Vattenförsörjning
- Bostadsbrist i stora delar av länet

Megatrender

Globalisering, urbanisering och digitalisering är globala trender som har medfört ökad rörlighet av människor, varor, tjänster och kapital. Trenderna medför också att utbytet av idéer, kunskap och trender kan gå snabbare och få större spridning än någonsin tidigare. Dessa megatrender påverkar hela världen, och är högst relevanta också för oss i Kalmar län. Miljö- och klimatfrågor samt den sociala sammanhållningen är andra storskaliga aspekter som med all säkerhet kommer att ha stor påverkan på länets utveckling under kommande år.

Globaliseringen medför att Kalmar län blir mer beroende och påverkas av vad som händer i omvärlden. Genom globaliseringen har vi fått tillgång till ett ökat utbud av varor och tjänster, men också av idéer som tidigare var mer eller mindre nationella eller lokala. På samma sätt medför globaliseringen att länets näringsliv både får tillgång till nya marknader och möter ökad konkurrens från företag i andra länder. Den trend av ökad öppenhet, globalisering och nedmontering av gränser för människor, kapital och varor som tog fart under de sista åren av förra millenniet utmanas nu av en ökande nationalism och värnande av gränser. Nya typer av spänningar och konflikter ersätter gamla i vår omvärld. Fler människor än på mycket länge är på flykt från krig, terror och förföljelse och söker trygghet i Sverige och Europa.

Urbaniseringen är en annan stark trend. I vårt land ökar befolkningen, men ökningen är störst i de tre storstadsområdena. Urbanisering är emellertid inte bara ett storstadsfenomen utan pågår även i vårt län, där människor flyttar från mindre orter och kommuner till större. Urbaniseringen förstärks och växelverkar också med den pågående övergången från tillverkningsindustri till tjänstenäring. Tjänsteföretagens verksamhet är mindre platsbunden än industrins, vilket medför att tjänsteföretag i högre utsträckning har möjlighet att söka sig till större städer, där möjligheterna är större till specialisering, kunder och en bredare rekryteringsbas. Den ökande koncentrationen av människor och ekonomisk aktivitet till stadsmiljöer riskerar att öka skillnaderna mellan utbudet i stad och landsbygd. Samtidigt kan den ökade tätheten i städer skapa nya problem i form av buller, trängsel och ökade restider, boendesegregation och sociala spänningar.

Digitaliseringen eller den digitala omställningen är en annan megatrend som kommer att påverka alla samhällsområden. Den gör det lättare för människor att kommunicera med varandra, vilket påskyndar globaliseringen. Samtidigt kan avståndet mellan människor öka, eftersom det blir möjligt för var och en att välja vilken information man vill ta del av. Den allsidighet och opartiskhet som är utgångspunkt för ett öppet demokratiskt samhälle kan väljas bort och därmed riskerar gränsen mellan fakta och tyckande att suddas ut. Om människor i ett samhälle inte delar en grundläggande världsbild och människor med olika åsikter inte möts riskerar också polariseringen mellan människor och grupper i samhället att öka.

Digitaliseringen skapar också möjlighet att utveckla nya produkter, affärsmodeller och nya sätt att skapa värde. Samhällsfunktioner som trafik- och energisystem och vårdlogistik kan omorganiseras genom att nyttja insamlad information på andra sätt än idag. Samtidigt ställer datainsamlingen nya frågor kring sekretess, informationssäkerhet och äganderätten till data.

Miljö- och klimatfrågan påverkar hela jordklotet med stora konsekvenser såväl nu som i framtiden. Klimatförändringarna är globala. Utsläpp av klimatpåverkande gaser ger samma globala effekt oavsett var på jorden de släppts ut. Jordens klimat blir allt varmare och FN:s klimatpanel IPCC har slagit fast att klimatet redan förändrats till följd av människans påverkan. Den

temperaturökning som hittills ägt rum leder till en rad förändringar runt om på jorden. Isar och glaciärer smälter, snötäcket minskar, vädret blir extremare, nederbördsförhållanden förändras, permafrostens tjocklek minskar, havsytan stiger. De ökade utsläppen av koldioxid gör också att havsvattnet försuras. Sammantaget får detta mycket stora konsekvenser för jorden, dess ekosystem, människor och samhällen.

Fortsatta utsläpp innebär fortsatt stigande temperatur. Klimatpåverkande utsläpp kommer från många olika delar av samhället, bland annat från användning av fossila bränslen, från djur som idisslar, från marken när den brukas, från kemiska reaktioner inom industrins olika processer, nedbrytningen av avfall eller från läckor i kylsystem. För att begränsa effekterna av klimatförändringarna måste de klimatpåverkande utsläppen minska.

Effekter för länets befolkningsutveckling

Aktuella prognoser visar att befolkningen i länet kommer att uppgå till runt 250 000 personer år 2030. Fram till samma år bedöms den demografiska försörjningskvoten, det vill säga relationen mellan befolkningen i arbetsför ålder och övriga, komma att öka med i storleksordningen 20 procent totalt sett i länet. Ökningarna fördelar sig dock ojämnt mellan länets kommuner. Den ökande försörjningskvoten medför att varje person som arbetar ska finansiera välfärdstjänster till betydligt fler människor än idag.

Effekterna av den förändrade demografin kan mildras om fler personer arbetar, pensionerar sig senare eller träder in på arbetsmarknaden tidigare. Insatser som förbättrar integrationen av utrikesfödda på arbetsmarknaden är också viktiga medel för att begränsa påfrestningarna på välfärden. Förbättrad folkhälsa är en förutsättning för ett längre arbetsliv. Folkhälsan påverkar inte bara de enskilda individerna positivt utan gynnar samhället i form av minskat nyttjande av välfärdssystemen, högre produktivitet och möjlighet att delta i arbetslivet högre upp i åldrarna.

Förbättrad folkhälsa och minskade skillnader i hälsoutfall mellan grupper är en annan viktig faktor för att skapa en god och hållbar utveckling i länet. Skillnaderna i folkhälsa mellan länets kommuner hänger samman med skillnader i levnadsvanor och livsvillkor. Hälsan har ett starkt samband med andra socioekonomiska statusmarkörer som utbildningsnivå, inkomst och delaktighet i samhället. Det finns även könsrelaterade skillnader i hälsa och skillnader relaterade till individers bakgrund. Kvinnor och utrikes födda har lägre inkomster än män och inrikes födda, en lägre upplevd hälsa och högre ohälsotal. För att uppnå en sammantaget god utveckling i länet krävs både generella insatser för att förbättra hälsoläget hos enskilda individer, men också insatser för att utjämna skillnaderna mellan grupper.

Den digitala omställningen ytterligare en möjlighet där utvecklingen inom till exempel e-hälsa kan effektivisera arbetssätt inom vård och omsorg. En ytterligare möjlighet är att öka antalet förvärvsarbetande genom inflyttning eller invandring. För att påverka inflyttningen krävs att vi kan erbjuda miljöer där folk vill bo, genom att erbjuda möjligheter till att leva ett gott liv. Kalmar län präglas av en hög grad av trygghet och tillit mellan människor. Befolkningen upplever i hög grad att de har praktiskt och emotionellt stöd. Andelen elever som är behöriga till och går vidare till gymnasiet är hög och andelen elever som tar examen från gymnasiet inom fyra år är bland de högsta i landet. Kalmar län har sammantaget goda förutsättningar för att kunna erbjuda ett bra vardagsliv och bra uppväxtvillkor för barn och unga.

Effekter för länets näringsliv och arbetsmarknad

Geografiskt bunden produktion har över tid minskat i betydelse ur sysselsättningssynpunkt, medan innovationer, kunskap och annat humankapital ökat i betydelse. Detta har medfört att tjänstesektorn växer medan allt färre är anställda inom industrin. Tillverkningsindustrin är dock fortfarande betydelsefull för arbetsmarknaden i länet. Det är också viktigt att det finns en förnyelse och differentiering inom näringslivet och att nya företag kan starta med goda förutsättningar att växa. Styrkeområden att utveckla finns inom besöksnäring, skog- och träindustri, livsmedelproduktion samt förnybar energi. Digitala tjänster (e-tjänster) är en annan framtidsbransch där länet bedöms ha goda utvecklingsförutsättningar.

Det regionala näringslivets specialisering med bland annat en stor andel tillverkningsindustri medförde att finanskrisen 2009 drabbade länet hårt. Utvecklingen av bruttoregionalprodukten var under flera år efter krisåren svagare än före krisen. Detta visar på en sårbarhet i länets näringsliv, och ett behov av att öka differentieringen i näringslivet för att bättre klara av framtida kriser och förändringar i vår omvärld.

En större branschspridning i näringslivet ger dessutom bättre jobbmöjligheter i länet för högutbildade. Relativt få arbetstillfällen med krav på högre utbildning, få arbetstillfällen inom tjänstesektorn och brist på differentiering inom näringslivet medför dock att matchningen fungerar sämre för mer personer med högre och mera specialiserad utbildning. Utvecklad samverkan med den verksamhet som bedrivs vid Linnéuniversitetet och andra universitet och högskolor som är verksamma i länet behövs för att näringslivet ska kunna bli mer kunskapsintensivt. Detta pekas av OECD (Territorial review Småland-Blekinge, OECD, 2012) ut som en av de viktigaste faktorerna för att stäkra det regionala näringslivets konkurrenskraft. Här finns en stor utmaning i att höja utbildningsnivån i befolkningen, exempelvis genom att behålla fler studenter i länet efter avslutad utbildning.

Ett annat sätt att minska sårbarheten i näringslivet är binda samman olika länsdelar så att de bättre kan dra nytta av varandras styrkor. Ökade pendlingsmöjligheter medför att en större geografi ligger inom pendlingsavstånd. Detta ökar den potentiella arbetsmarknaden för arbetstagare och medför en ökad konkurrens mellan arbetsgivare, vilket verkar i riktning mot högre lönenivåer. Samtidigt ökar arbetsgivares möjligheter för kompetensförsörjning då en större befolkning finns inom pendlingsavstånd. Den större rekryteringsbasen ökar möjligheter för företagen att hitta rätt kompetens, vilket är positivt för produktivitet och konkurrenskraft, vilket i sin tur möjliggör högre lönenivåer.

Den geografiska rörligheten på arbetsmarknaden har successivt ökat och allt fler förflyttar sig allt längre sträckor för att komma till sitt arbete. Antalet personer som pendlar in i eller ut ur en av länets kommuner har ökat med ca 20 % under perioden 2005–2015. Pendlingen har ökat mer bland kvinnor än bland män under perioden i samtliga kommuner i länet. Män dominerar dock bland de som pendlar längre sträckor.

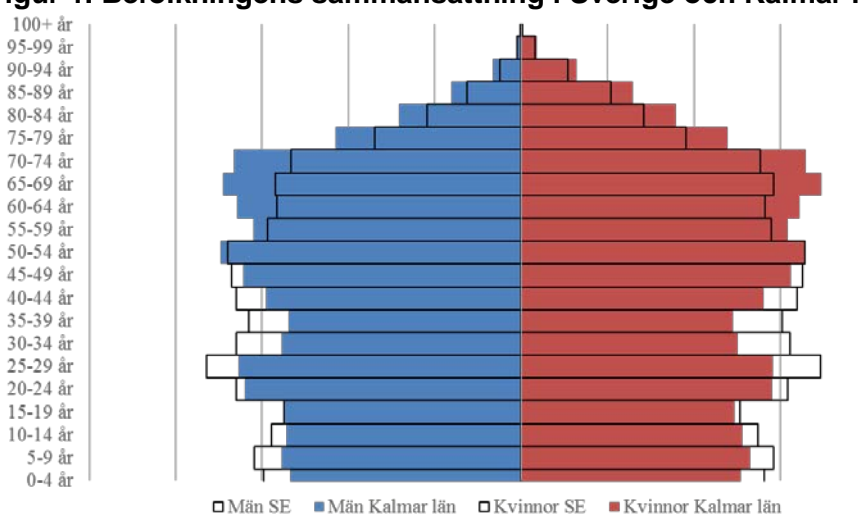
Den starkare utvecklingen i länets tillväxtmotor (Kalmar) och regionala kärnor (Oskarshamn och Västervik) är viktig för länets samlade konkurrenskraft genom att dessa skapar en arbetsmarknad också för omkringliggande kommuner. Samtidigt riskerar koncentrationen av befolkning och arbetstillfällen att öka skillnaderna mellan stad och land inom länet. För länets mer glest befolkade landsbygdsområden är tillgång till kommunikationer, såväl fysiska som digitala, därför en viktig utvecklingsfaktor. Tillgång till digitala kommunikationer kommer att

vara avgörande för möjligheterna att bo och driva företag i alla delar av länet. För länets mindre kommuner är stärkta band till närliggande regionala kärnor och tillväxtmotorer i andra län också nödvändiga för att minska den sårbarhet som följer av ett beroende av ett fåtal stora arbetsgivare. Genom regionförstoring uppnår ökad diversifiering, såväl branschmässigt som geografiskt, vilket minskar konjunktursvängningarna och ökar stabiliteten på arbetsmarknaden.

Befolkning och demografi

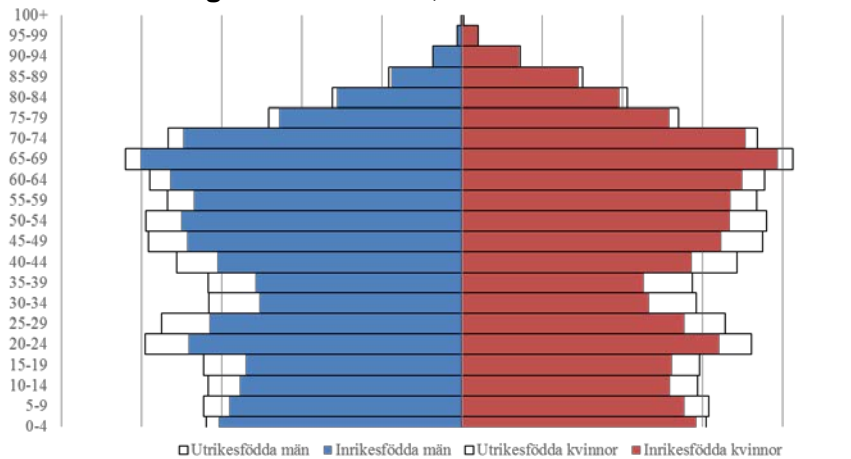
Den 1 november 2016 hade Kalmar län 240 586 invånare, vilket motsvarar ca 2,4 % av Sveriges befolkning vid samma tidpunkt. Kalmar län har något färre unga och något fler äldre än riksgenomsnittet. Även andelen av befolkningen som är i arbetsför ålder är något lägre jämfört med riksgenomsnittet. Detta medför att länets försörjningskvot är relativt hög. Figur 1 visar befolkningens sammansättning fördelat på kön och åldersgrupper i Kalmar län (hel fyllning) och i riket (kontur) i en befolkningspyramid.

Figur 1. Befolkningens sammansättning i Sverige och Kalmar län 2016

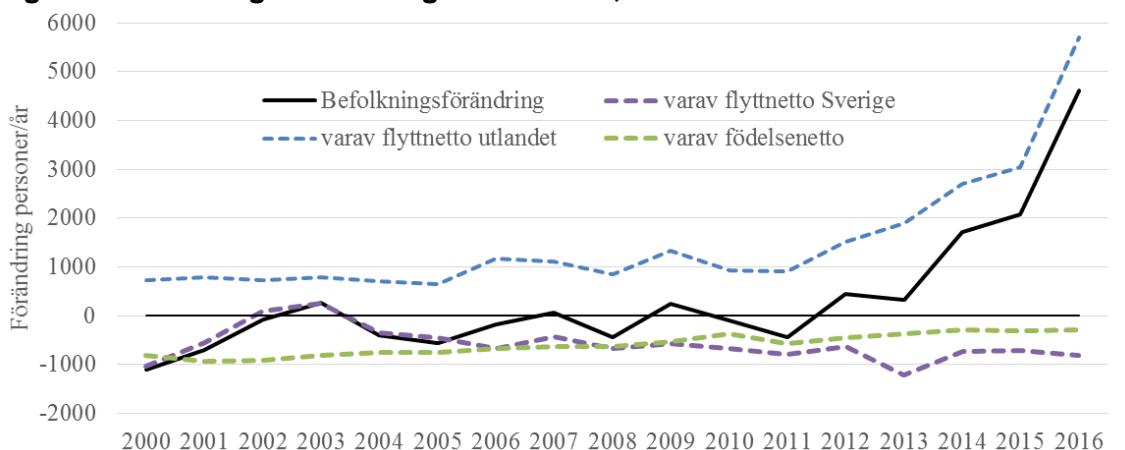
Källa: SCB, Folkmängden den 1 november efter ålder och region, 2016

Bland befolkningen i Kalmar län år 2015 var ca 59 % i åldern 16–64 år, medan motsvarande andel bland länets utrikesfödda var ca 74 %. Inflyttningen i länet från utlandet underlättar därför försörjningen av den åldrande inhemska befolkningen. Figur 2 visar hur befolkningspyramiden för Kalmar län såg ut den 1 november 2015 (linje), uppdelat efter inrikes födda (röd/blå fyllning) och utrikes födda (vit fyllning).

Figur 2. Befolkningen i Kalmar län, efter inrikes/utrikes födda 2015

Källa: SCB, *Folkmängden den 1 november efter ålder och region, 2015*

Figur 3 visar hur befolkningen i Kalmar län förändrats sedan 2000. Länets befolkning har ökat från 2010 och framåt. Befolkningsökningen förklaras av inflyttning från utlandet, varför andelen utrikes födda ökar i länet. Utan inflyttningen från utlandet skulle befolkningen ha minskat under hela perioden.

Figur 3. Förändring i befolkning i Kalmar län, 2000–2016

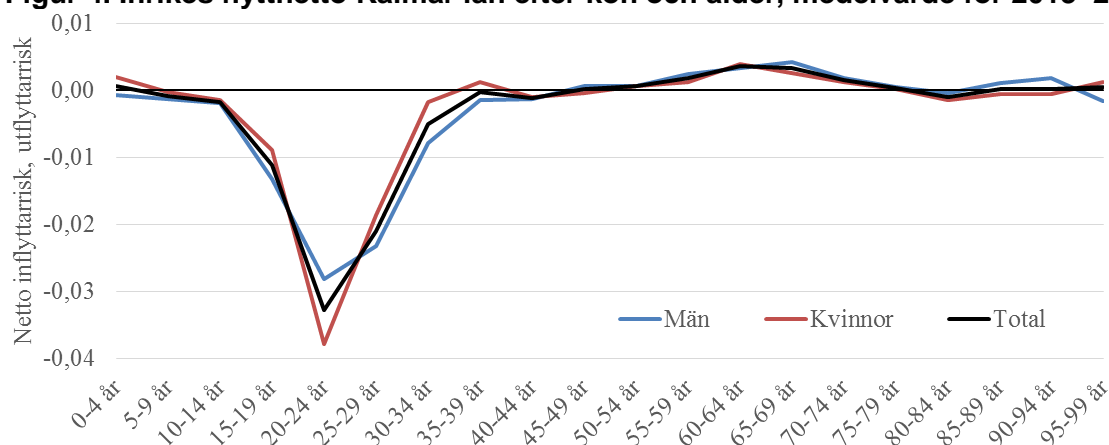
Källa: SCB, *Folkmängden den 1 november efter ålder och region, 2000–2016*

Samtliga kommuner i Kalmar län utom Kalmar och Mörbylånga har haft ett negativt inrikes flyttnetto under de senaste fem åren, och i många kommuner har befolkningen minskat under lång tid dessförinnan. Även länet som helhet har ett negativt inrikes flyttnetto. Det är främst yngre personer som flyttar, och framför allt flyttar unga kvinnor (se figur 4). Detta har medfört att Kalmar län har en lägre andel unga och en högre andel äldre än riksgenomsnittet.

Figur 4 visar länets inrikes flyttnetto efter kön och ålder, som genomsnitt för åren 2013–2016. Andelen flyttare beräknas som andelen inrikes in- och utflyttare per kön och ålder (ettårsklasser), men visas i figuren aggregerat för åldrar i femårsklasser. Inflyttningen i länet är mindre än utflyttningen totalt sett. I genomsnitt flyttade det ut 866 fler personer än vad som flyttade in i länet under perioden 2013–2016.

Nettot är kraftigt negativt för personer mellan ca 18–30 år, och stabiliseras kring noll för personer runt 40 år. I gruppen personer över 50 år är nettot svagt positivt och förblir så även vid högre åldrar. Vid högre åldrar är dock flyttbenägenheten betydligt lägre än bland personer i 20-årsåldern, och inflyttningen i högre åldrar väger därför inte upp för utflyttningen av unga.

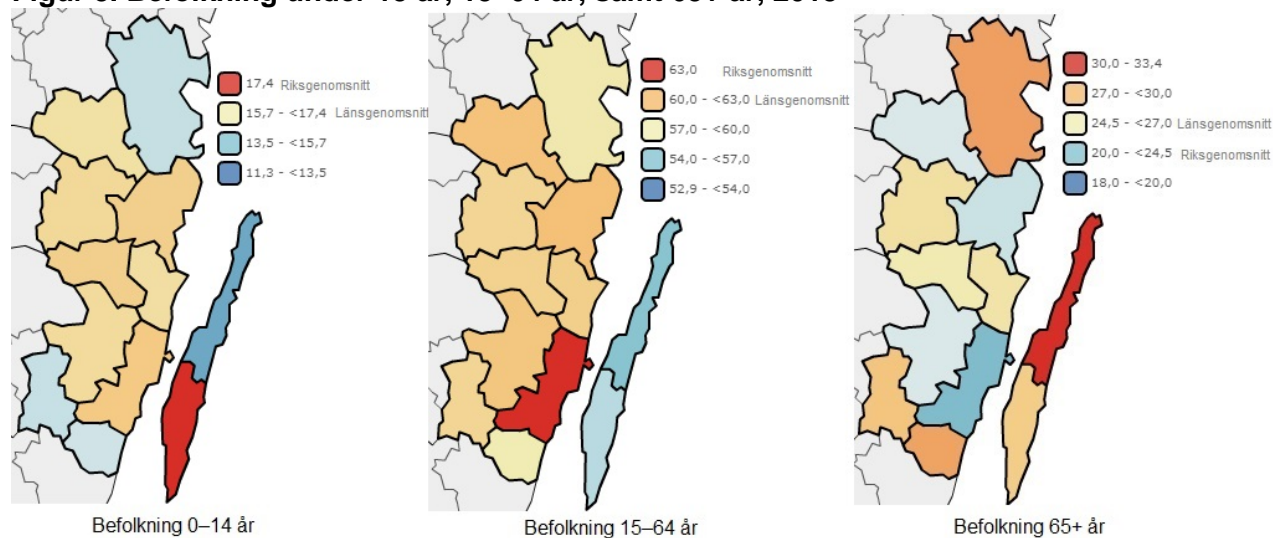
Figur 4. Inrikes flyttnetto Kalmar län efter kön och ålder, medelvärde för 2013–2016

Källa: SCB, Befolkningsförändringar och medelfolkmängd, antal personer efter kön, och region; egna beräkningar

Samma mönster, med en minskande ung befolkning och en ökande andel äldre, finns i andra svenska län utanför storstäderna. Flyttströmmarna går i hög utsträckning till landets storstadsområden, i vilka situationen är den omvända. När den yngre befolkningen flyttar leder detta till att födelsetalen blir lägre. Detta leder på sikt till att födelsenettet blir negativt, dvs. fler personer dör än vad som föds i länet. Obalanserna är också generellt sett större i länets mindre kommuner än i de större. Figur 5 visar befolkningen i olika åldersgrupper i Kalmar läns kommuner år 2015.

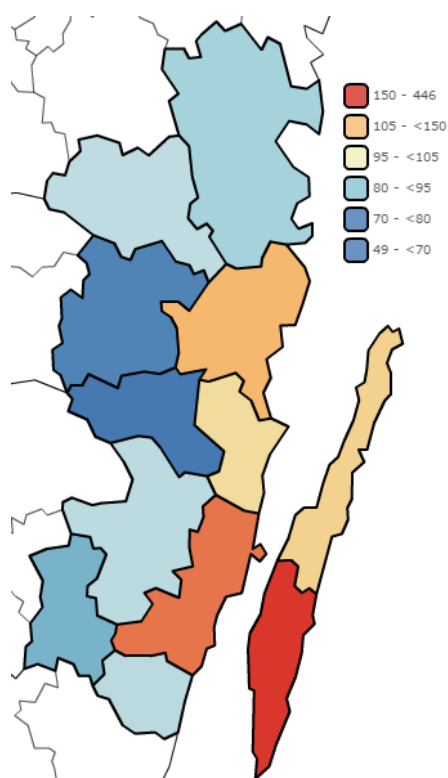
Figur 5. Befolkning under 15 år, 15–64 år, samt 65+ år, 2015

Källa: SCB, Folkmängden den 1 november efter ålder och region, 2015

Kalmar kommun har den största befolkningen i arbetsför ålder (här 15–64 år). Även Oskarshamn, Vimmerby, Mönsterås, Högsby och Nybro har relativt stor befolkning i arbetsför ålder. Mörbylånga har en relativt stor andel yngre i befolkningen och därför en lägre andel i arbetsför ålder. Borgholm, Västervik, Hultsfred, Torsås och Emmaboda har en stor andel äldre i befolkningen. Kalmar län har en av de äldsta befolkningarna i riket. Andelen invånare som är äldre än 65 år är hög i flera av länets kommuner, men lägre i Kalmar och Oskarshamn. Borgholm har en av landets högsta andelar invånare över 65 år i riket, med ca 33 %. Detta hänger samman med att kommunen har en relativt stor inflyttning av äldre. Mörbylånga har den största andelen av befolkningen yngre än 15 år i länet, på ca 18 %, vilket är något högre än riksgenomsnittet. Övriga kommuner i länet har en relativt låg andel yngre i befolkningen.

Figur 6. Befolkningsindex, 1968=100

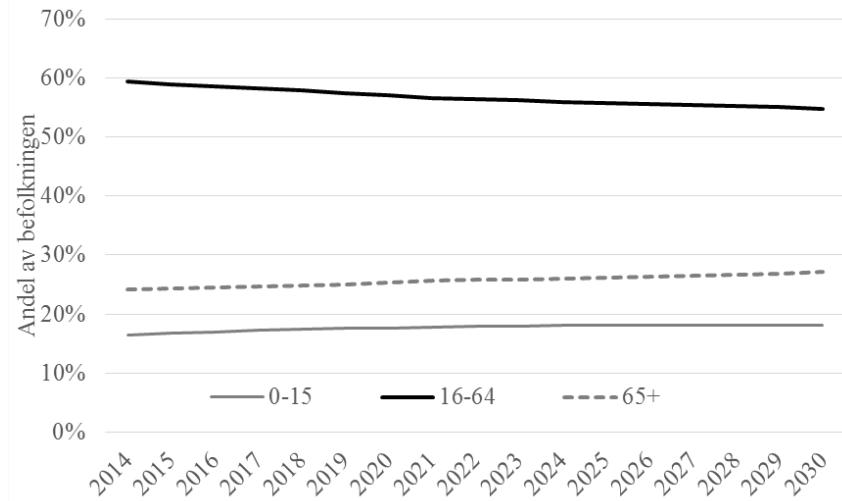

Figur 6 visar befolkningsindex för kommunerna i Kalmar län sedan 1968. Befolkningstalen i kommunerna är normaliserade så att indexvärdet för 1968=100. Mörbylångas indexvärde på 150 innebär t.ex. att befolkning år 2015 motsvarar 150 % av befolkningen år 1968. Kalmars befolkning år 2015 motsvarar ca 130 % av 1968 års nivå. Även Oskarshamn har ökat sin befolkning något. Mönsterås och Borgholm har ungefär lika stor befolkning år 2015 som 1968 medan övriga kommuner i länet minskar sin befolkning. För inlandskommunerna förklaras den stora andelen äldre i befolkningen och den negativa befolkningsutvecklingen av att det skett en utflyttning av yngre. Även Borgholm har utflyttning av yngre, men detta kompenseras av en relativt stor inflyttning av äldre och den totala befolkningen har därför varit stabil.

Källa: SCB, befolkningsindex

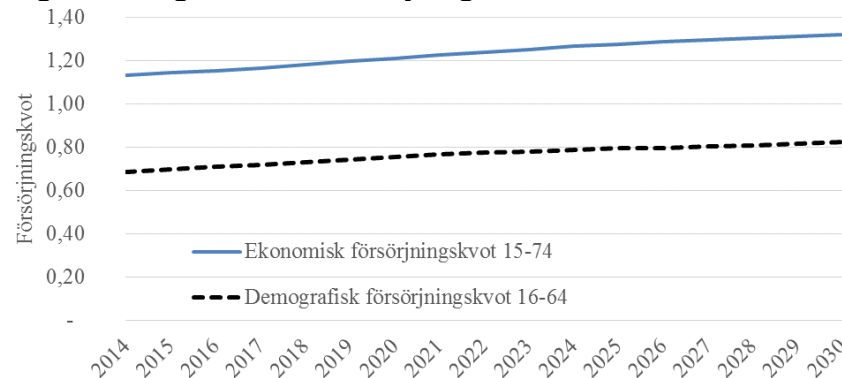
Befolkningsprognos och beräkningar av framtida försörjningskvot i länet

Figur 7 visar beräkningar av befolkningens sammansättning i olika åldersgrupper fram till 2030, utifrån Arbetsförmedlingens befolkningsprognos (december 2016). Figuren visar att befolkningen i arbetsför ålder (16–64 år) i länet minskar under perioden. Både andelen äldre och andelen yngre ökar under perioden, men den största ökningen sker bland de äldre. Detta leder till en ökande demografisk försörjningskvot, dvs. på varje person i arbetsför ålder går det fler äldre och yngre personer än i dag. Försörjningskvoten ökar både på grund av att den inhemska befolkningen åldras och på grund av utflyttning av yngre personer från länet.

Figur 7. Prognos över åldersfördelning för Kalmar läns befolkning 2014–2030

Källa: Arbetsförmedlingens prognos december 2016, egna beräkningar

Figur 8 visar de beräknade demografiska försörjningskvoterna, dvs. hur många äldre och yngre det går på varje person i arbetsför ålder. Den demografiska försörjningskvoten visar på behovet av välfärdstjänster som skola, vård och omsorg. På varje person i åldern 16–64 gick det år 2015 ca 0,7 äldre eller yngre personer. Den demografiska utvecklingen medför att kvoten år 2030 har ökat till ca 0,8, dvs. varje person i arbetsför ålder ska försörja 0,8 personer utöver sig själv. Detta motsvarar en ökning med 20 % från situationen år 2015. En sådan ökning ställer välfärdssystemen inför stora utmaningar eftersom befolkningens behov av välfärdstjänster ökar.

Figur 8. Prognos över försörjningskvoter Kalmar län, 2014–2030

Källa: Arbetsförmedlingens prognos december 2016, egna beräkningar

Den demografiska försörjningskvoten visar dock endast förhållandet mellan befolkningen i arbetsför ålder och övriga, inte hur många som faktiskt arbetar. Den ekonomiska försörjningskvoten visar istället förhållandet mellan befolkningen förvärvsarbetar och övriga. Den ekonomiska försörjningskvoten visar på förmågan att betala för välfärden. I figur 8 visas beräkningar av den ekonomiska försörjningskvoten för personer i åldern 15–74 år. För att kunna räkna på effekter av en ökad förvärvsfrekvens bland äldre (och yngre) används detta större åldersspann.

Prognoserna för försörjningskvoterna i figur 7 och 8 är beräknade utifrån nuvarande nivå på förvärvsfrekvensen för befolkningen 15–74 år. Förvärvsfrekvensen beräknas separat för grupper efter ålder, kön och bakgrund, och antas vara konstant i varje sådan grupp. Prognosen visar därmed den statistiska effekten av en förändrad sammansättning av dessa olika grupper i befolkningen.

För att behålla den ekonomiska försörjningskvoten på samma nivå som år 2014 behöver förvärvsfrekvensen bland 15–74 åringar öka till ca 70,1 % för att bibehålla 2014 års ekonomiska försörjningskvot år 2030. Det finns i princip tre sätt att minska effekterna av en ökande försörjningskvot: att fler arbetar längre (senare pensionering eller tidigare inträde på arbetsmarknaden), eller att fler ingår i arbetskraften (färre är arbetslösa, sjukskrivna, osv.). Ytterligare ett sätt är att öka antalet personer i arbetsför ålder genom inflyttning eller invandring.

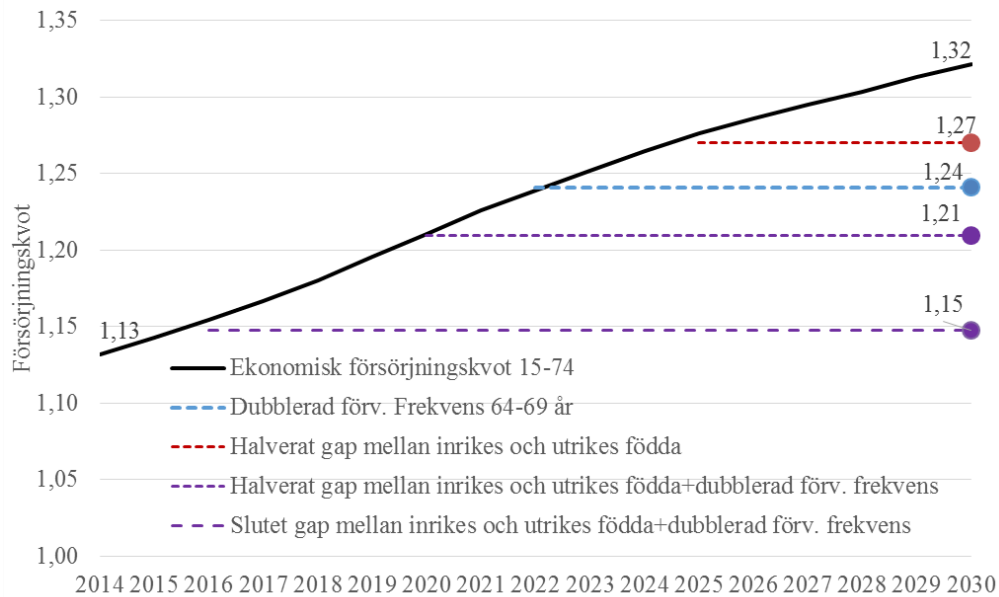
Tabell 1 visar komparativ statistik för den ekonomiska försörjningskvoten år 2014 och 2030, då befolkningen delas upp efter ålder och kön år, och förvärvsfrekvensen i respektive grupp år 2014 antas gälla även år 2030. Den ekonomiska försörjningskvoten beräknas till ca 1,13 år 2014, dvs. på varje person i länet som förvärvsarbetar finns 1,13 personer som inte gör det. Med oförändrade demografiska trender och oförändrad förvärvsfrekvens i respektive grupp av ålder, kön och bakgrund, har kvoten ökat till ca 1,32 år 2030, dvs. en ökning med ca 17 %.

Tabell 1. Beräknad ekonomisk försörjningskvot 2030 samt förändring

	2030	Ökning 2014-2030
Ingen förändring (basscenario)	1,32	17%
Dubblerad förv. frekvens 64–69 år	1,24	10%
Ingen diff inrikes/utrikes födda	1,20	6%
Halverad diff inrikes/utrikes födda	1,27	12%
Ingen diff inrikes/utrikes födda & dubblerad förv. frekvens 64–69	1,15	1%
Halverad diff inrikes/utrikes födda & dubblerad förv. frekvens 64–69	1,21	7%

Källa: Egna beräkningar

Figur 9 visar den ekonomiska försörjningskvoten år 2030 givet de olika förändringar som beräknas, och vilken nivå den beräknade kvoten efter förändring skulle motsvara i prognosen utan förändring. Alternativet ”halverat gap mellan inrikes och utrikes födda” innebär t.ex. att den ekonomiska försörjningskvoten år 2030 blir 1,27 istället för 1,32. Detta motsvarar den beräknade nivån år 2025, och kan läsas ut som att ökningen skulle stanna av på 2025 års nivå.

Figur 9. Beräknad ekonomisk försörjningskvot Kalmar län, 2014–2030

Källa: Arbetsförmedlingens prognos december 2016, egna beräkningar

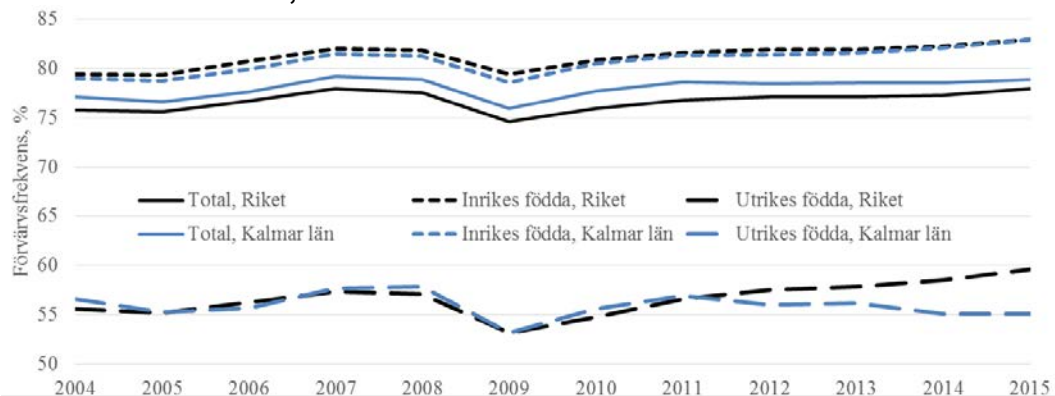
Exempel: Senarelagd pensionering

Om förvärfrekvensen i åldersgruppen 64–69 skulle antas öka från 25 % år 2014 till 50 % år 2030 skulle den ekonomiska försörjningskvoten istället öka med ca 10 %, till ca 1,24. Förvärfrekvensen bland äldre ökar i Sverige, varför det är rimligt att anta att en ökning kommer att ske från dagens nivå. Som jämförelse ökade förvärfrekvensen i åldersgruppen med ca 7 % mellan 2011 och 2014. En fördubbling av förvärfrekvensen är troligtvis inte realistisk. Inte ens denna kraftiga ökning för 64–69-åringar räcker dock för att behålla 2014 års ekonomiska försörjningskvot oförändrad till år 2030.

Exempel: Högre förvärfrekvens bland utrikes födda

Ett andra alternativ är att förvärfrekvensen ökar i grupper där den är låg i dagsläget. Bland personer födda utanför Europa är förvärfrekvensen ca 30 procentenheter lägre än bland inrikes födda i samma åldersgrupp (storleken på skillnaderna mellan inrikes- och utrikesfödda varierar mellan olika åldersgrupper). Även bland utrikesfödda från Europa är förvärfrekvensen lägre än bland inrikes födda. Figur 10 visar att förvärfrekvensen bland inrikes födda ligger ungefär i nivå med riksgenomsnittet i Kalmar län, medan förvärfrekvensen bland utrikes födda är lägre. Fram till ca 2011 låg förvärfrekvensen bland utrikes födda ungefär i nivå med riksgenomsnittet, men har sedan minskat, både jämfört med riksgenomsnittet och i absoluta tal. Detta sammanfaller med att andelen utrikesfödda började öka i länet kring år 2010. Många av de utrikes födda i länet har därmed relativt kort vistelsetid i Sverige.

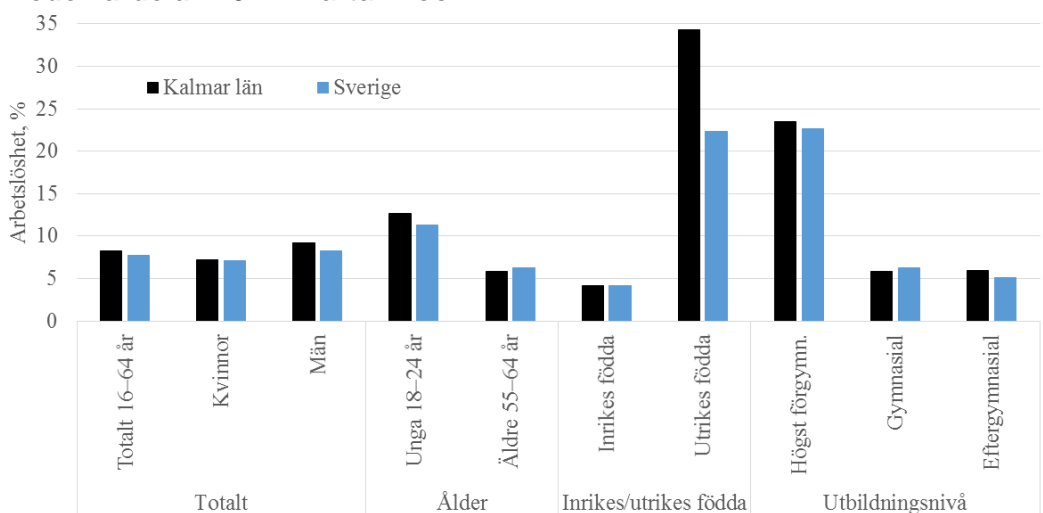
Figur 10. Förvärvsfrekvens för befolkningen 20–64 år, i Riket och Kalmar län, efter inrikes/utrikes födda, 2004–2015.

Källa: SCB, Förvärvsintensitet efter region, inrikes/utrikes född och kön, 2004–2015

Figur 11 visar arbetslösheten i Kalmar län och i Sverige i olika grupper. Totalt sett ligger arbetslösheten i länet ungefär i nivå med i riket. Arbetslösheten är dock konjunkturberoende och varierar mellan olika månader. Även arbetslösheten bland utrikesfödda är högre i Kalmar län än riksgenomsnittet, och betydligt högre än bland inrikes födda. Skillnaderna mellan andelen förvärvsarbetande utrikes och inrikes födda är därmed mycket stor i länet. Här finns en stor potential för att öka antalet förvärvsarbetande i länet. Om skillnaderna i förvärvsfrekvens mellan utrikes och inrikes födda skulle halveras (i respektive åldersgrupp) skulle den ekonomiska försörjningskvoten öka till ca 1,27 år 2030. Inte ens om skillnaderna helt raderas ut skulle dock ökningen räcka för att bibehålla 2014 års försörjningskvot år 2030.

Figur 11. Arbetslöshet i olika grupper på arbetsmarknaden, Kalmar län och Sverige, medelvärde av 2017 kvartal 1 och 2

Källa: Arbetsförmedlingen, SCB (RAMS).

Höjd förvärvsfrekvens bland utrikes födda har en större potential som medel för att minska försörjningskvoten i Kalmar län än vad det har på riksnivå. Detta beror på att länet har låg förvärvsfrekvens i gruppen i utgångsläget. Senarelagd pensionering har mindre potential i länet än på riksnivå eftersom gruppen 64–69 åringar år 2030 är förhållandevis liten i förhållande till den äldre befolkningen. Förlängt arbetsliv i gruppen har däremot större effekter på försörjningskvoten fram till 2020. Slutligen kan det tänkas en kombination av senarelagd pensionering och att utrikesföddas förvärvsfrekvens ökar. Om hela skillnaden mellan inrikes

och utrikes föddas förvärvsfrekvenser jämnas ut, och förvärvsfrekvensen i åldersgruppen 64–69 ökar till 50 % år 2030 skulle försörjningskvoten öka med ca 1 %, till ca 1,15.

Exempel: Ökad (arbetskrafts)invandring

Förenklat kan det svenska välfärdssystemen beskrivas som ett system för att fördela välfärdstjänster och betalningen av dessa under en individs livstid. De välfärdstjänster i form av skola, vård och omsorg som en individ konsumerar som barn och gammal finansieras genom de skatter som individen betalar under den yrkesverksamma tiden. Detta innebär att om förvärvsfrekvensen för utrikesfödda, som kommer till Sverige som vuxna och då fått hela eller delar av sin utbildning utomlands, skulle öka till samma nivå som för inrikes födda som fått sin utbildning i Sverige ger invandringen ett positivt nettobidrag till de offentliga finanserna. Detta eftersom en inrikes född tidigare i sitt liv tagit del av offentligt finansierad utbildning i Sverige, medan båda grupperna kommer att ta del av vård och omsorg i Sverige som gamla. Eftersom invandrare företrädesvis är unga krävs inte att förvärvsfrekvensen bland dessa är lika hög som bland inrikes födda för att invandring ska ge ett positivt nettobidrag till de offentliga finanserna.

Detta resonemang förutsätter dock att inrikes födda och utrikesfödda betalar lika mycket skatt och förväntas ha lika många år som yrkesverksamma och pensionärer i Sverige. Utrikesfödda har dock i genomsnitt lägre inkomster än inrikes födda, och betalar därför in mindre i skatter. Precis som för inrikes födda är dock exempelvis utbildningsnivå mycket avgörande för inkomstnivån. Det är därför inte helt enkelt att räkna fram en nivå där sysselsättningen för utrikesfödda når break-even för gruppen och skatter och välfärdskonsumtion balanserar varandra. Dagens låga sysselsättningsgraden bland utrikesfödda är dock på en sådan nivå att invandring totalt sett inte "betalar" sig själv. Den forskning som finns på svenska data om storleken på omfördelningen som sker via offentlig sektor visar på omfördelningar i storleksordningen ± 1 % av BNP.¹ Eftersom dessa omfördelningar är relativt små kan inte arbetskraftsinvandring lösa hela problemet med en åldrande befolkning, om inte invandringen skulle bli mycket stor. Med detta sagt kan invandring ändå vara en del av lösningen på utmaningarna med en åldrande befolkning.

Diskussion

Det är troligt att den ekonomiska försörjningskvoten kommer att öka fram till 2030 även om förvärvsfrekvensen bland utrikesfödda ökar och pensioneringen senareläggs. Båda delarna är dock viktiga för att begränsa ökningen av den ekonomiska försörjningskvoten så mycket som möjligt. För att vända utvecklingen behöver istället de inrikes flyttmönstren till och från länet förändras, så att utflyttningen av unga minskar eller genom att inflyttningen av förvärvsarbete ökar.

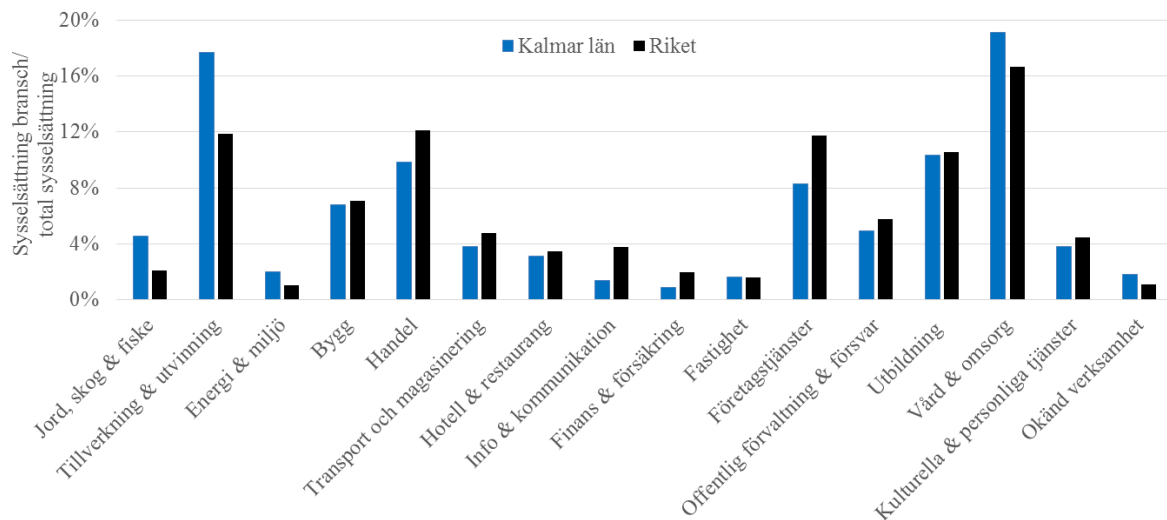
¹ Ekberg, Jan, (2011) "Will future immigration to Sweden make it easier to finance the welfare system?", *European Journal of Population*, 27: s. 103-124.

Arbetsmarknad och näringsliv

Näringslivsstruktur

De största branscherna i länet sett till antalet anställda är vård och omsorg, tillverkning och utvinning, handel, utbildning och företagstjänster. Samma branscher är också dominerande på risknivå. Jämfört med riket är dock tillverkningsindustrin och vård och omsorgssektorn relativt sett större i länet än på riksnivå. Figur 12 visar fördelningen av den totala sysselsättningen bland de boende i länet och riket efter bransch år 2015.

Figur 12. Fördelning av förvärvsarbetande efter bransch, Kalmar län och Riket, 2015

Källa: SCB, Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i regionen (nattbefolkning) (RAMS) efter näringsgren SNI 2007 och region, 2015

Kalmar län präglas av en näringslivsstruktur med ett stort antal små företag i många olika branscher, men som domineras av ett fåtal stora företag inom tillverkningsindustrin. En näringsstruktur bestående av många små företag är både en styrka och en svaghet för länets arbetsmarknad och näringsliv. Små företag står för en stor andel av de nya arbetstillfällen som skapas, men också för en stor del av de som försvinner.

Tabell 2 visar hur antalet sysselsatta utvecklats i olika branscher mellan 2008 och 2015. Totalt har inga större förändringar i antalet sysselsatta skett under perioden. De största förändringarna sett till antalet anställda har skett inom företagstjänster som ökat med ca 1 800 personer och inom jordbruk, skogsbruk och fiske som ökat med ca 800 personer. Den största ökningen inom jordbruket sett till antalet personer finns inom "blandat jordbruk", vilket gör att det inte är helt enkelt att läsa ut vilken typ av verksamhet detta rör sig om. Delar av ökningen är troligen kopplad till turistrelaterade aktiviteter, t.ex. lantgårdar som öppnat för besök eller boende. Länet har också förhållandevis många sysselsatta inom mjölk- och nötköttsproduktion, och även inom dessa branscher har sysselsättningen ökat. Inom skogsbruket är det främst bland skogsägare som sysselsättningen ökat. Skogsägande kan vara en bisyssla till annan näringsverksamhet eller en kapitalplacering. Till den del ägandet främst är en investering kan det diskuteras om skogsägande ska räknas som sysselsättning. Det går dock inte att skilja ut anledningen till skogsägandet i statistiken.

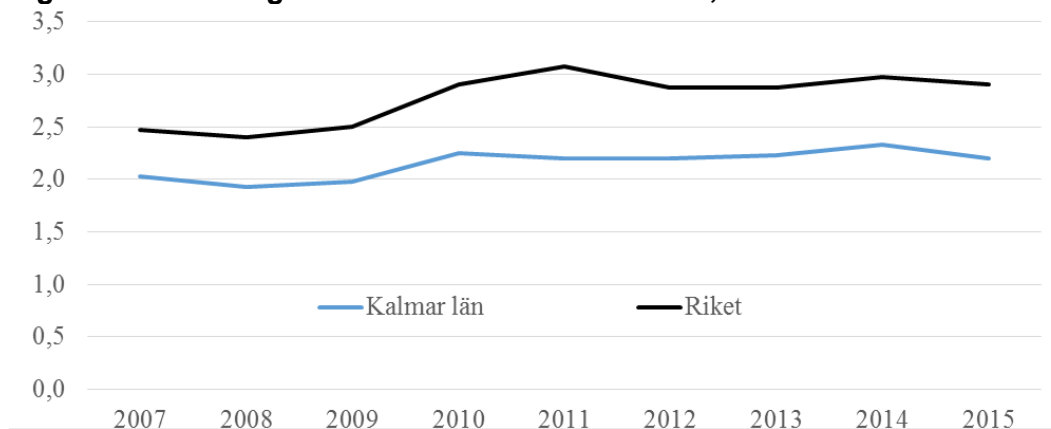
Tabell 2. Sysselsatta per bransch i Kalmar län, 2008 och 2015, samt förändring

	2008	2015	Förändring, personer	Föränd- ring, %
Jordbruk, skogsbruk och fiske	3 951	4 741	790	20%
Tillverkning och utvinning	23 029	18 970	-4 059	-18%
Energiförsörjning; miljöverksamhet	2 075	2 177	102	5%
Byggverksamhet	6 915	7 258	343	5%
Handel	10 991	10 560	-431	-4%
Transport och magasinering	4 602	3 987	-615	-13%
Hotell- och restaurangverksamhet	2 876	3 363	487	17%
Information och kommunikation	1 940	1 521	-419	-22%
Finans- och försäkringsverksamhet	1 006	924	-82	-8%
Fastighetsverksamhet	1 405	1 731	326	23%
Företagstjänster	7 111	8 941	1 830	26%
Offentlig förvaltning och försvar	4 839	5 268	429	9%
Utbildning	11 171	10 963	-208	-2%
Vård och omsorg; sociala tjänster	19 169	20 176	1 007	5%
Kulturella och personliga tjänster	3 736	4 072	336	9%
Okänt	2 021	1 928	-93	-5%
Summa	106 837	106 580	-257	-0%

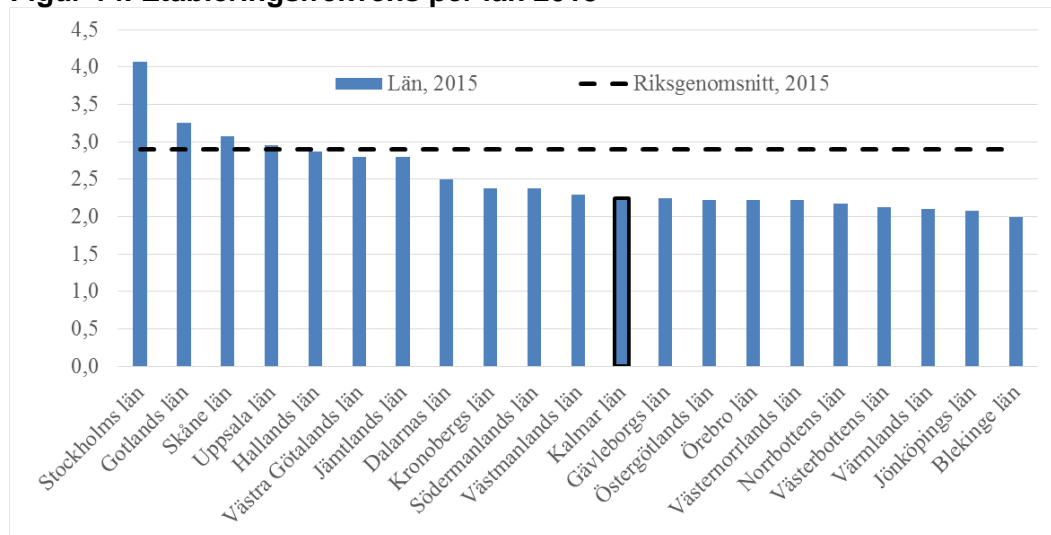
Källa: SCB, Förvärvsarbetande 16+ år (dagbefolkning) (RAMS) efter näringsgren SNI 2007, region och kön, 2008 och 2015

Den största minskningen finns inom tillverkningsindustrin som minskat sin sysselsättning med nästan 4 000 personer under perioden. I företagstjänster ingår bl.a. bemanningsföretag. Delar av ökningen av antalet anställda inom företagstjänster skulle kunna bero på att tillverkningsindustrin i högre utsträckning ersatt anställda med personal inhyrd via bemanningsföretag efter finanskrisen 2009. Antalet anställda i underbranschen personaluthyrningsföretag har dock endast ökat med drygt 300 personer mellan 2007 och 2014. Om vi antar att även övrigt-posten inom företagstjänster i sin helhet skulle utgöras av personaluthyrning har branschen ökat med nästan 1 000 personer. Om samtliga anställda i bemanningsföretag skulle antas vara uthyrda till företag i tillverkningsindustrin har industrin ändå ha minskat sin sysselsättning kraftigt.

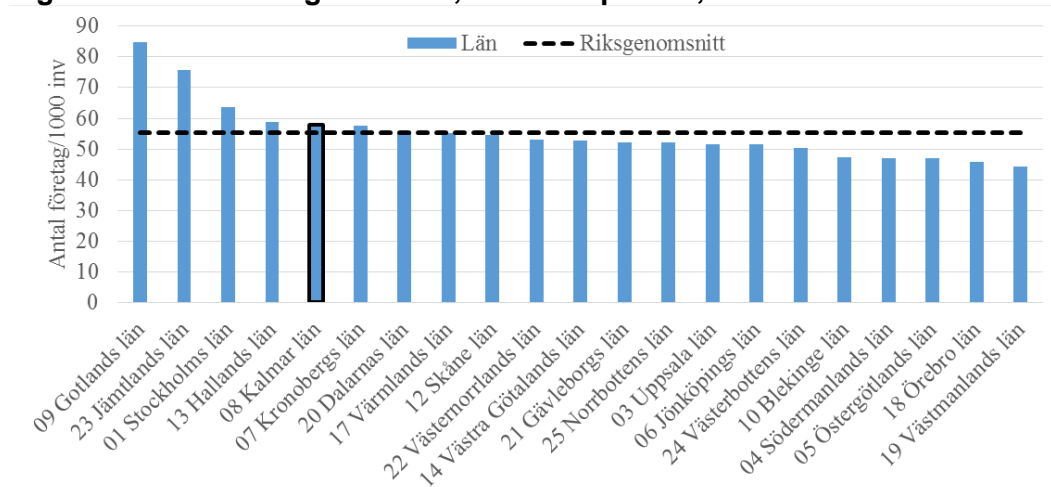
Antalet nystartade företag per 1 000 invånare i åldern 20–64 år (etableringsfrekvensen) har ökat svagt, från ca 2,1 företag/1000 inv. år 2010 till ca 2,3 företag/1000 inv. år 2015. Ökningen är dock mindre än på riksnivå. Kalmar Figur 14 visar att Kalmar ligger nära medianen för svenska län år 2015 men under medelvärdet. Medelvärdet dras dock upp av den höga etableringsfrekvensen i Stockholms län. län har dock relativt många företag per 1000 invånare totalt sett, vilket framgår av figur 15.

Figur 13. Etableringsfrekvens Kalmar län och riket, 2007–2015

Källa: Tillväxtanalys, Antal nystartade företag 2007–2015

Figur 14. Etableringsfrekvens per län 2015

Källa: Tillväxtanalys, Antal nystartade företag 2015

Figur 15. Antal företag/1000 inv., riket och per län, 2014

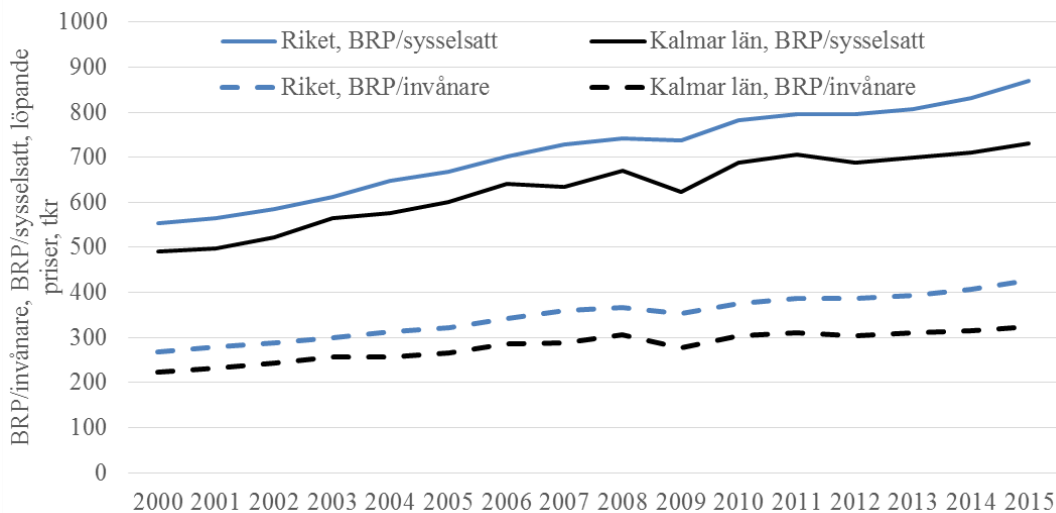
Källa: Tillväxtverket, Antal operativa företagsledare efter region, 2014

Produktivitet

Tillverkningsindustrins dominans gör regionen relativt sårbar för förändringar på marknaderna för de produkter som dessa företag producerar för. Industrin är också mer konjunkturkänslig än tjänstesektorn, vilket medför att konjunktursvängningarna blir större i länet än i Sverige som helhet. Detta medförde att finanskrisen 2009, som främst påverkade industrin, slog relativt hårt mot länet. I samband med krisen 2009 föll bruttoregioproducten (BRP, det samlade värdet av de varor och tjänster som produceras inom länet) per invånare i länet med nästan 12 %, vilket kan jämföras med en nedgången på ca 5 % på riksnivå. Effekterna av finanskrisen syns tydligt i utvecklingen av BRP/sysselsatt i figur 16.

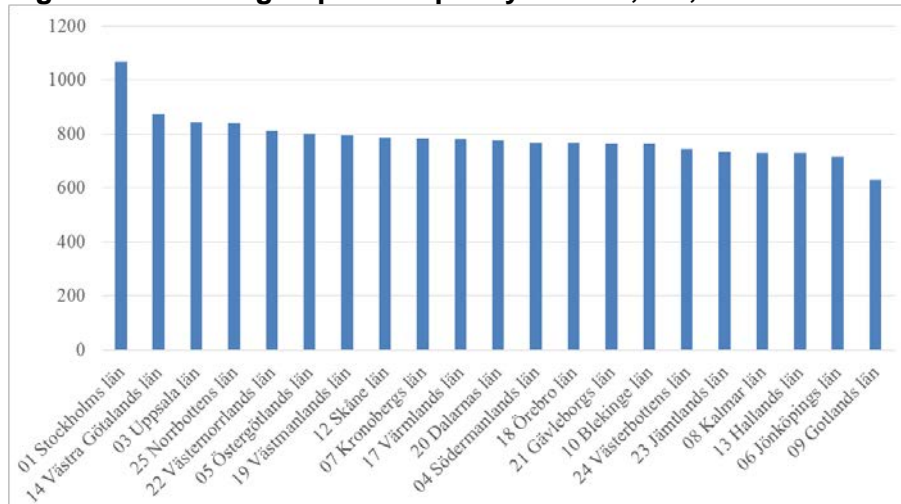
Åren efter krisen återgick den ekonomiska utvecklingen på riksnivå till samma trendmässiga ökning som före krisen. I Kalmar län har däremot ökningstakten i BRP/invånare mattats av efter 2009, samtidigt som länets sysselsättningsgrad sjönk under ett par år efter 2009. Sysselsättningen i länet tycks nu ha återhämtat sig, men BRP-utvecklingen är fortfarande svag i ett riksperspektiv.

Figur 16. Bruttoregionprodukt i Sverige och Kalmar län, 2000–2015

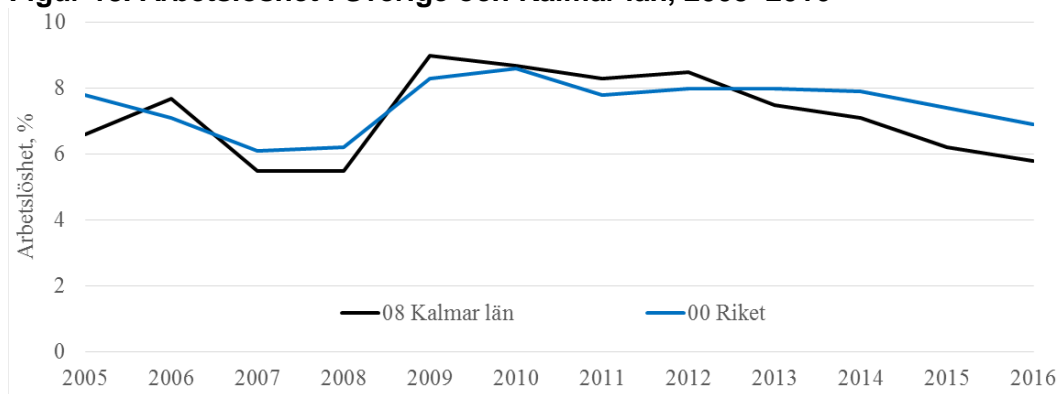
Källa: SCB, Bruttoregionprodukt och sysselsatta efter region och år, 2000–2015

Den svaga produktivitetens utvecklingen medför att Kalmar län har en låg bruttoregionprodukt per sysselsatt jämfört med andra län. Kalmar län låg 2015 på plats 18 bland de 21 svenska länen rankade efter BRP/sysselsatt. Produktiviteten i näringslivet är därmed låg i ett svenskt perspektiv. Då även produktivitetstillväxten är svag, ökar produktivitetsskillnaden relativt riket över tid. Vid oförändrade trender skulle Kalmar läns relativa placering bland svenska län fortsätta att falla över tid.

Figur 17. Bruttoregionprodukt per sysselsatt, län, 2015

Källa: SCB, Bruttoregionprodukt och sysselsatta efter region, 2015

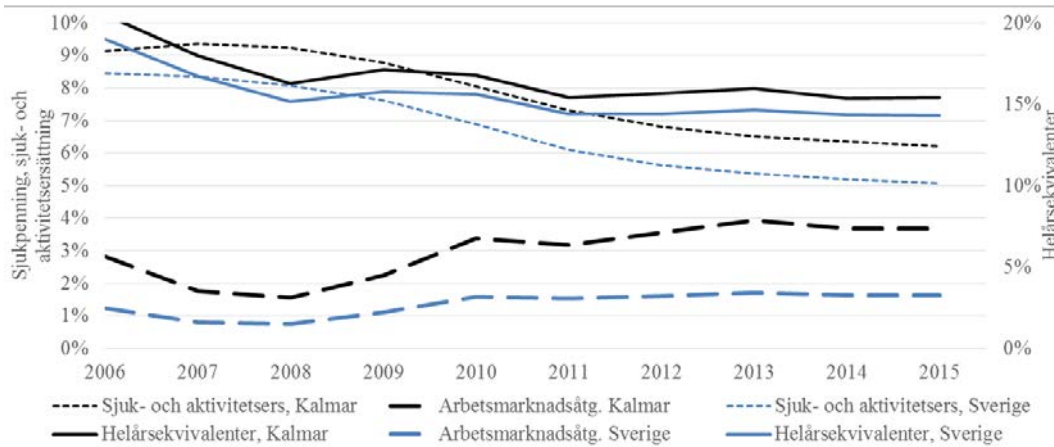
Arbetslösheten i samband med krisen 2009 steg inledningsvis mer i länet än i landet, men minskade gradvis och är nu åter på en lägre nivå än riksgenomsnittet (se figur 18). Figuren visar att de konjunkturella svängningarna i arbetslösheten är större i länet än på riksnivå. Detta hänger samman med näringsstrukturen i länet, där den stora, konjunkturkänsliga industrisektorn ger större svängningar i arbetslösheten. Den snabba minskningen av arbetslösheten efter 2009 tycks ha skett delvis genom att personer lämnat arbetskraften och delvis genom att personer placerats i arbetsmarknadsåtgärder (se figur 19).

Figur 18. Arbetslöshet i Sverige och Kalmar län, 2005–2016

Källa: SCB, Befolkningen 15-74 år (AKU), procent efter region, arbetskraftstillhörighet och år, 2005–2016

Figur 19 visar antalet ersatta nettodagar för sjukskrivning och sjuk- och aktivitetsersättning i Kalmar län, samt riskgenomsnittet för 2006–2015. Figuren visar att antalet sjukskrivna i länet länge legat över riksgenomsnittet, men att skillnaden mot riksgenomsnittet ökade efter krisen 2009–2010. Ökningen tycks nu ha stannat av, men länet ligger kvar på en högre nivå än före krisen. Under 2014–2015 minskade andelen i arbetsmarknadsprogram, samtidigt som sysselsättningen i länet ökar igen sedan 2014. Sammantaget tyder detta på att länets ekonomi drabbades hårt av krisen och att vissa grupper har haft svårt att ta sig tillbaka in på arbetsmarknaden eller etablera sig på arbetsmarknaden under de följande åren. Nu pågår dock en ekonomisk återhämtning.

Figur 19. Antal personer med ersättning (helårsekvivalenter) i Sverige och Kalmar län, 2006–2016

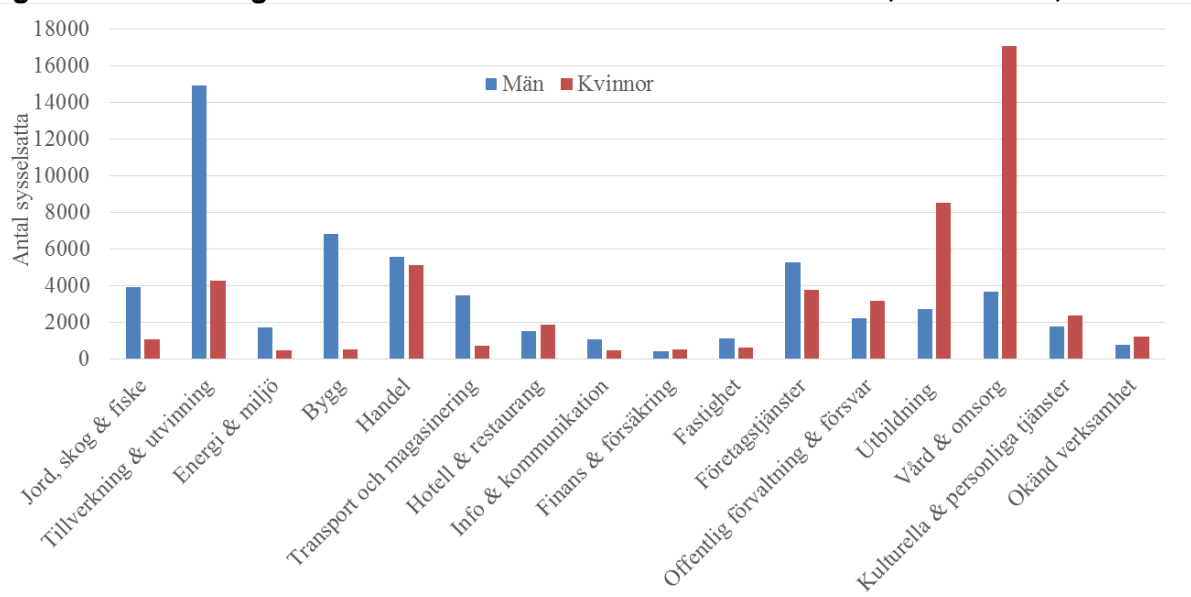

Källa: SCB, Antal helårsekvivalenter i åldrarna 20-64 år som försörjdes med sociala ersättningar och bidrag, efter län, 2006–2015

Jämställdhet på arbetsmarknaden

Länets arbetsmarknad är mycket könssegregerad i jämförelse med riksgenomsnittet. Utvecklingen går dock mot en mindre separerad arbetsmarknad genom en ökande andel kvinnor i privat sektor och en ökande andel män i offentlig sektor. Utvecklingen av könsfördelningen i privat och offentlig sektor i länet följer ungefär samma trender som på riksnivå, men eftersom länet arbetsmarknad är mer könsseparerad i utgångsläget så består skillnaderna gentemot riksgenomsnittet. Figur 20 visar fördelningen av antalet sysselsatta efter kön och bransch i Kalmar län 2015.

Figur 20. Fördelning av förvärvsarbetande efter kön och bransch, Kalmar län, 2015

Källa: SCB, Förvärvsarbetande 16+ år med bostad i regionen (nattbefolkning) (RAMS) efter näringsgren SNI 2007, år, region och kön, 2015

De största branscherna i länet sett till antalet anställda är vård och omsorg och tillverkning och utvinning. Könsfördelningen inom respektive bransch skiljer sig inte nämnvärt mellan länet och riket i stort, och det är inte detta som förklarar den stora könsseparationen på länets arbetsmarknad. Skillnaden beror istället på att dessa två könssegregerade branscher är mer dominerande i länet än på riksnivå.

I Sverige är kvinnor överrepresenterade i offentlig sektor och män i privat sektor, och detta mönster är mer utmärkande i Kalmar län än på riksnivå. Det beror på de flesta arbetstillfällena inom industrin finns inom privat sektor och de flesta vård- och omsorgsarbeten finns inom offentlig sektor. Dessa branschers dominans i länet påverkar även könsfördelningen i offentlig respektive privat sektor. Kalmar län har en högre andel kvinnor sysselsatta inom offentlig sektor och en högre andel män i privat sektor än riksgenomsnittet. I Kalmar län var ca 72 % av de sysselsatta inom offentlig sektor kvinnor år 2015 och ca 28 % män. På riksnivå var ca 69 % av de offentliganställda kvinnor och 31 % män. Bland de sysselsatta inom privat sektor i Kalmar län var ca 33 % kvinnor och ca 67 % män. På riksnivå var ca 38 % av de anställda i privat sektor kvinnor.

Tabell 3 visar att kvinnor utgör ca 48 % av den sysselsatta dagbefolkningen både i riket och i Kalmar län. Ca 35 % av cheferna i Kalmar län är kvinnor, medan ca 37 % av cheferna i Sverige är kvinnor. På den högsta chefsnivån (politiker och högre ämbetsmän; VD m.fl., kod 111 enligt SSK 2012) är andelen kvinnor lägre än bland chefer i allmänhet. Ca 19 % av cheferna på denna nivå är kvinnor i Kalmar län, medan riksgenomsnittet är ca 20 %. Detta tyder på förekomsten av ett glastak: andelen kvinnor i chefsposition understiger andelen kvinnor i respektive sektor, och kvinnor är än mer underrepresenterade på de högsta chefsnivåerna. Kalmar län ligger ungefär i nivå med riket sett till andelen chefer totalt sett och andelen chefer på högsta nivå.

Tabell 3. Andel kvinnor i sysselsatt dagbefolkning och på chefsnivå, Kalmar län och Riket, 2015

Sektor/nivå	Kalmar län	Riket
Hela ekonomin		
Andel kvinnor bland sysselsatta	48 %	48 %
Andel kvinnliga chefer, samtliga nivåer	35 %	37 %
Andel kvinnor bland politiker och högre ämbetsmän/VD m.fl.	19 %	20 %
Offentlig sektor		
Andel kvinnor bland sysselsatta	72 %	69 %
Andel kvinnliga chefer, samtliga nivåer	60 %	58 %
Andel kvinnor bland politiker och högre ämbetsmän/VD m.fl.	36 %	42 %
Privat sektor		
Andel kvinnor bland sysselsatta	33 %	38 %
Andel kvinnliga chefer, samtliga nivåer	23 %	29 %
Andel kvinnor bland politiker och högre ämbetsmän/VD m.fl.	13 %	15 %

Källa: SCB, yrkesregistret, 2015

I offentlig sektor utgör kvinnor ca 72 % av de sysselsatta i i Kalmar län, medan ca 60 % av cheferna i offentlig sektor är kvinnor. På högsta nivå (politiker och högre ämbetsmän i offentlig förvaltning eller VD i offentligt ägda bolag) utgör kvinnor ca 36 %. Andelen kvinnor i offentlig sektor, och i chefsposition inom offentlig sektor ligger ungefär i nivå med riksgenomsnittet i Kalmar län. På högsta chefsnivå ligger Kalmar län dock under riksgenomsnittet.

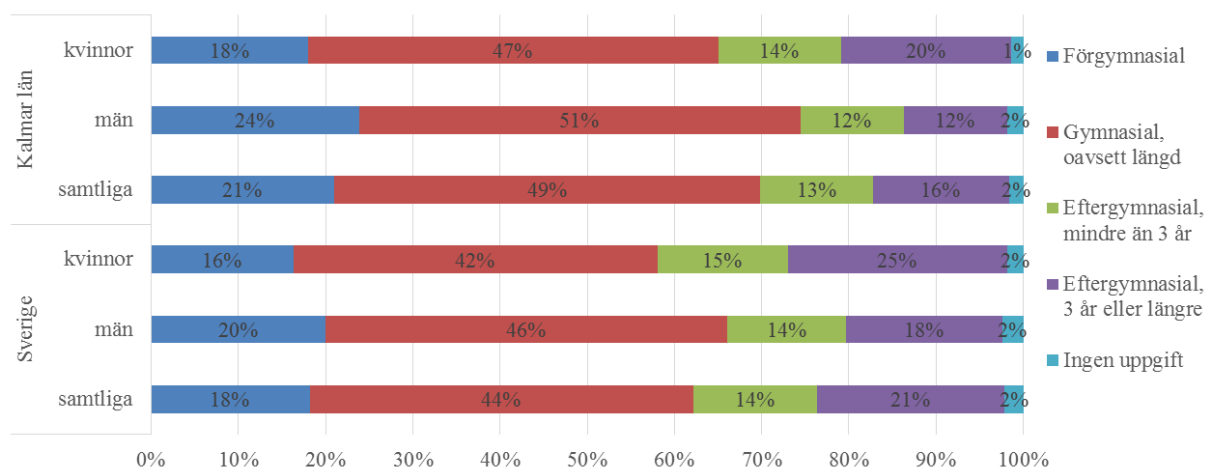
Andelen kvinnor i länet dras ned av en låg andel kvinnor som VD i kommunala bolag jämfört med riksgenomsnittet. Andelen ligger dock ungefär i nivå med andelen kvinnor som är VD i privata aktiebolag i Kalmar län.

Kvinnor utgör ca 33 % av de sysselsatta i privat sektor i Kalmar län, och ca 23 % av de privatanställda cheferna är kvinnor. På nivån VD eller motsvarande i privat sektor är 13 % av cheferna kvinnor. Andelen kvinnor bland privatanställda är lägre i Kalmar län än på riksnivå, och andelen kvinnliga chefer totalt sett är mycket lägre än på riksnivå. På högsta chefsnivå ligger länet dock ungefär i nivå med riksgenomsnittet.

Utbildning

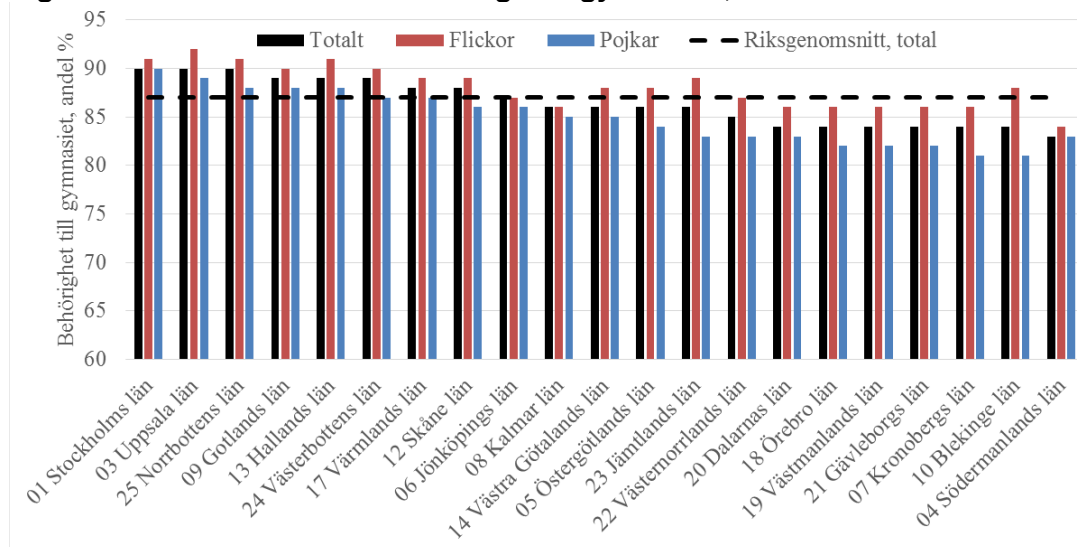
Utbildningsnivån i Kalmar län är generellt sett lägre än riksgenomsnittet. En större andel av befolkningen har förgymnasial utbildning eller gymnasieutbildning, och en lägre andel har eftergymnasial utbildning om 3 år eller längre. För eftergymnasial utbildning kortare än 3 år ligger länet ungefär i nivå med riksgenomsnittet. Kvinnor har högre utbildning i högre utsträckning än män både i länet och i riket.

Figur 21. Utbildningsnivå i Sverige och Kalmar län, 16–64 år, 2015

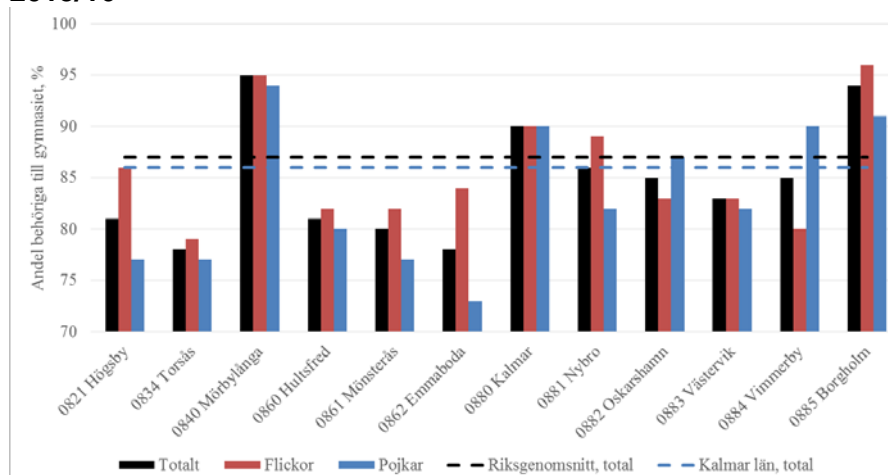

Källa: SCB, *Befolkning efter region, utbildningsnivå, kön och ålder, 2015*

Figur 22 visar andelen elever i årskurs 9 som är behöriga till gymnasiet i respektive län. Kalmar län följer riksgenomsnittet och ligger i mitten av fördelningen bland Sveriges län läsåret 2014/15. Liksom i övriga län är flickor i Kalmar län i högre utsträckning än pojkar behöriga till gymnasiet. Figur 23 visar andelen elever behöriga till gymnasiet i länets kommuner.

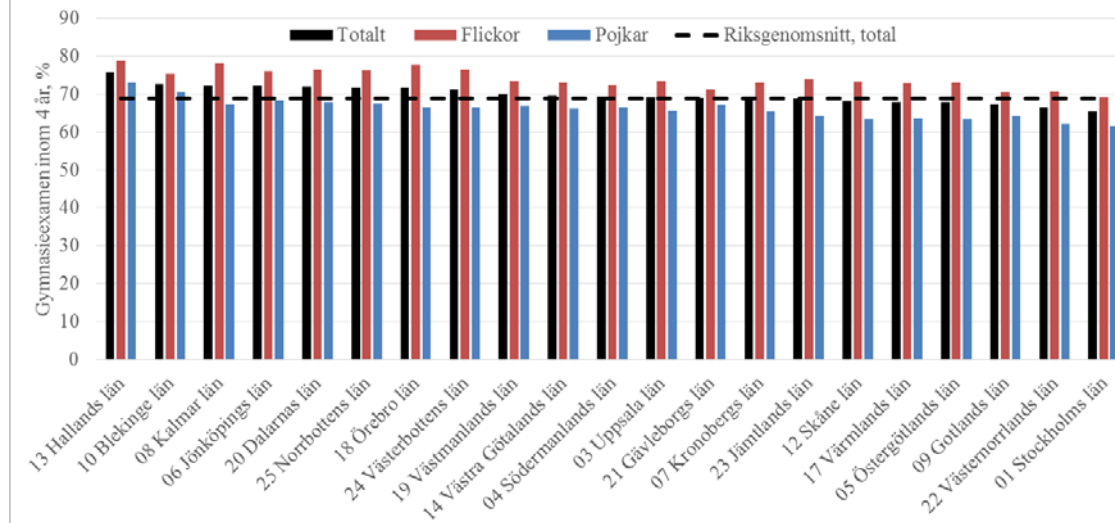
Figur 22. Andel elever i åk 9 behöriga till gymnasiet, läsåret 2014/15

Källa: Skolverket, SIRIS, behörighet till gymnasieskolan läsåret 2014/15

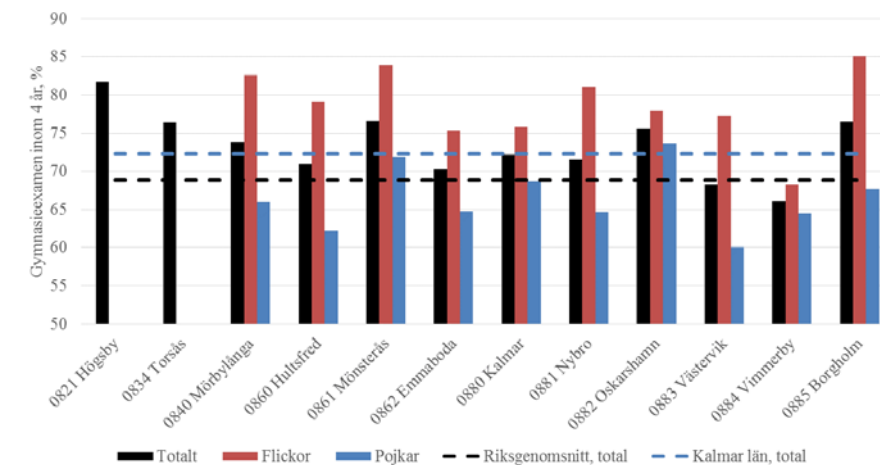
Figur 23. Andel elever i åk 9 behöriga till gymnasiet, kommuner i Kalmar län, läsåret 2015/16

Källa: Skolverket, SIRIS, behörighet till gymnasieskolan läsåret 2014/15

Figur 24 visar andelen av eleverna som gick ut gymnasieskolan läsåret 2015/16, som tagit examen inom 4 år. Andelen med examen var i Kalmar län ca 4 procentenheter högre än riksgenomsnittet och bland de högsta i landet. Eftersom de flesta i länet går vidare till gymnasiet (se figur 27) är detta en mycket hög andel. Andelen som inte tagit examen men som fått ut studiebevis (dvs. har läst kurser motsvarande det antal poäng som krävs för examen men var underkänd i någon obligatorisk kurs) var ungefär i nivå med riksgenomsnittet. Figur 25 visar andelen med examen inom 4 år i länet kommuner.

Figur 24. Andel elever med gymnasieexamen inom 4 år, län, läsåret 2015/16

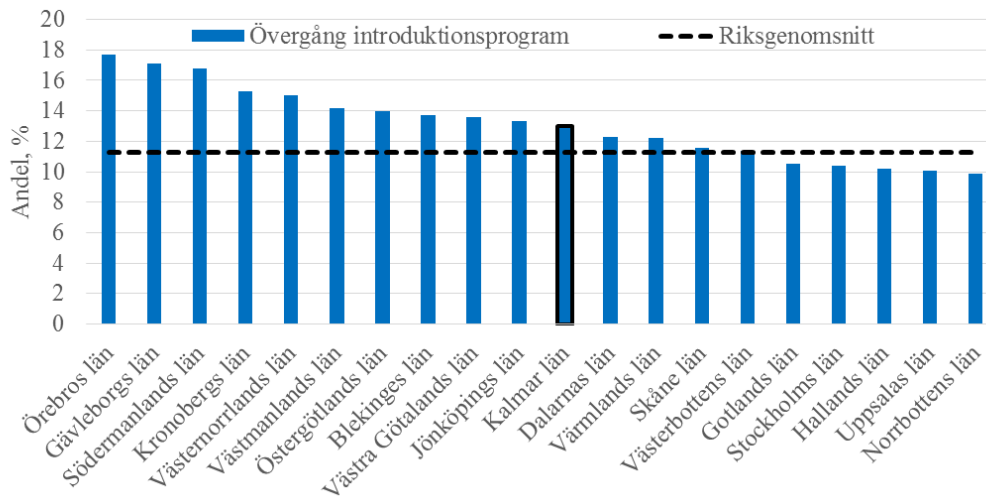
Källa: Skolverket, SIRIS

Figur 25. Andel elever med gymnasieexamen inom 4 år, kommuner i Kalmar län, läsåret 2015/16

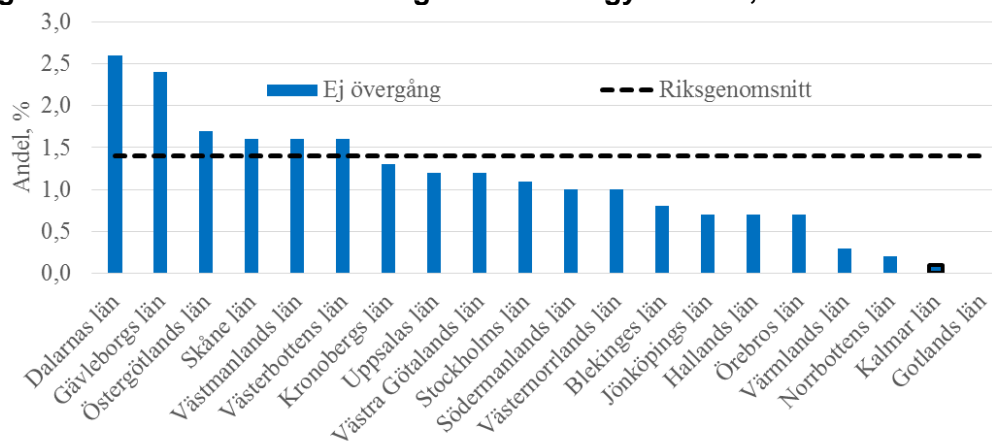
Källa: Skolverket, SIRIS

Inom gymnasieskolan finns det fem introduktionsprogram. Dessa ska ge obehöriga elever möjlighet att komma in på ett nationellt program eller leda till arbete. Huvudregeln är att inga behöriga elever ska gå ett introduktionsprogram.

Figur 26 visar övergångsfrekvensen från grundskola till gymnasiet introduktionsprogram läsåret 2015/16 per län. Ca 13 % av eleverna som gick ut grundskolan i Kalmar län gick vidare till introduktionsprogram på gymnasiet. Andelen är något högre än riksgenomsnittet på ca 11 %. Andelen elever i årskurs 9 som inte går vidare till gymnasiet i Kalmar län är mycket låg och långt under riksgenomsnittet, se figur 26. Den höga andelen elever i Kalmar län som går introduktionsprogram kan därför förklaras av att en större andel av de som inte är behöriga till gymnasiet ändå går vidare till ett introduktionsprogram i länet, medan dessa i högre utsträckning inte går vidare till gymnasiet alls i andra län.

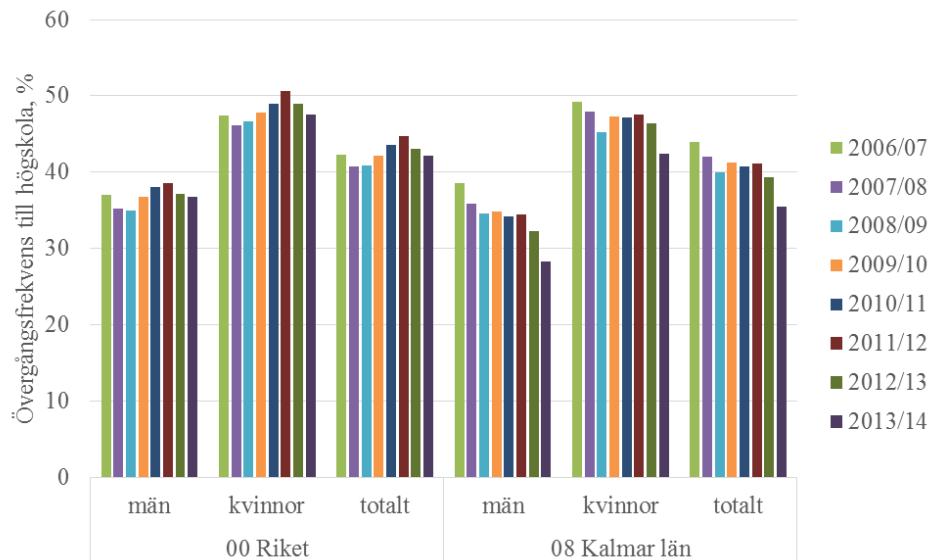
Figur 26. Övergångsfrekvens grundskola till introduktionsprogram, läsåret 2015/16

Källa: Skolverket, SIRIS

Figur 27. Andel elever som inte går vidare till gymnasiet, läsåret 2015/16

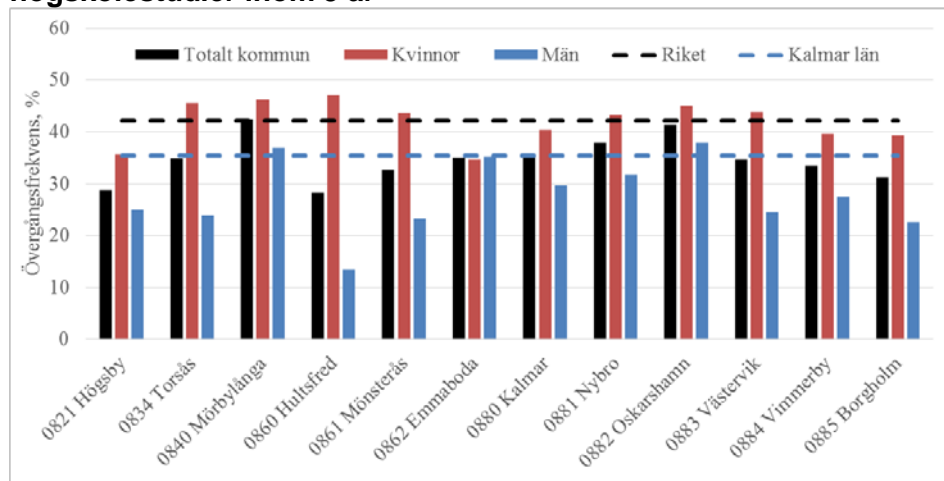
Källa: Skolverket, SIRIS

Andelen gymnasieelever som påbörjat högskolestudier inom 3 år efter gymnasiet i länet är lägre än riksgenomsnittet och har dessutom sjunkit de senaste åren och. Figur 28 visar trenderna i länet och riket. Bland de som tog examen läsåret 2013/14 i Kalmar län gick ca 36 % vidare till högskolestudier inom 3 år, medan motsvarande andel för Sverige var ca 42 %. Andelen övergångar från gymnasium till högskola närmade sig riksgenomsnittet fram till läsåret 2011/2012, för att sedan falla. Detta kan hänga samman med att personer som tog examen under krisåren 2009–2010 i högre utsträckning började studera på högskola på grund av sämre möjligheter att få arbete, men nu i högre utsträckning får arbete i länet. Nedgången i andelen gymnasieövergångar är särskilt stor bland männen.

Figur 28. Andelen övergångar från gymnasium till högskola inom 3 år

Källa: SCB, Högskoleövergångar efter region, kön och läsår

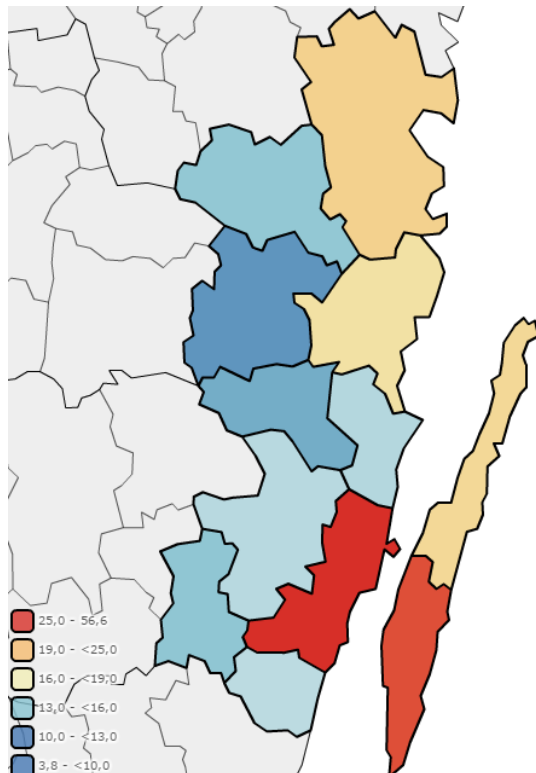
Andelen som går vidare till högskolestudier varierar också kraftigt mellan länets kommuner, vilket framgår av figur 28. Andelen som påbörjat eftergymnasial utbildning inom tre år efter avslutat gymnasium är högst i Oskarshamn och Mörbylånga med ca 40 %. I Hultsfred och Högsby har endast ca 30 % påbörjat högskolestudier inom 3 år efter gymnasiet.

Figur 29. Andel elever med gymnasieexamen läsåret 2013/14 som påbörjat högskolestudier inom 3 år

Källa: SCB, Högskoleövergångar efter region, kön, tabellinnehåll och läsår

Figur 30 visar andelen i befolkningen 20–64 år i respektive kommun i Kalmar län som har minst treårig eftergymnasial utbildning. Utbildningsnivå är en vanlig indikator på socioekonomisk status och korrelerad med andra positiva utfall som högre inkomster, bättre hälsa, högre socialt deltagande, högre sannolikhet att vara sysselsatt, osv. Figuren visar att det finns relativt stora skillnader i andelen med längre eftergymnasial utbildning mellan länets kommuner.

Figur 30. Andel av befolkning 20–64 år med minst treårig eftergymnasial utbildning 2015

Figuren visar också en hög andel eftergymnasialt utbildade i ett länsperspektiv i Oskarshamn, Västervik och Borgholm. Vidare är det tydligt att det finns skillnader mellan kust- och inlandskommuner. Övergångsfrekvensen till högre utbildning är också högre i kommuner med en högre andel befolkning med eftergymnasial utbildning.

Kalmar har en relativt ung befolkning och den högsta andelen eftergymnasialt utbildade i länet. Utbildningsnivån är generellt sett är högre i befolkningsmässigt större kommuner, i kommuner med universitet/högskola och i residensstäder. På motsvarande sätt är utbildningsnivån i Växjö betydligt högre än i övriga Kronoberg, medan utbildningsnivån i Karlskrona är högre än i övriga Blekinge. Mörbylånga är en utpendlingskommun där en stor del av befolkningen arbetar utanför kommunen (främst Kalmar) och har högre utbildning.

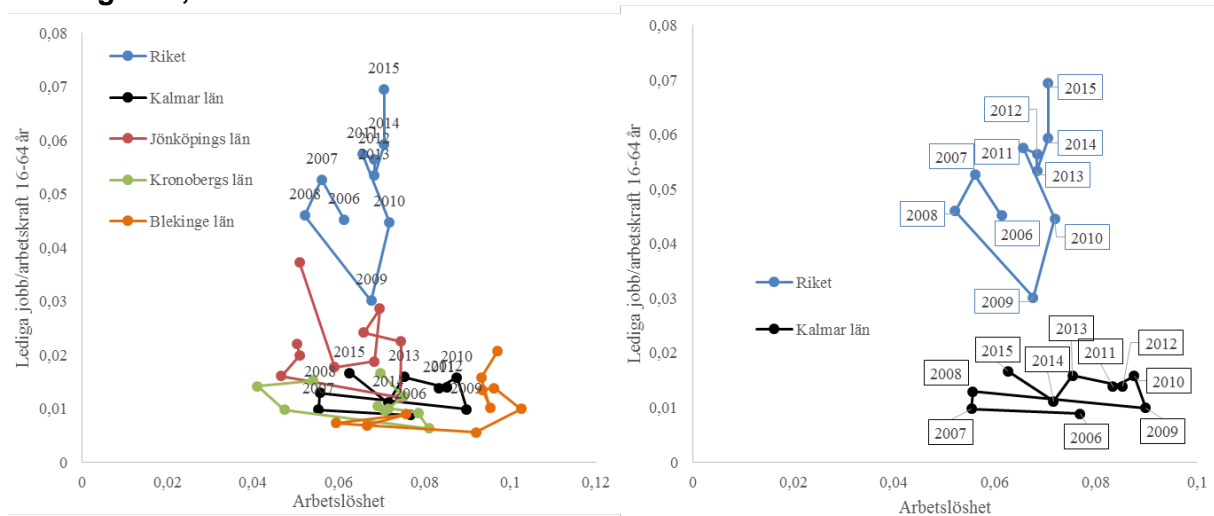
Källa: SCB, Befolkning efter region, ålder och utbildningsnivå, 2015

Matchning mellan utbildning och kompetensbehov

Aggregerad matchning

Figur 31 visar relationen mellan arbetslösheten och lediga platser i en s.k. Beveridgekurva, vilket är ett sätt att mäta hur effektivt matchningen på arbetsmarknaden fungerar. Den horisontella axeln visar arbetslösheten medan den vertikala axeln visar antalet lediga jobb, båda i procent av arbetskraften. När matchningen mellan arbetssökande och lediga platser fungerar och arbetsmarknaden är i balans bör den tillgängliga arbetskraften kunna matcha de lediga jobben. Detta representeras av punkter nära origo i koordinatsystemet. Punkter längre bort från origo visar utfall med sämre matchning. Beveridgekurvan bör inte användas för att jämföra olika regioner utan för att följa förändringar i en region över tid.

Figur 31. Beveridgekurva för Riket, Kalmar län, Kronobergs län, Jönköpings län och Blekinge län, 2006–2015

Källa: SCB/Reglab, Lediga jobb, arbetskraft, kvarstående antal arbetssökande, 2006–2015; egna beräkningar.

Figur 31 visar Beveridgekurvan för riket totalt sett, samt för Kalmar län och grannlänerna Kronoberg, Jönköping och Blekinge (vänster panel). För ökad läsbarhet visas endast Kalmar län och riket i den högra panelen. I samband med finanskrisen 2009 steg arbetslösheten i samtliga regioner och i riket totalt sett, men föll tillbaka mot tidigare års nivåer från 2010 och framåt. Antalet lediga jobb är högre i riket än i Kalmar eller grannlänerna för samtliga år, och stiger relativt kraftigt från 2011 och framåt. Samtidigt tycks arbetslösheten på riksnivå bli kvar på en högre nivå än före krisen. Detta antyder att arbetsmarknadens funktionssätt försämrats, eftersom arbetslösheten inte sjunker trots att antalet nya arbeten ökar. Matchningen mellan sökandes kompetens och arbetsgivarnas behov har försämrats.

I Kalmar län och grannlänerna sker en gradvis återgång till arbetslöshetsnivåerna som rådde före krisen, och antalet anmälda lediga jobb ökar. Även här tycks antalet lediga jobb stabiliseras på en högre nivå än före krisen, men arbetslösheten sjunker mer än på riksnivå. Att kurvan ligger närmare origo kan tolkas som att matchningen på länens arbetsmarknader fungerar bättre än för riket totalt sett. Den låga nivån på antalet lediga arbetstillfällen kan dock också bero på att arbeten inte anmäls till Arbetsförmedlingen i lika hög utsträckning i dessa län som i riket totalt. Detta skulle kunna bero på att arbeten i högre utsträckning tillsätts genom informella kontakter i Kalmar och omkringliggande län.

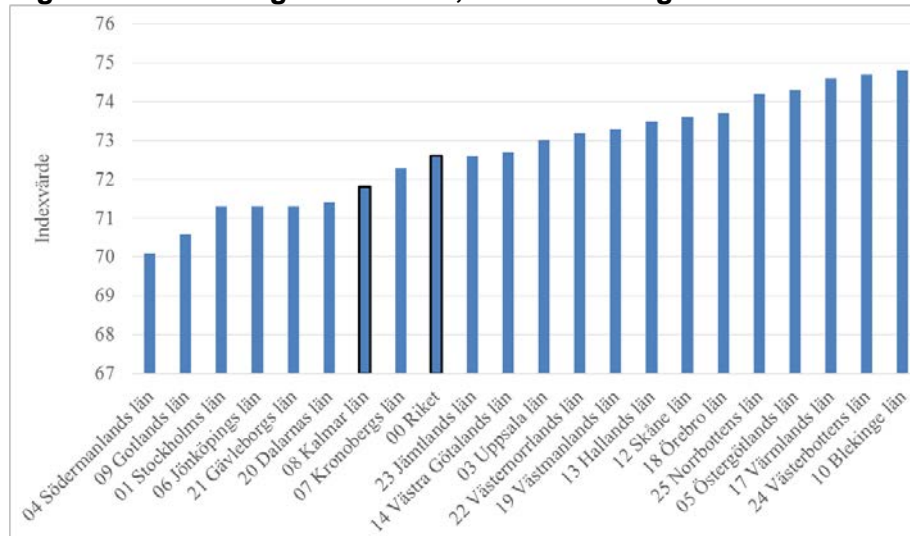
Kronobergs och Kalmar län följer i stort sett samma mönster. I Blekinge ökar antalet lediga platser mer än i Kalmar och Kronoberg, men samtidigt har ökat också arbetslösheten mer, och blir kvar på en betydligt högre nivå. Blekinge tycks ha drabbats hårdare av finanskrisen än övriga län i så motto att arbetslösheten tycks ha stabiliserats på en högre nivå.

Indikatorer för matchning mellan utbildning och yrke

Matchningen på arbetsmarknaden, dvs. hur väl arbetsgivarnas efterfrågan på arbetskraft och kompetens möts av befolkningens utbildning, kan också mätas genom hur väl arbetstagares utbildning matchar deras yrke. Detta kan mätas genom ett antal indikatorer som tagits fram av Reglab (Regionala matchningsindikatorer slutrapport, 2014.). Matchningen mäts genom en uppsättning indikatorer som beskriver behov och tillgång på arbetskraft på regional nivå.

Indikatorerna ska dels beskriva förutsättningarna för matchning, dels den faktiska matchningen mellan utbildning och yrke. Figur 32 visar indikatorvärdena för landets län samt riksgenomsnittet för 2014.

Figur 32. Matchningsindikatorer, länsvis samt genomsnitt för Sverige, 2014

Källa: SCB/Reglab, Matchningsgrad (M2), procent, 2014

Kalmar län ligger strax under riksgenomsnittet, i nivå med grannlänen Kronoberg och Jönköping. Arbetskraftens utbildningsnivå i länet är låg jämfört med riksgenomsnittet, och särskilt låg bland män. Samtidigt sysselsätter den stora tillverkningsindustrin arbetskraft med relativt låg utbildningsnivå. Regionen har därför relativt god matchning av arbetstillfällen och kompetent arbetskraft vad gäller arbeten med lägre kvalifikationskrav.

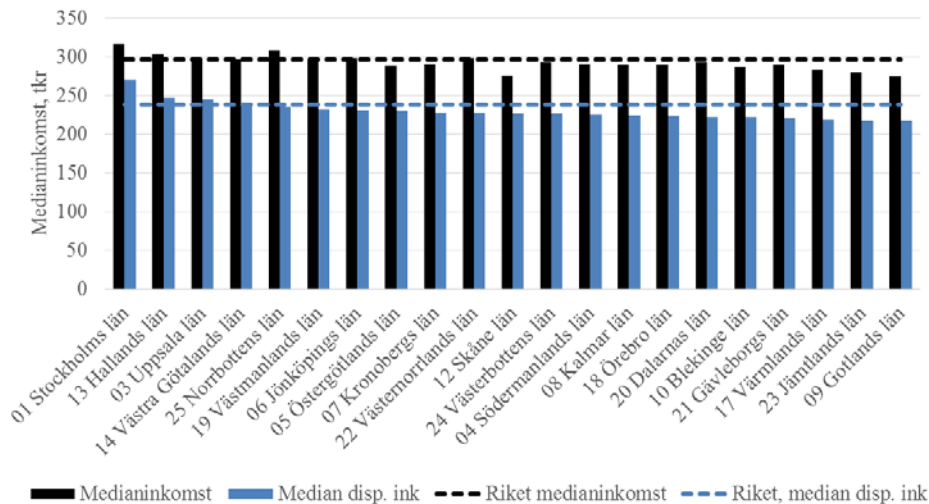
För mera högkvalificerade arbeten är läget dock sämre. Arbetsgivare upplever kompetensbrist inom många områden inom bl.a. barn- och äldreomsorg, hälso- och sjukvård och utbildning. Arbetsmarknaderna för mer högutbildad arbetskraft är till sin natur mer specialiserade, vilket gör det svårare att matcha utbud och efterfrågan på en geografiskt liten arbetsmarknad. Bristen på vissa typer av kompetens inom exempelvis vård- och omsorg eller utbildning är också stor i hela landet, vilket försvårar möjligheterna att lösa matchningsproblematiken genom inpendling eller inflyttning från andra län. Bristen på högkvalificerade arbetstillfällen kan också förklara en del av utflyttningen från länet. Utvecklingen på arbetsmarknaden, företagens efterfrågan på kompetens, möjligheterna att arbetspendla och befolkningsutvecklingen hänger därför nära samman.

Inkomster och inkomstfördelning

Hushållens inkomster är låga i Kalmar län i förhållande till riksgenomsnittet. Beroende på vilken inkomstdefinition² som används ligger länet i mitten eller i den nedre delen av en fördelning mellan svenska län. Medel och medianinkomst ligger mycket nära varandra i Kalmar län, vilket innebär att inkomstfördelningen är sammanpressad. Mönstret är inte detsamma i samtliga län, vilket medför att länets relativa placering varierar beroende på om medel- eller medianinkomster jämförs mellan länen.

Då jämförelsen avser de disponibla inkomsterna per konsumtionsenhet istället för sammanräknad förvärvsinkomst ligger länet närmare mitten i en länsfördelning. Detta skulle kunna förklaras av att de disponibla inkomsterna (dvs. efter skatt och inklusive transfereringar) i län med en högre inkomstnivå i högre utsträckning påverkas av omfördelning inom skatte- och transfereringssystemen. Figur 33 visar medianen av disponibel inkomst per konsumtionsenhet och av sammanräknad förvärvsinkomst per län år 2015.

Figur 33. Median av sammanräknad förvärvsinkomst och disponibel inkomst, per län 2015

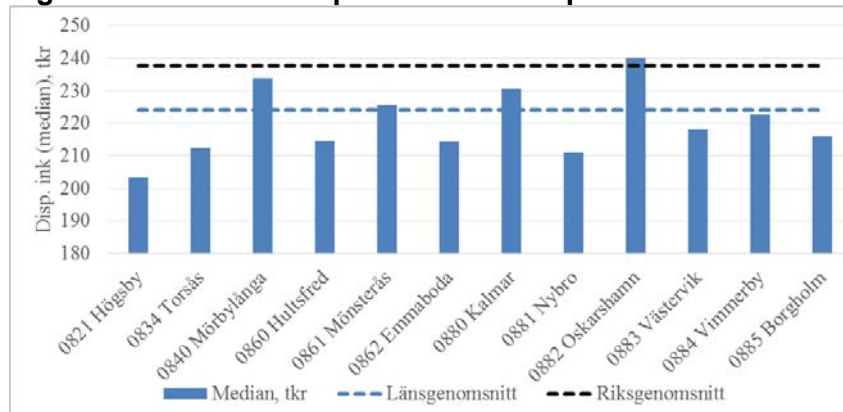
Källa: SCB, Sammanräknad förvärvsinkomst för boende i Sverige den 31/12 efter kön och region, 2015; SCB, Disponibel inkomst och faktorinkomst per konsumtionsenhet för personer efter region, 2015.

Figur 34 visar disponibel medianinkomst per konsumtionsenhet för kommunerna i Kalmar län år 2015. Samtliga kommuner utom Oskarshamn ligger under riksgenomsnittet, men det finns vissa variationer mellan olika kommuner. Kalmar, Mörbylånga och Oskarshamn har de högsta

² Disponibel inkomst definieras som summan av alla skattepliktiga och skattefria inkomster, minus skatter och negativa transfereringar. Inkomsten inkluderar därmed kapitalvinst/kapitalförlust. Inkomsten relateras till hushållens sammansättning, för att ge en uppfattning av den disponibla inkomsten för hushåll av olika storlek och sammansättning. Hushållsinkomster är relevanta för att bedöma en individs konsumtionsmöjligheter, men kan inte delas upp på kön. Alternativt kan sammanräknad förvärvsinkomst användas, dvs. inkomst från anställning, företagande, pension, sjukpenning och andra skattepliktiga transfereringar, före skatt, men exklusive inkomst av kapital. Förvärvsinkomsten är personlig och kan därför relateras till t.ex. ålder, kön eller bakgrund.

inkomsterna i länet medan Mönsterås och Vimmerby ligger nära länsgenomsnittet. Inkomsterna är lägre i Högby, Torsås, Hultsfred, Emmaboda, Nybro, Västervik och Borgholm.

Figur 34. Median av disponibel inkomst per kommun i Kalmar län

Källa: SCB, *Disponibel inkomst och faktorinkomst per konsumtionsenhet för personer efter inkomstslag och region, 2015*; SCB

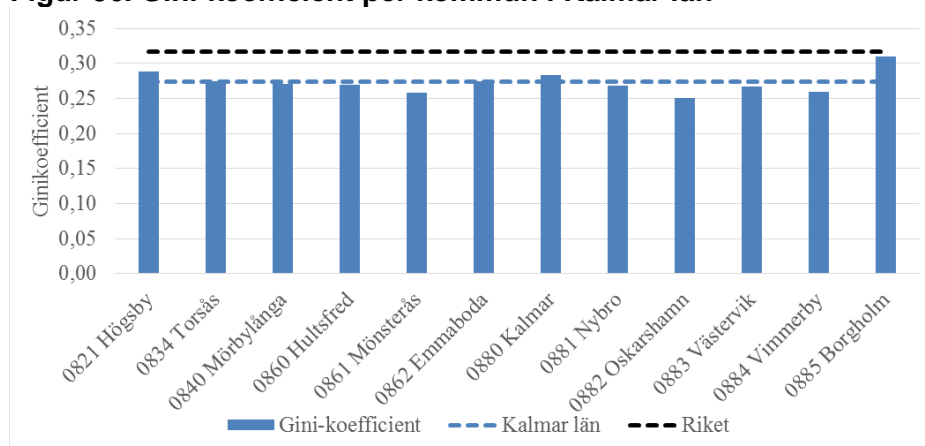
Figur 35 visar den s.k. gini-koefficienten beräknad per län i Sverige. Gini-koefficienten kan anta ett värde mellan 0 och 1, där ett högt värde visar på större ojämnheter än ett lågt värde. Gini-koefficienten i Sverige är låg i ett internationellt perspektiv, och samtliga län utom Stockholms län ligger under riksgenomsnittet. Kalmar län ligger i den nedre delen av fördelningen, dvs. har en låg grad av inkomstjämlighet i ett svenskt perspektiv.

Figur 35. Gini-koefficient per län, 2015

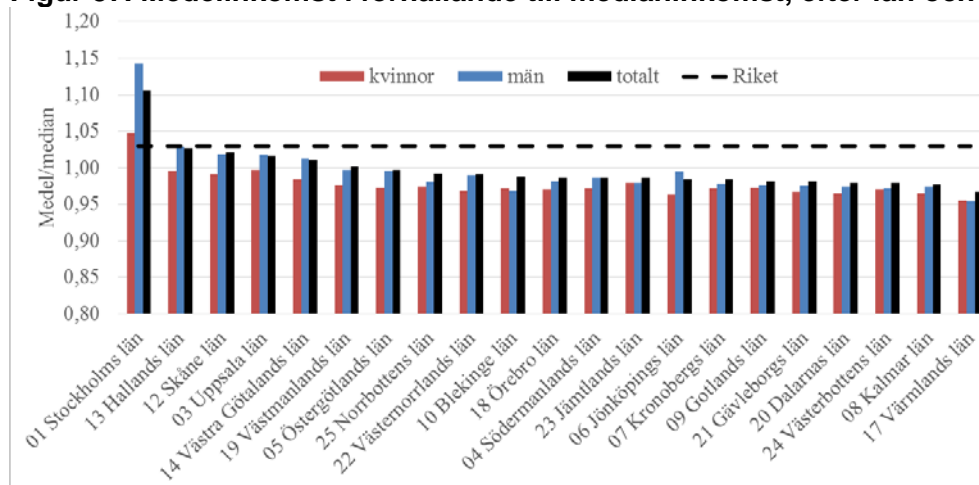
Källa: SCB, *Disponibel inkomst och faktorinkomst per konsumtionsenhet för personer efter inkomstslag och region, 2015*

Spridningen mellan olika kommuner i länet är liten. Borgholm har en högre grad av ojämlikhet än övriga, men en låg medianinkomst (se figur 36). Detta kan bero på höga inkomster hos en liten andel i befolkningen, troligtvis kapitalinkomster. Övriga kommuner ligger i stort sett precis i nivå med länsgenomsnittet.

Figur 36. Gini-koefficient per kommun i Kalmar län

Källa: SCB, *Disponibel inkomst och faktorinkomst per konsumtionsenhet för personer efter inkomstslag och region, 2015*

Gini-koefficienten är ett vanligt mått på inkomstojämlikhet, men kan inte beräknas per kön eftersom den utgår ifrån hushållsinkomst. För att få en uppfattning om inkomstspridningen mellan kvinnor och män, eller per kön, kan istället kvoten mellan medelvärdet och medianen användas, se figur 37.

Figur 37. Medelinkomst i förhållande till medianinkomst, efter län och kön, 2015

Källa: SCB, *Sammanräknad förvärvsinkomst för boende i Sverige den 31/12 efter kön och region, 2015*

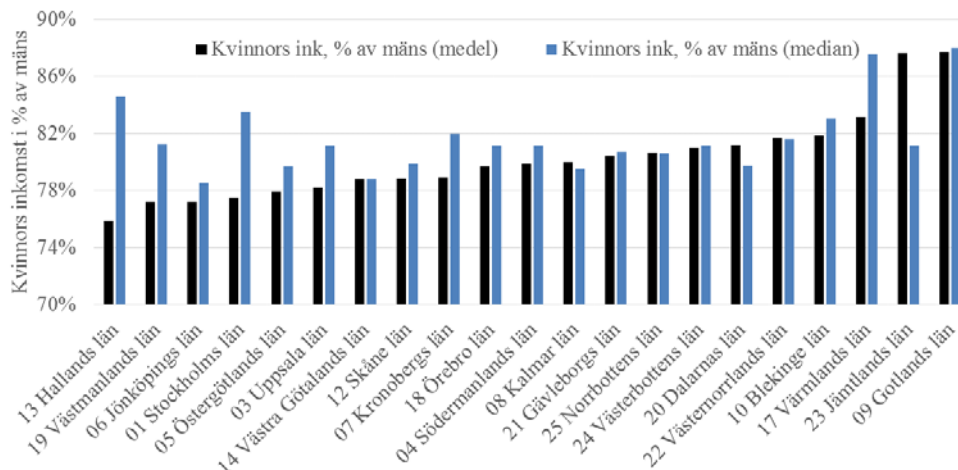
Kvoten mellan medel och median ger en uppfattning om hur spridningen ser ut ”i mitten” av fördelningen, men säger inte så mycket om hur det ser ut i ”toppen” och ”botten”. Gini-koefficienten beaktar däremot hela fördelningen. När medelvärdet är lägre än medianen har mer än hälften av befolkningen en inkomst över medelinkomsten, medan det omvända gäller om medianen är lägre än medelvärdet. Generellt sett har samtliga svenska län låga kvoter mellan medel- och medianinkomst för män och för kvinnor, vilket indikerar en liten inkomstspridning i hela landet. För kvinnor är medelinkomsten lägre än medianinkomsten i samtliga län utom Stockholm. Mer än hälften av kvinnorna har därmed en inkomst överstigande medelinkomsten för kvinnor i länet. Spridningen i mäns löner är större än i kvinnors, och det gäller särskilt för de starka arbetsmarknaderna kring storstäderna samt i Hallands län. Den större

inkomstspridningen i dessa län tycks däremot inte påverka kvinnors inkomster i samma omfattning. Kalmar län har den näst minsta inkomstspridningen bland länen enligt detta mått.

Kvinnors inkomster är lägre än mäns inkomster oavsett om vi studerar medelvärden eller medianer. Detta beror på flera faktorer: Arbetsmarknaden är könsuppdelad, och kvinnor och män arbetar i olika branscher, där kvinnodominerade branscher tenderar att ha lägre timlöner. Kvinnor arbetar också i högre utsträckning än män deltid, frivilligt eller ofrivilligt. Kvinnor tar också ut en större del av föräldraledighet och dagar för vård av barn. Lönediskriminering, där kvinnor med liknande arbetsuppgifter i samma bransch tjänar mindre än män med motsvarande kvalifikationer, kan också vara en delförklaring. Samtliga dessa faktorer samverkar till att kvinnor som grupp har lägre inkomster än män.

Figur 38 visar kvinnors inkomster i förhållande till mäns, både som andel av medelvärdet och av medianen. Det finns en viss spridning mellan olika län. I Hallands, Stockholms, Uppsala, Kronoberg och Värmlands län har kvinnor en högre andel av mäns lön om vi studerar medianen än om vi studerar medelvärdet. Detta indikerar att det främst är i "toppen" av fördelningen det finns skillnader i inkomstnivåerna i dessa län. I övriga län, bl.a. Kalmar, är skillnaderna mellan kvinnors andel av mäns medel- respektive medianlön mindre.

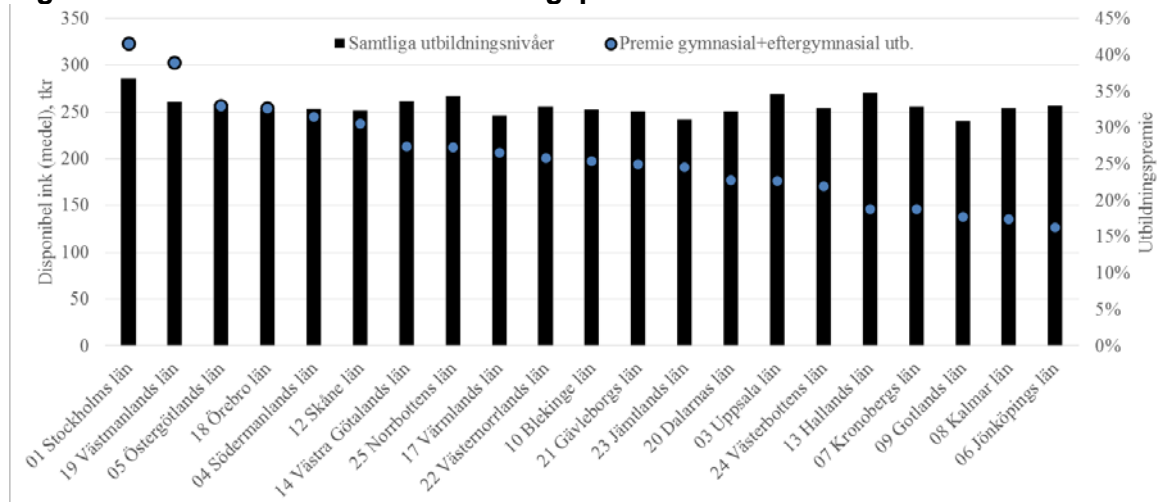
Figur 38. Kvinnors medel- samt medianinkomst i % av mäns inkomst

Källa: SCB, Sammanräknad förvärvsinkomst för boende i Sverige den 31/12 efter kön och region, 2015

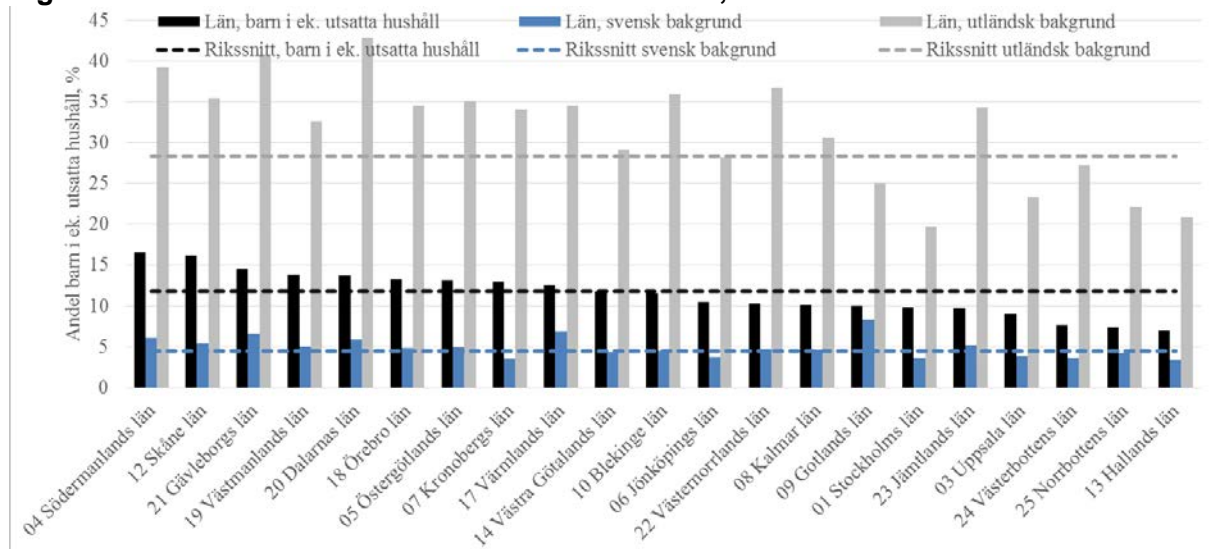
Figur 39 visar medelinkomst och utbildningspremier för samtliga län år 2015. Utbildningspremierna är beräknade som den procentuella skillnaden i genomsnittsinkomst mellan personer med förgymnasial och eftergymnasial utbildning i respektive län. Kalmar län har bland de högsta genomsnittsinkomsterna för personer med förgymnasial utbildning, och bland de lägsta för personer med eftergymnasial utbildning. Detta medför att Kalmar har bland de lägsta utbildningspremierna i Sverige, dvs. den minsta skillnaden i genomsnittsinkomst mellan personer med förgymnasial och eftergymnasial utbildning. Även grannlänen Jönköping och Kronoberg samt Gotland har små utbildningspremier mätt enligt detta sätt.

Vid en jämförelse mellan län har också utbildningsinriktningen för personer med högre utbildning betydelse. Kalmar län har en relativt stor del av sin högutbildade befolkning inom akademiska låglöneyrken inom bl.a. utbildning och vård och omsorg.

Figur 39. Medelinkomst samt utbildningspremie

Källa: SCB, Totalräknad inkomstfördelningsstatistik (TRIF); Folkhälsomyndigheten, Disponibel inkomst efter utbildningsnivå, kön och region, tusental kronor.

Trots de relativt låga inkomsterna i länet är andelen barn i ekonomiskt utsatta hushåll lägre än riksgenomsnittet. Detta hänger samman med att inkomsterna är sammanpressade, så att både hög- och låginkomsttagare är få. Figur 40 visar andelen barn (0–17 år) i ekonomiskt utsatta hushåll samt andelen av barnen med svensk respektive utländsk bakgrund som finns i ekonomiskt utsatta hushåll.³

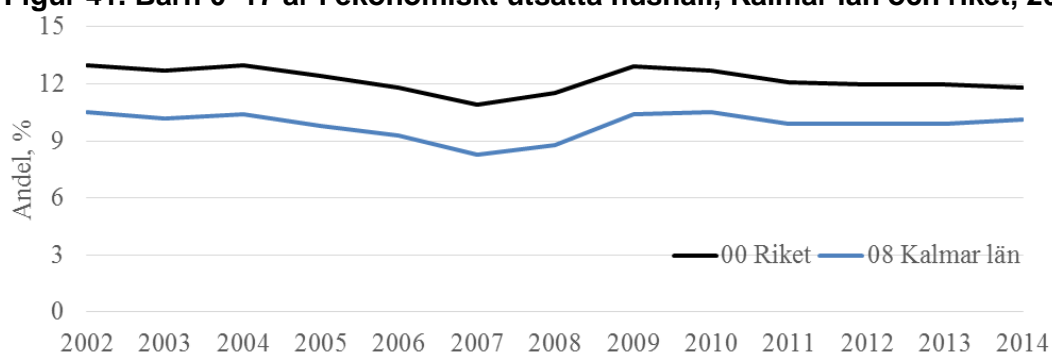
Figur 40. Barn 0–17 år i ekonomiskt utsatta hushåll, 2014

Källa: SCB, Totalräknad inkomststatistik; bearbetning Folkhälsomyndigheten, Barnfattigdomsindex efter region och år, andel (procent).

³ Med ekonomiskt utsatta avses hushåll med låga inkomster eller med ekonomiskt bistånd (tidigare kallat socialbidrag) någon gång under året. Med låg avses inkomster som understiger socialbidragsnormen och en norm för boendeutgifter. Endast hushåll som varit folkbokförda i kommunen under ett helt år ingår i beräkningen.

Kalmar län har en relativt låg andel barn i ekonomiskt utsatta hushåll jämfört med andra län och med riksgenomsnittet. Bland barn med svensk bakgrund är andelen i ekonomiskt utsatta hushåll något lägre än riksgenomsnittet medan andelen bland utrikes födda är något högre än riksgenomsnittet. Andelen har också varit lägre än riksgenomsnittet över tid, vilket framgår av figur 41. De senaste siffrorna är dock från 2014, och andelen barn med utländsk bakgrund i ekonomiskt utsatta hushåll är sannolikt högre i dagsläget, både i länet och i riket.

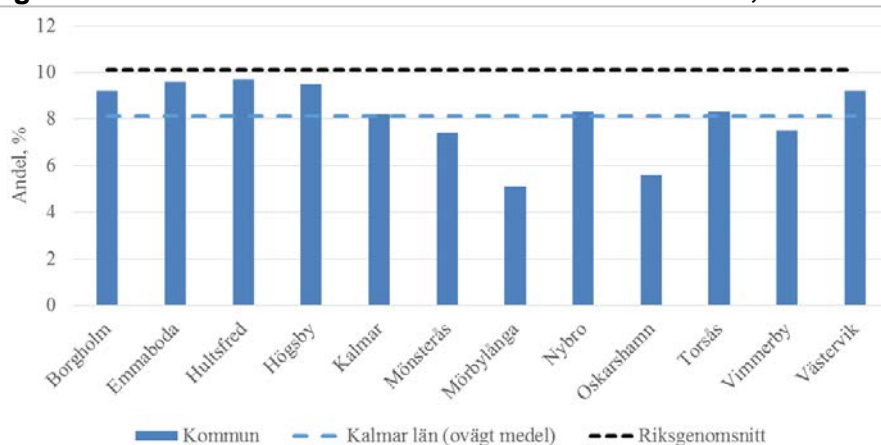
Figur 41. Barn 0–17 år i ekonomiskt utsatta hushåll, Kalmar län och riket, 2002–2014

Källa: SCB, Folkhälsomyndigheten

Figur 42 visar andelen barn i ekonomiskt utsatta hushåll i länet. Andelen är lägst i Mörbylånga och Oskarshamn med ca 5 %, medan drygt 9 % av barnen i Borgholm, Emmaboda, Hultsfred, Högsby och Västervik bor i ekonomiskt utsatta hushåll. Samtliga kommuner i Kalmar län ligger dock under riksgenomsnittet på ca 10 %.

Figur 42. Invånare 0–19 år i ekonomiskt utsatta hushåll, 2014

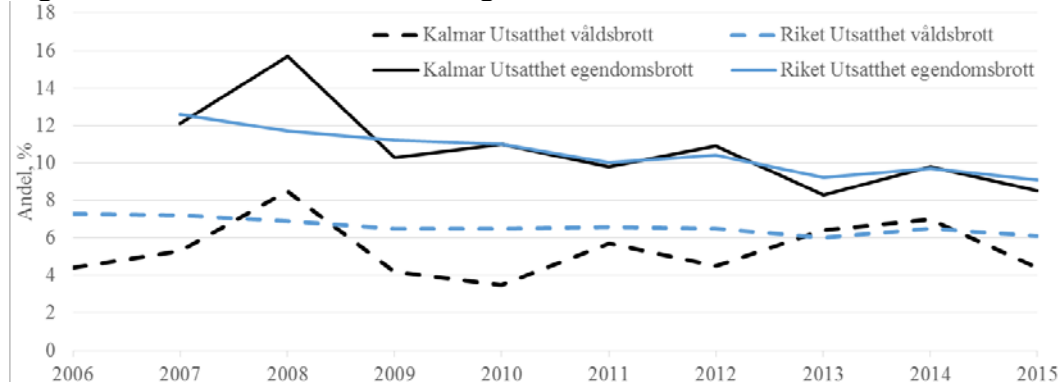
Källa: SCB, Totalräknad inkomststatistik; bearbetning Folkhälsomyndigheten, Barnfattigdomsindex efter region och år, andel (procent).

Trygghet, hälsa och delaktighet

Upplevd trygghet och utsatthet för brott

Den upplevda tryggheten i länet är högre än riksgenomsnittet enligt brottsförebyggande rådets (BRÅ) nationella trygghetsundersökningar. Figur 43 visar andelen i befolkningen som uppger att de blivit utsatta för våldsbrott (bl.a. misshandel, hot och personrån) samt egendomsbrott (främst stöld) i landet respektive Kalmar län. Andelen utsatta för egendomsbrott är ungefär densamma i länet som riksgenomsnittet medan färre utsatts för våldsbrott i länet.

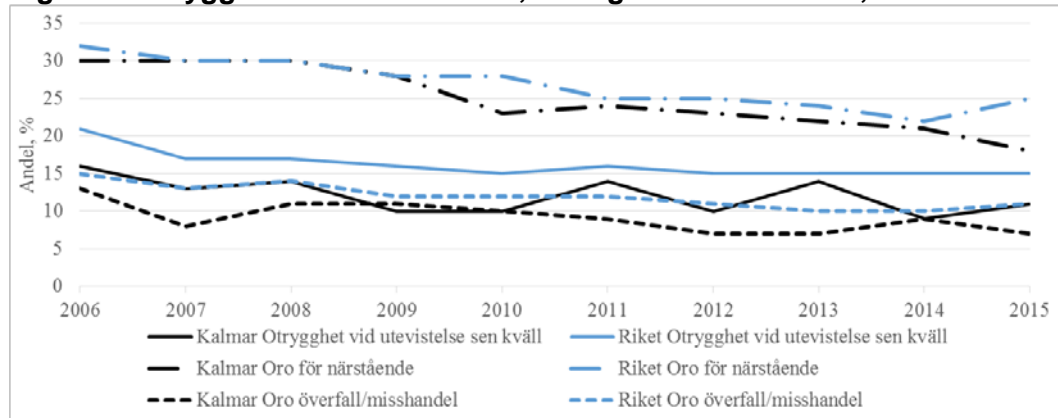
Figur 43. Utsatthet för brott, Sverige och Kalmar län, 2006–2015

Källa: BRÅ, Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2006–2015

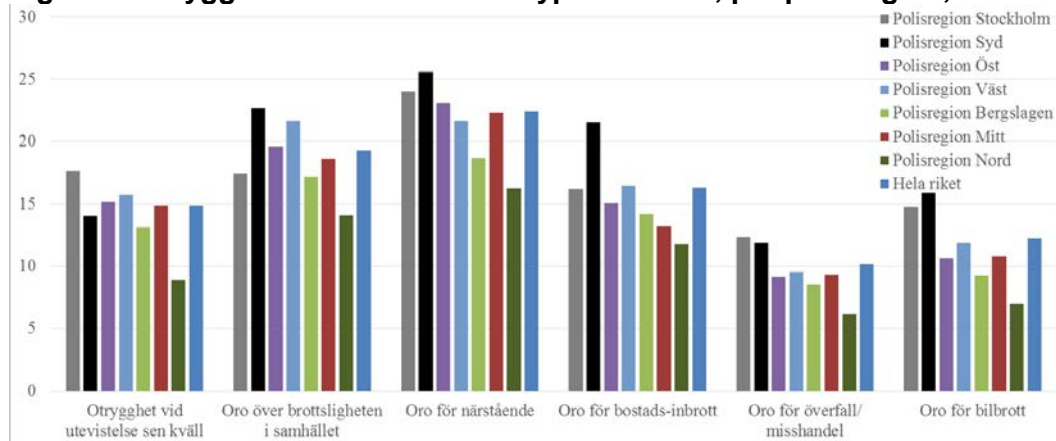
Figur 44 visar andelen som uppger att de känner sig ganska eller mycket otrygga vid utevistelse sena kvällar, eller som avstår från att gå ut på grund av otrygghet som andel av befolkningen i länet och i riket. Figuren visar att invånarna i Kalmar län känner sig också mindre otrygga än riksgenomsnittet. Färre är också oroliga för att utsättas för våldsbrott eller är oroliga för att närstående ska utsättas för brott.

Figur 44. Otrygghet och oro för brott, Sverige och Kalmar län, 2006–2015

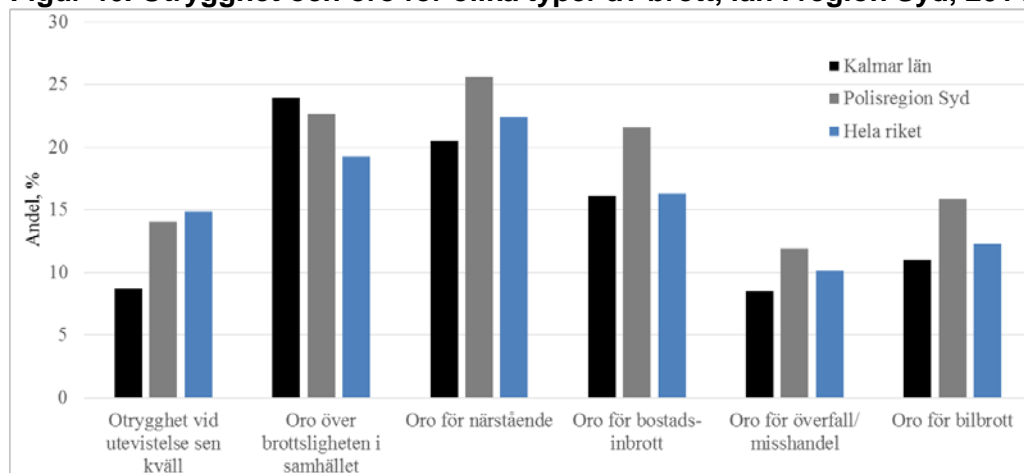
Källa: BRÅ, Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2006–2015

Figur 45 visar utfallet per polisregion år 2014 för befolkningens otrygghet och oro för att utsättas för olika typer av brott. Kalmar län ingår i Polisregion Syd tillsammans med Kronoberg, Blekinge och Skåne län. Befolkningen i Polisregion Syd är mindre otrygga utomhus sena kvällar, men känner en större oro för att utsättas för brott, för att närstående ska drabbas och för utvecklingen av brottsligheten i samhället.

Figur 45. Otrygghet och oro för olika typer av brott, per polisregion, 2014

Källa: BRÅ, Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2015

Om siffrorna istället bryts ned på län (figur 46) framgår dock att Kalmar län ligger under övriga län i polisregionen i upplevd otrygghet och utsatthet. Befolkningen i Kalmar län känner sig mindre otrygga vid utevistelse sena kvällar och en mindre oro för att närstående ska drabbas av brott. Oron för att drabbas av inbrott, misshandel eller bilinbrott är också lägre i länet än i övriga län i polisregion Syd. Däremot är oron över utvecklingen av brottsligheten i samhället större i Kalmar län. Oron för brott i Kalmar län tycks därmed uttrycka en oro för samhällsutvecklingen snarare än om en oro för att själv bli utsatt för brott.

Figur 46. Otrygghet och oro för olika typer av brott, län i region Syd, 2014

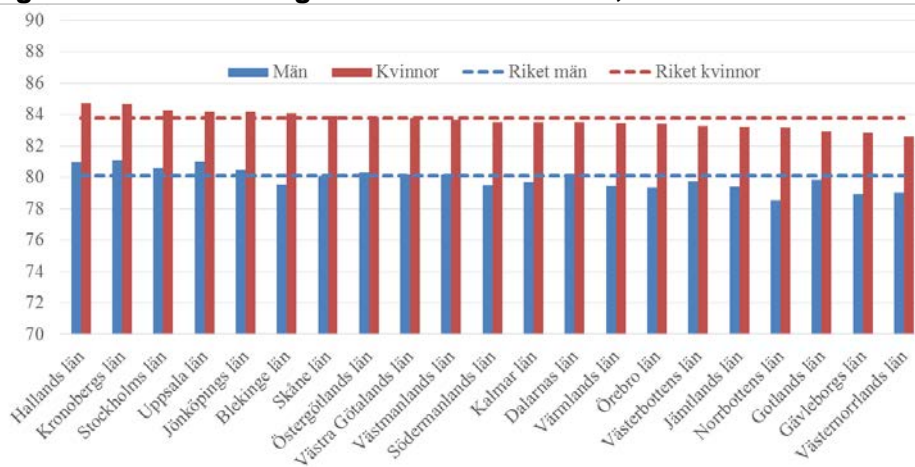
Källa: BRÅ, Nationella trygghetsundersökningen (NTU) 2015

Den upplevda tryggheten och utsattheten för olika typer av brott varierar med kön och bakgrund. På nationell nivå svarar ca 15 procent av kvinnorna och 8 procent av männen att de är oroliga för överfall/misshandel. Utrikesfödda är mer oroliga än inrikesfödda. Totalt sett är ca 10 % av befolkningen oroliga för att utsättas för överfall eller misshandel. Könsupplad statistik eller statistik efter bakgrund redovisas dock inte på regional nivå.

Folkhälsa

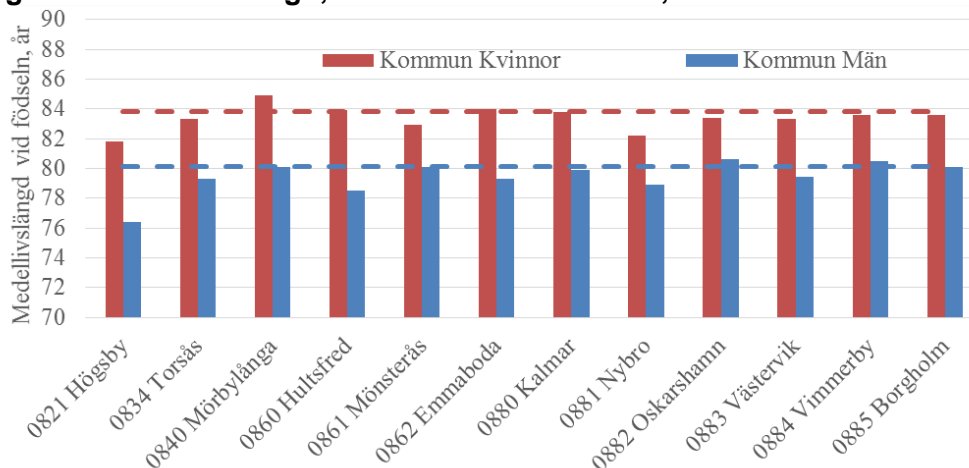
Medellivslängden är ett grovt mått som visar det genomsnittliga antal år som en person kan förväntas leva utifrån nuvarande dödlighetsmönster. Det är ett användbart mått för jämförelser av folkhälsan mellan regioner. Medellivslängden i länet är något lägre än riksgenomsnittet och länet placerar sig ungefär i mitten av en fördelning mellan samtliga län, se figur 47. Kvinnor i länet har en medellivslängd vid födseln på 83,5 år medan medellivslängden vid födseln för män är 79,7 år. Riksgenomsnittet är 83,8 för kvinnor och 80,1 för män. Figur 48 visar medellivslängden per kommun i länet. Skillnaderna i medellivslängd minskar mellan könen såväl i länet som i riket. Det medför att det blir allt fler män i befolkningen, och en större andel män bland de äldre.

Figur 47. Medellivslängd vid födseln efter län, 2011–2015

Källa: SCB, Återstående medellivslängd vid födelsen efter region och kön, värde för perioden 2011–2015

Figur 48. Medellivslängd, kommuner i Kalmar län, medelvärden av 2011–2015

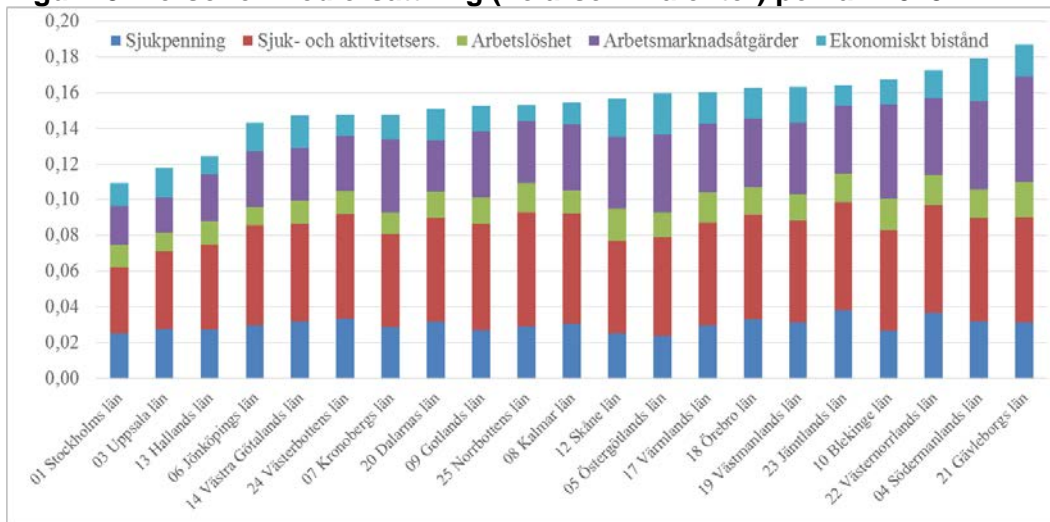

Källa: SCB, Återstående medellivslängd vid födelsen efter region och kön, värde för perioden 2011–2015

Figur 49 visar fördelningen av antal personer i åldern 20–64 år med olika former av ersättningar från socialförsäkringssystemen (helårsekvivalenter) för samtliga län i Sverige 2015. Antalet nettodagar med olika ersättningar och bidrag (helårsekvivalenter) i länet var högre än riksgenomsnittet 2015, och sjuktalen har varit höga under lång tid. Riksgenomsnittet dras dock

ned av en låg andel ersättningar i Stockholms län. Kalmar län ligger ungefär mitt i en fördelning av antalet helårsekvivalenter bland de svenska länen när det gäller den totala ersättningen per person) och år. Vilken typ av ersättning som är hög/låg varierar dock mellan länen. Medan arbetslösheten i Kalmar län, och därmed ersättningen för arbetslöshet, är förhållandevis låg är andelen personer med sjuk- och aktivitetsersättning och i arbetsmarknadsåtgärder istället hög. Detta kan tolkas som att det finns en större tudelning på arbetsmarknaden i länet än på riksnivå. Personer som av olika anledningar har svårt att få arbete befinner sig i högre utsträckning utanför arbetskraften eller i arbetsmarknadsåtgärder.

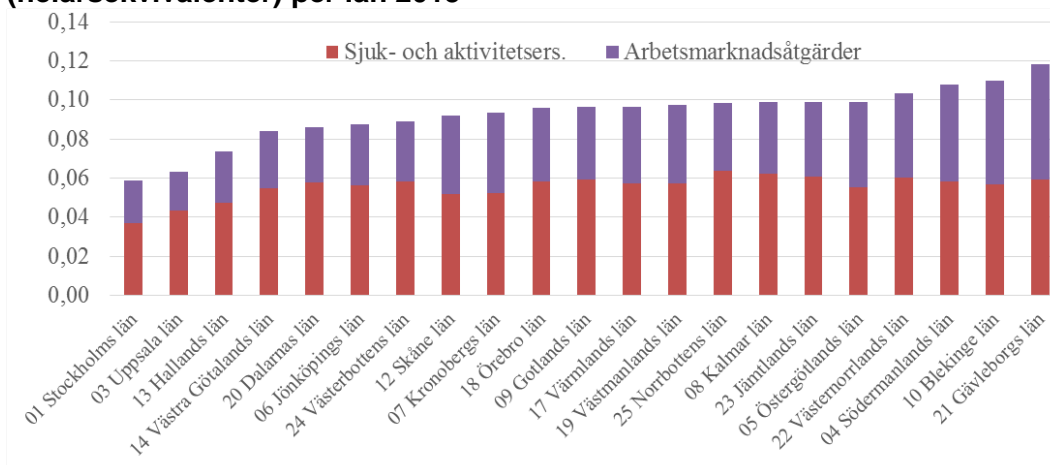
Figur 49. Personer med ersättning (helårsekvivalenter) per län 2015

Källa: SCB, Antal helårsekvivalenter i åldrarna 20-64 år som försörjdes med sociala ersättningar och bidrag, efter län, 2006–2015

Figur 50 visar fördelningen av personer med sjukpenning samt sjuk- och aktivitetsersättning (helårsekvivalenter) för samtliga län i Sverige 2015. Figuren visar att antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning samt i arbetsmarknadsåtgärder är högre i länet än riksgenomsnittet och även högt i förhållande till andra länen.

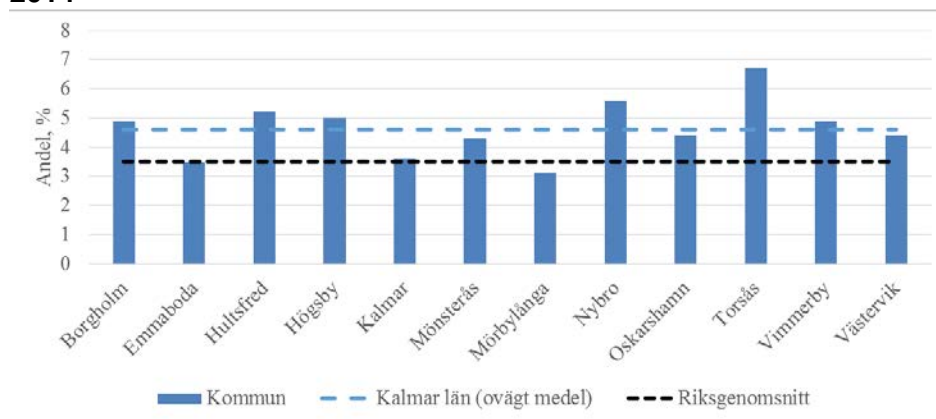
Figur 50. Personer med sjukpenning samt sjuk- och aktivitetsersättning (helårsekvivalenter) per län 2015

Källa: SCB, Antal helårsekvivalenter i åldrarna 20-64 år som försörjdes med sociala ersättningar och bidrag, efter län, 2006–2015

Figur 51 visar andelen barn i hushåll där minst en förälder har sjuk- och aktivitetsersättning. Eftersom andelen i befolkningen med sjuk- och aktivitetsersättning är hög i Kalmar län bor också en större andel barn i länet i hushåll där minst en förälder har sjuk- och aktivitetsersättning. Andelen är hög i bl.a. Borgholm, Hultsfred, Högsby, Nybro och Torsås medan andelen ligger under riksgenomsnittet i Kalmar och Mörbylånga.

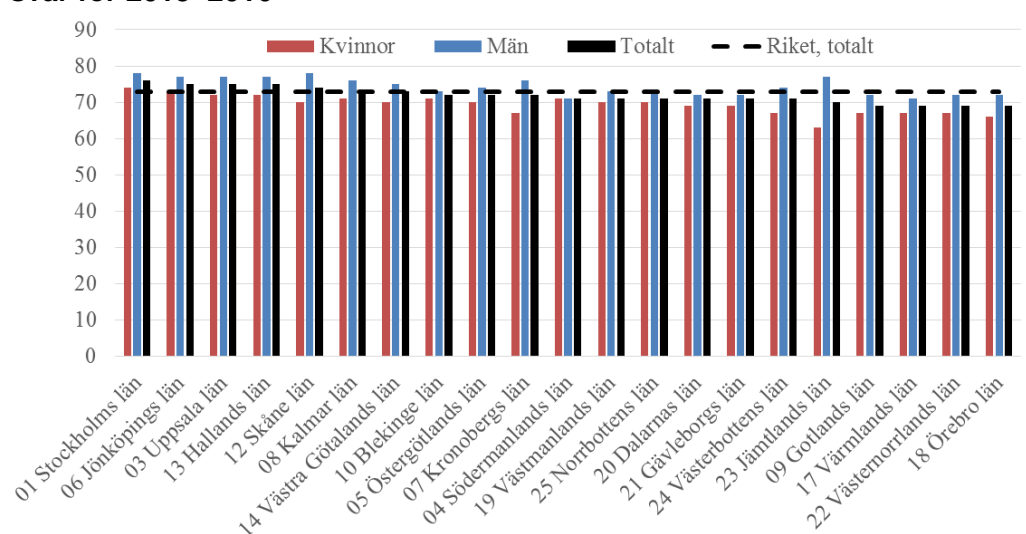
Figur 51. Invånare 0–19 år med minst en förälder med sjuk- och aktivitetsersättning, 2014

Källa: SCB (LISA); SKL, Kolada.

Figur 52 visar andelen i befolkningen som skattar sin egen hälsa som bra eller mycket bra i Nationella folkhälsoenkäten, som genomförs årligen av Folkhälsomyndigheten. Andelarna redovisas som rullande medelvärden per län för åren 2013–2016, och som riksgenomsnitt. Kalmar län ligger i nivå med riksgenomsnittet på ca 73 % som skattar sin allmänna hälsa är bra eller mycket bra. Män har i högre utsträckning en god självskattad hälsa än kvinnor i samtliga län.

Figur 52. Andel med god eller mycket god självskattad hälsa, medelvärde av länsvisa svar för 2013–2016

Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten, Allmän hälsa (självskattad) efter region, värde för 2013–2016.

Skillnaderna mellan länen är små i den nationella folkhälsoenkäten och endast i undantagsfall statistiskt signifikanta. Detta beror på att urvalen på länsnivå är små och felmarginalerna därför är stora. Det tycks ändå finnas ett samband mellan andelen med god självskattad hälsa, ohälsotalen och medellivslängden. De län som har en hög andel med god självskattad hälsa har också hög medellivslängd och låga ohälsotal, och omvänt. Kalmar län placerar sig någonstans i mitten av en fördelning mellan Sveriges län för samtliga dessa mått.

Jämlik hälsa och levnadsvanor⁴

Bland de länsinvånare som inte anser sig må bra lider en stor del av psykisk ohälsa. I riket är andelen kvinnor med nedsatt psykiskt välbefinnande ca 16 procent medan den i Kalmar län ligger på ca 11 procent. För männen återfinns inga större skillnader mellan befolkningen i länet och i riket, andelen ligger på runt 10 procent. Andelen sjukskrivningar kopplade till psykisk ohälsa har ökat under en längre period, både i riket och i länet, och i synnerhet bland kvinnor.

Insjuknandet i hjärtinfarkt har sjunkit i länet som just nu har en något lägre andel insjuknade personer än riket. Dock är infarkt fortfarande en av de vanligaste dödsorsakerna bland äldre. Ungefär dubbelt så många män som kvinnor får hjärtinfarkt varje år. Antalet cancerfall (efter åldersstandardisering) är högre i länet än i riket. Insjuknande i stroke minskar över tid men är fortfarande vanligt både i riket och Kalmar län, i synnerhet i äldre åldersgrupper. Stroke är något vanligare hos män än hos kvinnor. Diabetes är en av våra större folksjukdomar och i riket uppger befolkningen att andelen med diabetes är sex procent medan andelen av befolkningen i Kalmar län är sju procent. Inga större könsskillnader kan uttydas.

En vanlig orsak till kontakt med hälso- och sjukvården är svår värk i rörelseorganen vilket också ofta leder till långvariga sjukskrivningar. Andelen kvinnor med svår värk är betydligt högre än andelen män både i länet och i riket. Andelen vuxna med fetma i Kalmar län ligger ungefär på samma nivå som i riket, där en något högre andel kvinnor än män är drabbade. Högt blodtryck är också vanligt, både i riket och länet, inga större könsskillnader finns.

Gemensamt för alla levnadsvanor är att de påverkas av ojämlikheten i hälsa och är beroende av socioekonomiska faktorer som utbildningsnivå, inkomst samt boende i tätort eller på landsbygd. Det finns stora skillnader i hälsa mellan länets kommuner och dessa skillnader hänger statistiskt samman med stora skillnader i levnadsvanor och livsvillkor mellan invånarna. Majoriteten av de kommuner som har mer gynnsamma livsvillkor ligger vid länets kustband.⁵ Det finns flera enskilda grupper med skadligt tobaksbruk, riskabla alkoholvanor, psykisk ohälsa och betydande övervikt i länet.⁶ Utrikesfödda personer mår generellt sämre än inrikes födda. Utrikes födda är dock ingen homogen grupp utan det finns stora variationer mellan personer från olika ursprungsländer.⁷

⁴ Detta avsnitt är ett referat av "Överväganden bakom prioriteringarna, En god och jämlik hälsa för alla", Landstinget i Kalmar län, PM 2017-03-14.

⁵ Landstinget i Kalmar län. (2013). Kunskapsunderlag för planering av hälso- och sjukvård

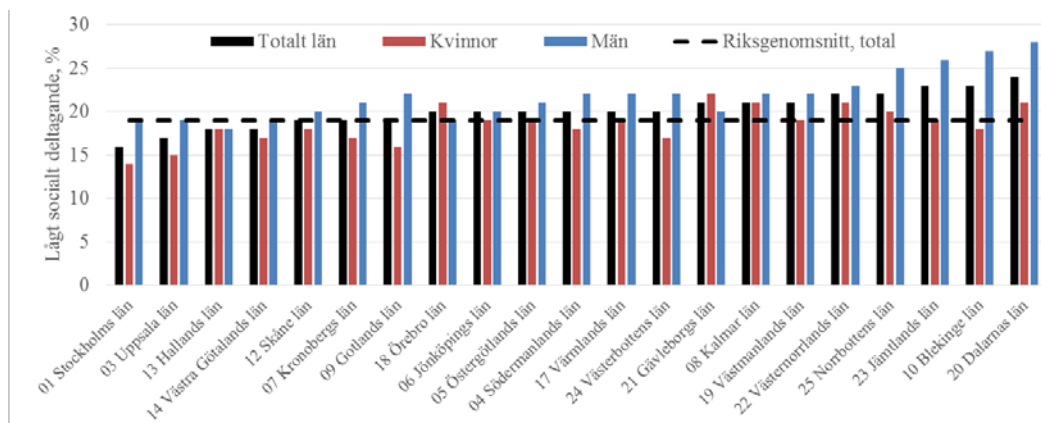
⁶ Folkhälsomyndigheten. Nationella folkhälsodata, 2012-2015; *Kunskapsunderlag för planering av hälso- och sjukvård*, Landstinget i Kalmar län 2013.

⁷ Folkhälsomyndigheten. *Nationella folkhälsodata*, 2013-2016.

Socialt deltagande

Figur 53 visar andelen i befolkningen med lågt socialt deltagande, fördelat på län och kön (staplar) samt riksgenomsnittet (streckad linje). Med socialt deltagande avses om personen under de senaste 12 månaderna deltagit i bl.a. studiecirkel, föreningsmöte, teater, bio, konstutställning, religiös sammankomst, sporttillställning, demonstration eller fest hemma hos någon eller i offentlig lokal. Kalmar län har en förhållandevis hög andel av befolkningen med lågt socialt deltagande: 21 %, jämfört med riksgenomsnittet på 19 %. En något större andel män än kvinnor i länet har lågt deltagande, men skillnaderna mellan könen är mindre än i många andra län.

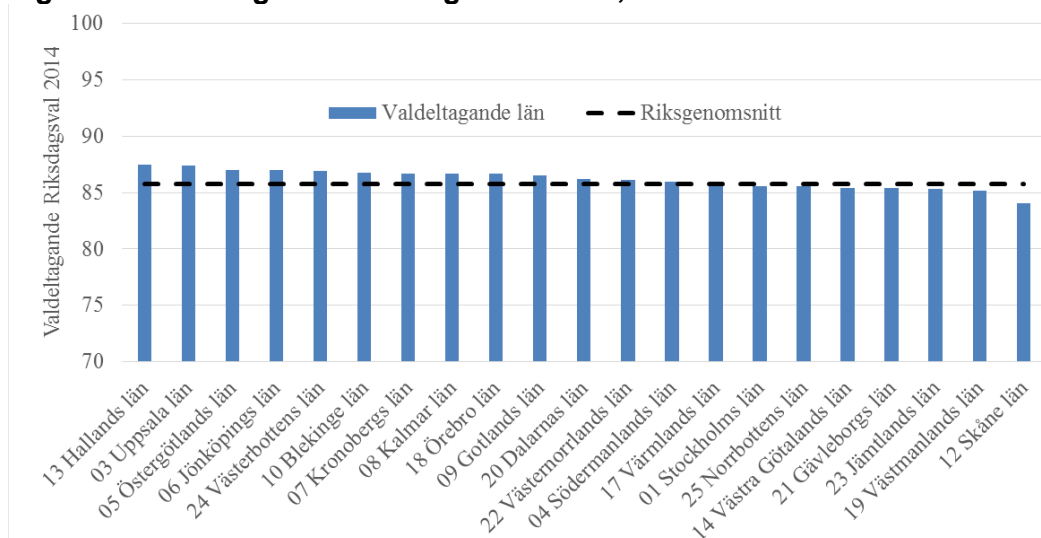
Figur 53. Lågt socialt deltagande efter län, medelvärde av 2013–2016

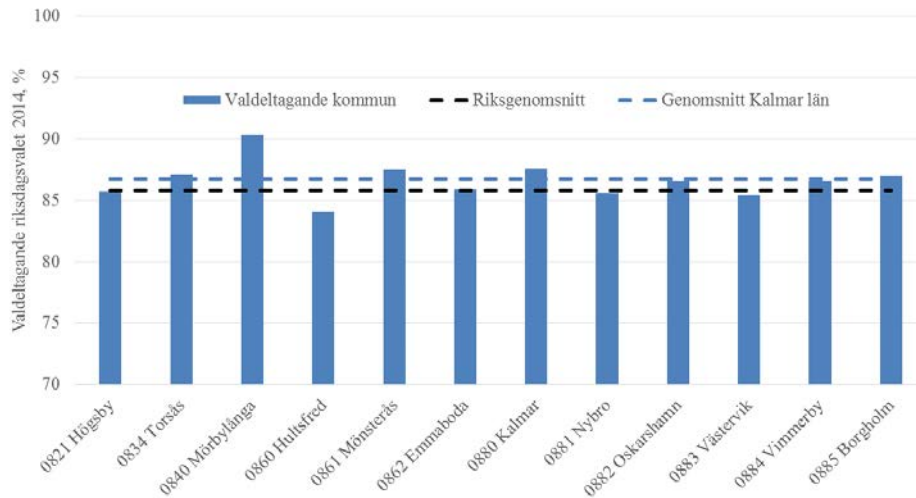
Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten, Lågt socialt deltagande (självrapporterat) efter kön och region, värde för 2013–2016. Andel (procent).

Valdeltagande är en annan vanlig indikator på delaktighet och deltagande i samhället. Figur 54 visar valdeltagandet på länsnivå i riksdagsvalet 2014, medan figur 55 visar valdeltagandet på kommunnivå i länet.

Figur 54. Valdeltagande Riksdagsvalet 2014, efter län

Källa: SCB, Valstatistik, Valmyndigheten.

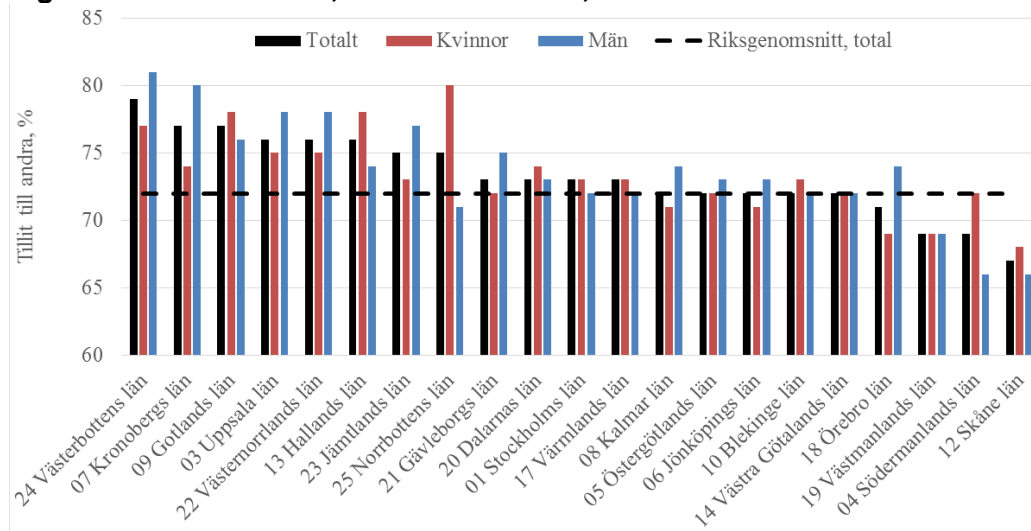
Figur 55. Valdeltagande Riksdagsvalet 2014, kommuner i Kalmar län

Källa: SCB, Valstatistik, Valmyndigheten.

Figureorna visar att valdeltagandet i länet är högre än riksgenomsnittet. Valdeltagandet är särskilt högt i Kalmar, Torsås, Mönsterås, Mörbylånga och Borgholms kommuner. Detta mönster kan förklaras av att valdeltagandet generellt sett är högre bland äldre och bland personer med högre utbildning. Kalmar och Mörbylånga har högst andel befolkning med minst treårig eftergymnasial utbildning i länet medan en stor äldre befolkning kan förklara ett högt valdeltagande i Borgholm, Torsås och Mönsterås.

Tillit och stöd i vardagen

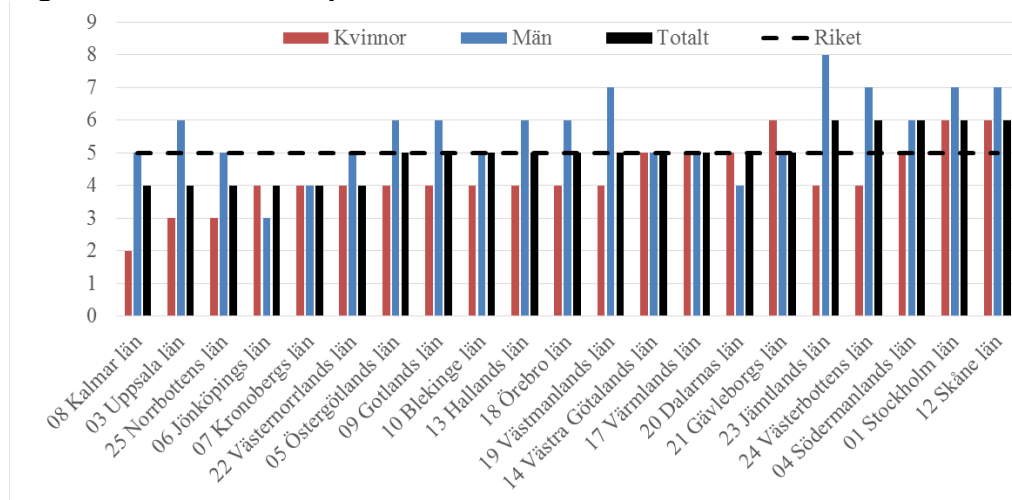
Kalmar län i nivå med riksgenomsnittet och ungefär mitt i en fördelning mellan Sveriges län när det gäller mellanmänsklig tillit. Med tillit avses andelen som svarar ”ja” på frågan ”Tycker du att man i allmänhet kan lita på de flesta människor? Kvinnor i länet känner tillit i högre utsträckning än män. Det finns dock inga tydliga könsskillnader mellan länen.

Figur 56. Tillit till andra, efter län och kön, medelvärde av 2013–2016

Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten, Tillit till andra (självrapporterat) efter kön och region, värde för 2013–2016. Andel (procent).

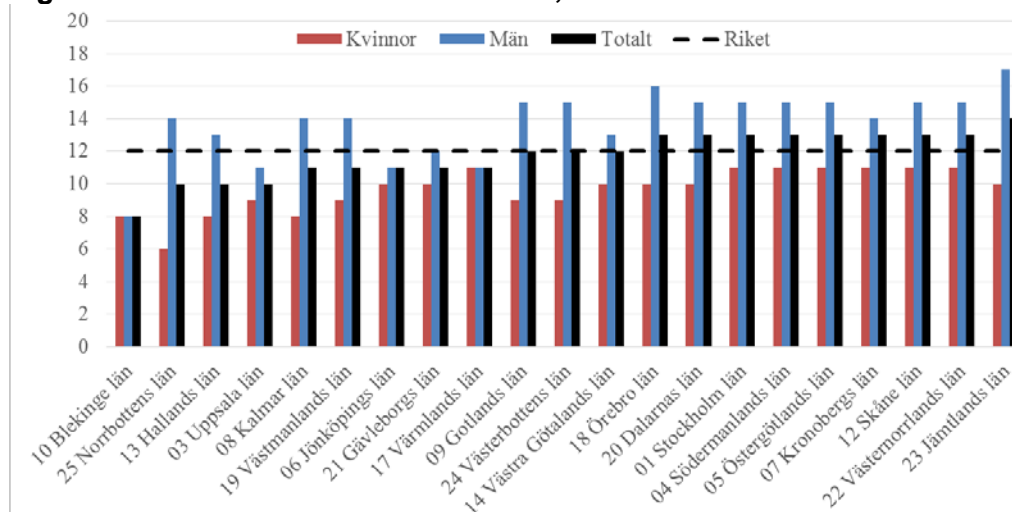
Figur 57 visar andelen i befolkningen som saknar praktiskt stöd, dvs. som saknar någon eller några personer att få hjälp av med praktiska problem eller vid sjukdom. Figur 56 visar andelen som saknar emotionellt stöd, dvs. saknar någon att dela sina innersta känslor med och anförtro sig åt. Kalmar län ligger bland de bästa i landet för båda dessa indikatorer, dvs. en stor del av befolkningen har emotionellt och praktiskt stöd. Män uppger att saknar såväl praktiskt som emotionellt stöd i betydligt högre utsträckning än kvinnor, såväl i Kalmar län som i de flesta andra län i landet.

Figur 57. Avsaknad av praktiskt stöd, medelvärde av 2013–2016

Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten, Avsaknad av praktiskt stöd (självrporterat) efter kön och region, värde för 2013–2016. Andel (procent).

Figur 58. Avsaknad av emotionellt stöd, medelvärde av 2013–2016

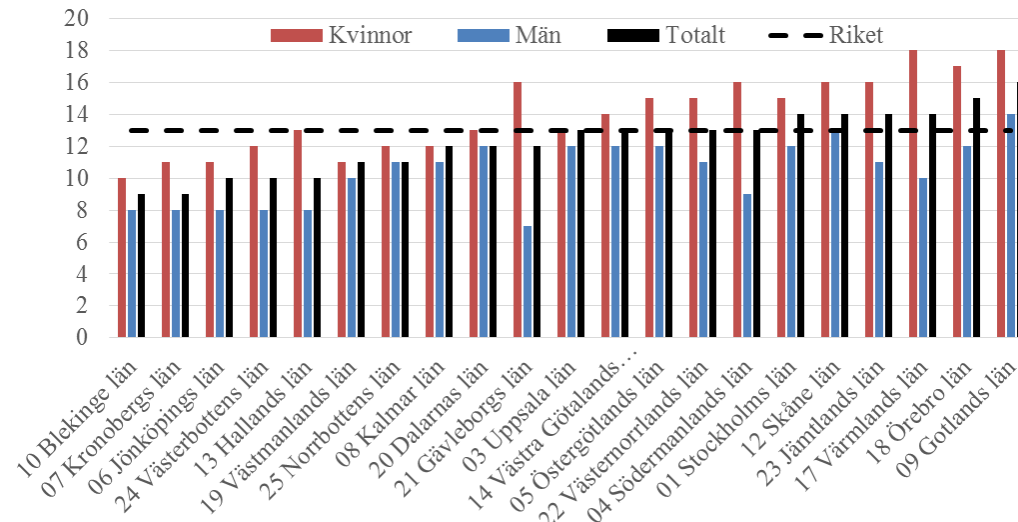

Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten, Avsaknad av emotionellt stöd (självrporterat) efter kön och region, värde för 2013–2016. Andel (procent).

Figur 59 visar andelen i befolkningen som haft en privatekonomisk kris. Med kris avses att personen svarat ”nej” på frågan ”Om du plötsligt skulle hamna i en oförutsedd situation, där du på en vecka måste skaffa fram 15 000 kronor, skulle du klara det? Har det under de senaste 12 månaderna hänt att du haft svårigheter att klara de löpande utgifterna för mat, hyra, räknin-

gar m.m.?” Kvinnor har i högre utsträckning än män upplevt en kris i privatekonomin. Andelen i Kalmar län som upplevt en kris är låg jämfört med andra svenska län, och ca 12 % har svarat ”nej” på frågan.

Figur 59. Haft ekonomisk kris, medelvärde av 2013–2016

Källa: Nationella folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten, Privatekonomi (självrporterat) efter kön och region, värde för 2013–2016. Andel (procent).

Ungas inflytande, delaktighet och trygghet

Upplevd delaktighet

Ungas levnadsförhållanden undersöks vart tredje år i den s.k. LUPP-enkäten, som riktar till elever i årskurs 8 och år 2 på gymnasiet. LUPP genomfördes senaste gången 2015 (LUPP 2015 – Ungas livssituation i Kalmar län och Eksjö kommun). I enkäten ställs frågor om ungdomarnas känsla av trygghet, delaktighet och vilja att vara med och påverka. Resultaten för 2015 visar att ungdomarna i länet generellt sett mår bra och upplever att de har goda levnadsvillkor.

Ungdomarna upplever att det finns mycket att göra på fritiden, oberoende på var i regionen de är bosatta eller vilken årskurs de går i. Den vanligaste fritidsaktiviteten oavsett kön är idrott och träning. Killarna ägnar sig i större utsträckning åt TV-/online-/dataspel medan tjejerna främst ägnar sig åt att läsa/blogga. Generellt sett upplever ungdomarna sina levnadsvillkor som goda och ser ljust på framtiden.

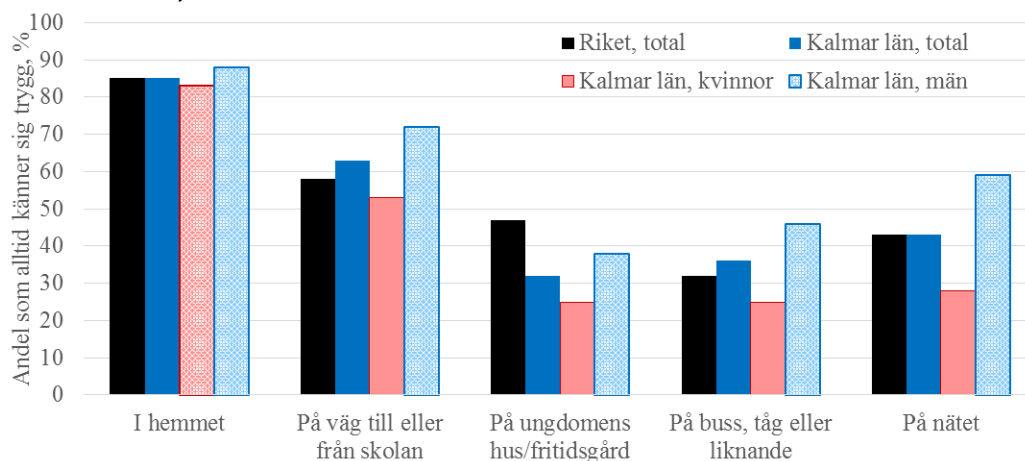
Ungdomarna bedömer sitt allmänna hälsotillstånd som relativt bra. Skolmiljön upplevs överlag som god. Det finns inga större könsskillnader eller skillnader mellan årskurserna i ungdomarnas upplevelse av skolan som helhet. Undervisningen och tillgången till extra stöd och hjälp av lärare upplevs som bra. Upplevelsen av delaktighet och inflytande skiljer sig åt mellan de olika årskurserna. I årskurs 8 är viljan att vara med och påverka dubbelt så hög som den upplevda möjligheten att påverka. I årskurs 2 har den upplevda möjligheten att påverka ökat sedan 2012 då undersökningen genomfördes förra gången. Viljan att vara med påverka är större bland tjejerna än killarna, oavsett årskurs.

Upplevd trygghet

Ett flertal frågor i enkäten gäller hur ungdomarna upplever tryggheten på olika platser i samhället och i olika sammanhang.⁸ Den upplevda tryggheten har minskat över tid på samtliga platser som frågorna gäller, både i länet och totalt sett i riket. Frågorna om upplevd trygghet har ställts gällande olika platser i olika års undersökningar. Vi följer tryggheten på de platser som funnits med i de senaste tre undersökningarna, samt trygghet på nätet, som tillkom i 2012 års undersökning. Frågor rörande trygghet i olika skolmiljöer och i det egna bostadsområdet har förändrats och inte kunnat jämföras över tid.

Figur 60 visar att den upplevda tryggheten bland unga i länet är högre än riksgenomsnittet i alla miljöer utom på fritidsgårdar/ungdomens hus. Figur 61 visar förändringar över tid i länet och i riket. Av figuren framgår att den största försämringen av tryggheten i länet skett just på fritidsgårdar. Den upplevda tryggheten har dock minskat i samtliga miljöer, främst på vägen till och från skolan och i kollektivtrafiken. Tjejer upplever i betydligt lägre utsträckning än killar att de är trygga.

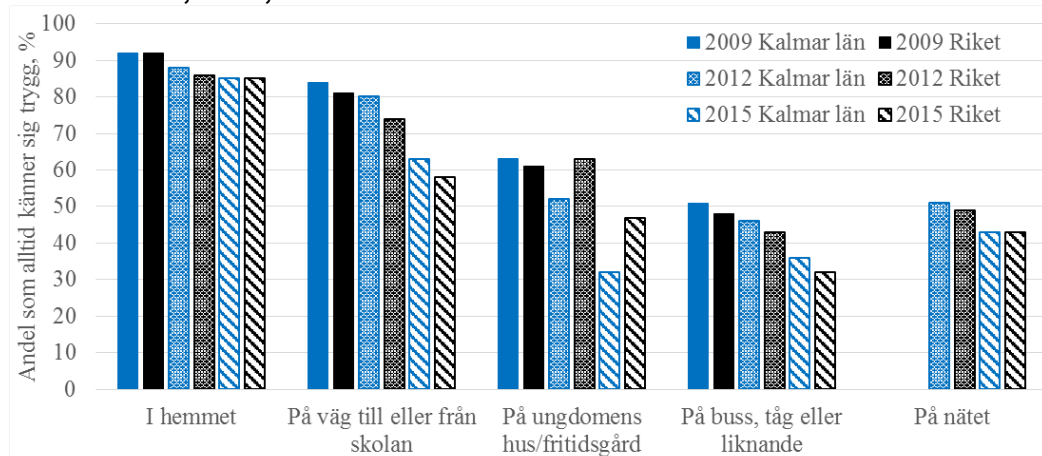
Figur 60. Upplevd trygghet bland unga (åk 8 och gymnasiet år 2), kommuner i Kalmar län och riket, 2015

Källa: "Låt siffrorna tala! Lupp 2015 – Ungas livssituation i Kalmar län & Eksjö kommun".

⁸ Enkäten genomförs inte i alla kommuner i Kalmar län eller i riket. Vilka kommuner som ingår i länets och rikets resultat varierar mellan åren, vilket försvårar tolkningen av resultaten. Även Eksjö kommun i Jönköpings län ingår i Kalmar läns svar. Svartalternativens formulering har också förändrats mellan undersökningarna, vilket kan ha påverkat svaren. I 2012 års undersökning var svartalternativen gällande trygghet på olika platser "Ja, alltid", "Ja, oftast", "Nej, sällan" och "Nej, aldrig". I 2015 års undersökning var svartalternativen "alltid", "oftast", "sällan" och "aldrig".

Figur 61. Upplevd trygghet bland unga (åk 8 och gymnasiet år 2), kommuner Kalmar län och riket, 2009, 2012 och 2015

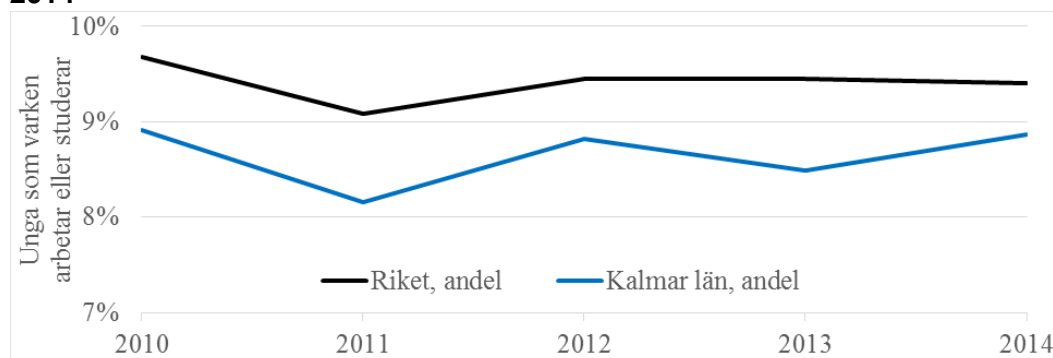
Källa: "Låt siffrorna tala! Lupp 2015 – Ungas livssituation i Kalmar län & Eksjö kommun".

Utanförskap bland unga

Andelen unga som varken arbetar eller studerar (UVAS) är ett vanligt mått på utanförskap bland unga. Förvärvsfrekvens eller arbetslöshet bland unga är svårtolkade eftersom unga ofta studerar, och dessa mått även inkluderar heltidsstudenter som söker arbete. En svaghet med måttet UVAS är att deltagande i alla typer av program eller åtgärder räknas som en aktivitet, samtidigt som deltagande i ett program inte nödvändigtvis uppfattas som ett positivt utfall av den person som deltar.

Temagruppen Unga i arbetslivet klassificerar en individ som varken arbetande eller studerande om denne under ett helt kalenderår inte haft inkomster som överstiger ett inkomstbasbelopp, inte haft studiemedel, inte varit utbildningsregistrerad eller studerat vid SFI mer än 60 timmar samt inte har arbetspendlat till Norge eller Danmark. Figur 62 visar att ca 9 % av de unga i Kalmar län i åldern 16–29 år tillhörde gruppen unga som varken arbetar eller studerar år 2014, vilket är en något lägre andel än riksgenomsnittet. Figuren visar också att andelen har varit lägre än riksgenomsnittet i Kalmar län över tid.

Figur 62. Unga 16–29 år som varken arbetar eller studerar, riket och Kalmar län, 2010–2014

Källa: www.temaunga.se, egna beräkningar

Tabell 4 visar andelen unga som varken arbetar eller studerar efter kön och bakgrund år 2014. Bland inrikes födda är andelen ca 7 % bland både männen och kvinnorna. Andelen bland utrikesfödda är dock betydligt högre, och högre bland kvinnor än bland män.

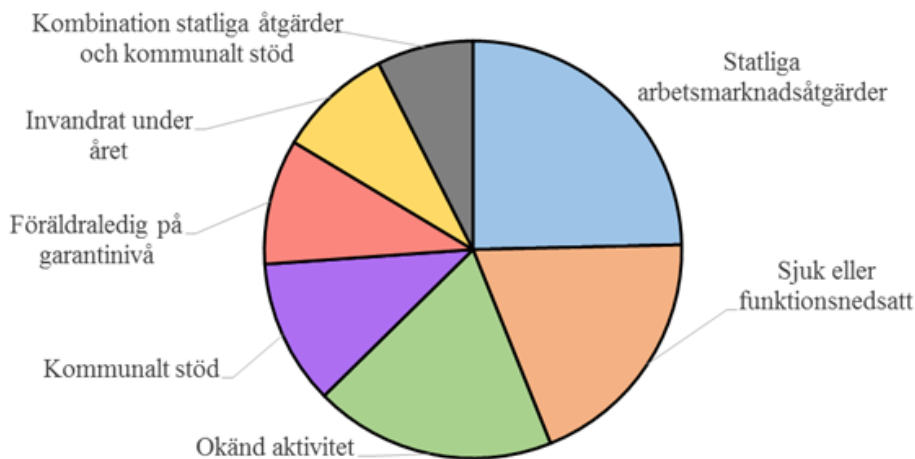
Tabell 4. Unga 16–29 år som varken arbetar eller studerar, efter kön och bakgrund, riket och Kalmar län, 2014

Unga 16–29 år	Riket		Kalmar län	
	Antal	Andel	Antal	Andel
Kvinnor Inrikes födda	49 545	6,9 %	1 199	7,3 %
Kvinnor Utrikes födda	32 005	21,3 %	515	23,0 %
Män Inrikes födda	54 862	7,3 %	1 286	7,2 %
Män Utrikes födda	28 189	17,8 %	478	16,9 %
Totalt	164 601	9,4 %	3 478	8,9 %

Källa: www.temaunga.se, egna beräkningar

Figur 63 visar vilken typ av ersättning eller aktivitet de unga (16–29 år) som varken arbetade eller studerade hade år 2014 i Kalmar län. En person kan ha flera olika typer av ersättningar under året och således förekomma i flera kategorier. De som invandrat under året eller har okänd aktivitet ingår dock inte i någon av de andra kategorierna. Deltagande i arbetsmarknadsåtgärder eller sjukdom/funktionsnedsättning är de vanligaste anledningarna att inte delta totalt sett. Bland kvinnor är föräldraledighet också en vanlig orsak.

Figur 63. Aktivitet unga 16–29 år som varken arbetar eller studerar, Kalmar län 2014

Källa: www.temaunga.se, egna beräkningar

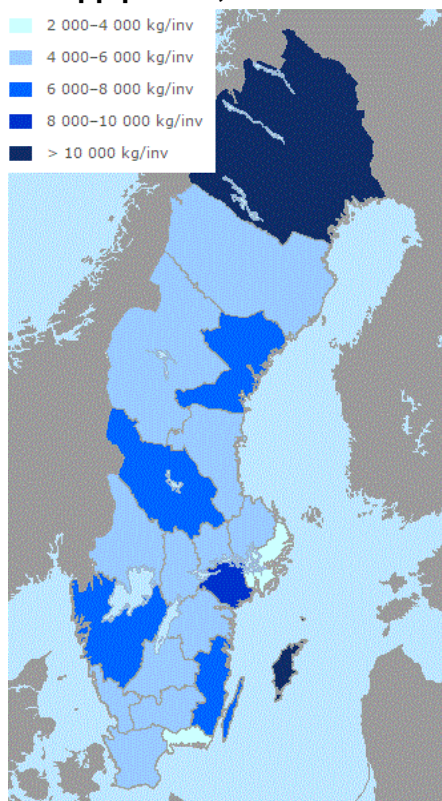
Miljö och klimat

Sveriges riksdag har satt målet att vi år 2020 ska lämna över ett samhälle till nästa generation där de stora miljöproblemen är lösta utan att vi har skapat nya i andra länder. Detta s.k. generationsmål har specificerats i 16 nationella miljökvalitetsmål varav 15 direkt berör Kalmar län. Av de regionala miljökvalitetsmålen är det endast *Frisk luft* som med beslutade styrmedel bedöms kunna nås år 2020. Inom flera andra målområden har framsteg gjorts de senaste åren, men endast för *Levande Sjöar och vattendrag* har detta resulterat i en förändrad bedömning (från negativ till neutral). En av länets största utmaningar är att säkra tillgången på färskvatten. Detta blev tydligt under torkan år 2016. Vattenbrist påverkar flera miljökvalitetsmål och åtgärder för att hålla kvar vattnet i landskapet är därför viktigt bl.a. för att säkerställa försörjningen av dricksvatten, minska näringsläckage och säkerställa biologisk mångfald. För miljömålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Ett rikt växt och djurliv* bedöms utvecklingen i länet som negativ eftersom livsmiljöer fragmenteras och arter försvinner.

Koldioxidutsläpp och energianvändning

Klimatförändringar orsakade av utsläpp av fossil koldioxid och andra växthusgaser (metan, lustgas med flera) är en av vår tids största utmaningar. Kalmar län har höga utsläpp av klimatpåverkande gaser i ett svenskt perspektiv, mätt som kilo per person. Detta framgår av figur 64. Detta beror på näringslivsstrukturen med en hög andel energiintensiv tillverkningsindustri, och då främst på att det finns en cementfabrik i länet där tillverkningsprocessen leder till utsläpp av fossil koldioxid.

Figur 64. Klimatpåverkande utsläpp per län, 2014

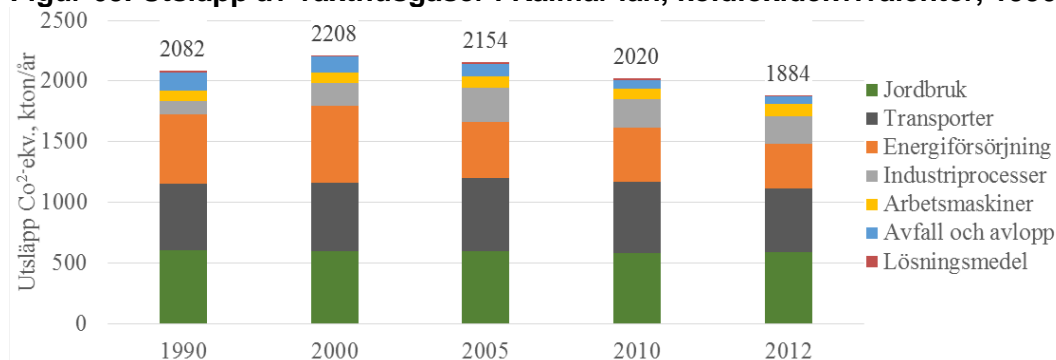
Den stora tillverkningsindustrin i Kalmar län medför också att länet har en hög energianvändning per invånare. Energinvändningen i övriga sektorer ligger däremot på samma nivå som i t.ex. Blekinge och Kronobergs län. Energinvändningen totalt sett i länet har ökat sedan 1990, främst till följd av den ökade produktionen inom industrin. Industrins ökade energianvändning har dock skett med förnybara bränslen. Användningen av förnybara bränslen har därför fördubblats under perioden 1990–2012.

En annan viktig näring i länet är jordbruket, med en stor animalieproduktion. Andelen klimatpåverkande utsläpp från jordbruk blir därför också hög jämfört med flertalet andra län, och ungefär en tredjedel av länets klimatpåverkande gaser kommer från jordbruket. Ytterligare en tredjedel av de klimatpåverkande utsläppen kommer från transporter, vilket är ungefär samma andel som i landet som helhet, medan andelen klimatpåverkande utsläpp från energiproduktion är mycket låg i Kalmar län.

Källa: www.miljomal.se

Figur 65 visar utsläppen i Kalmar län mätt i s.k. koldioxidekvivalenter, dvs. där utsläpp av olika växthusgaser viktats efter deras olika förmåga att bidra till global uppvärmning. Omräkningen till koldioxidekvivalenter anger vilken klimatverkan som utsläppen av en viss växthusgas motsvarar i termer av koldioxid. Figuren visar att utsläppen av fossil koldioxid i länet totalt sett har minskat med ca 25 % mellan 2000 och 2012. Det har skett stora förändringar i den sektorsvisa fördelningen av utsläppen. Ökad produktion inom industrin har lett till att utsläppen inom industrin fördubblats sedan 1990. Samtidigt har utsläppen inom energiförsörjningen minskat kraftigt. Även inom avfall och avlopp har också stora minskningar skett, medan utsläppen inom övriga sektorer är i det närmaste oförändrade.

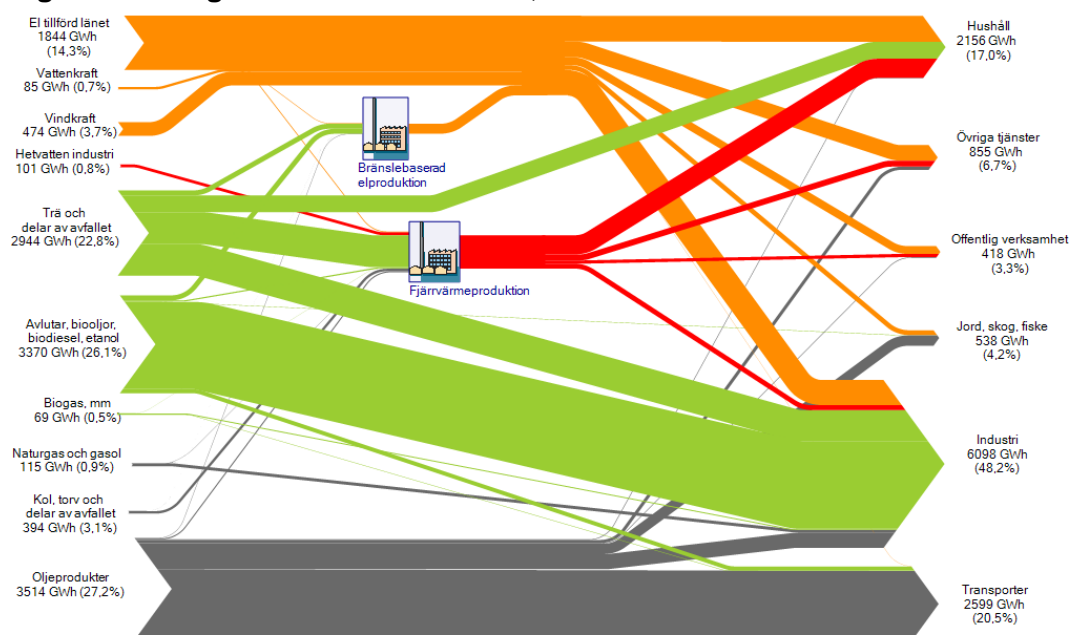
Figur 65. Utsläpp av växthusgaser i Kalmar län, koldioxidekvivalenter, 1990–2012

Källa: SMED – RUS, egna beräkningar (Energibalans 2012 Kalmar län, Regionförbundet i Kalmar län 2015)

Utsläppen av klimatpåverkande gaser påverkas av vilka energislag som används. Figur 66 visar tillförd energi och energianvändningen i länet år 2012 fördelat på vilka energislag som används. Figuren visar att två tredjedelar av energiproduktionen i Kalmar län och en mycket stor andel av energianvändningen var förnybar.

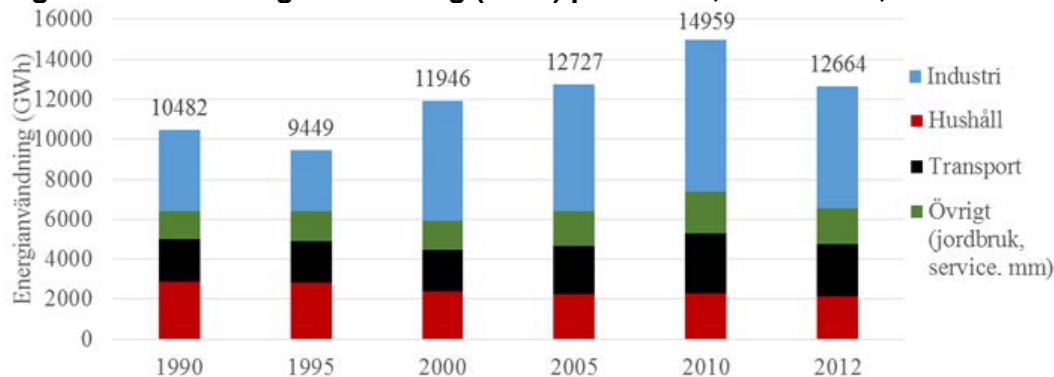
Figur 66. Energibalans för Kalmar län, 2012

Källa: Energibalans 2012 Kalmar län (Regionförbundet i Kalmar län, 2015).

Figur 67 visar hur energianvändningen i Kalmar län förändrats inom olika sektorer under perioden 1990–2012. Energinvändningen har ökat totalt sett, och ökningen beror på av en ökad produktion inom industrin. Industrins energianvändning har ökat med ca 50 % sedan 1990. I övriga sektorer har endast mindre förändringar av energianvändningen skett.

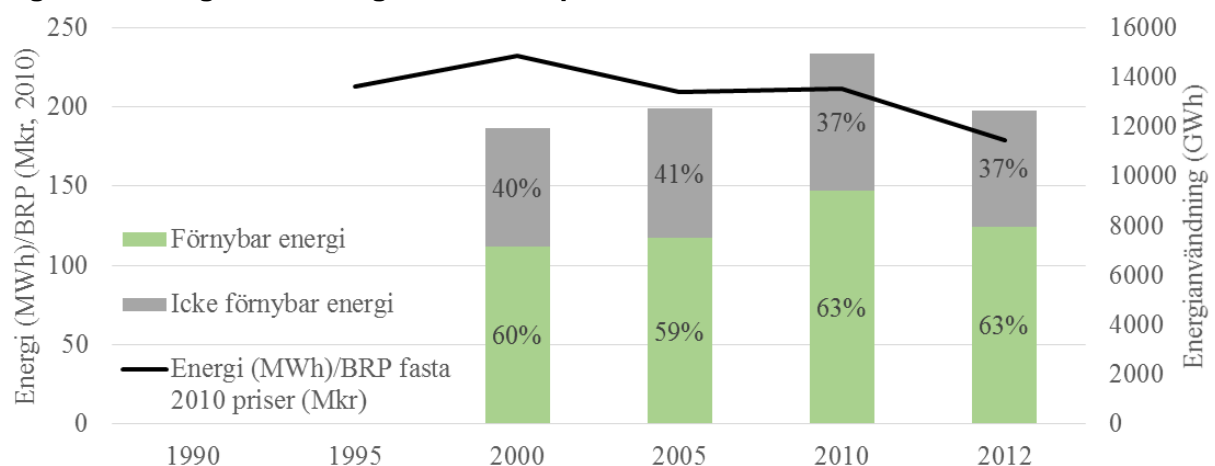
Figur 67. Total energianvändning (GWh) per sektor, Kalmar län, 1990–2012

Källa: SCB, *Energianvändning 1990–2012, egna beräkningar (Energibalans 2012 Kalmar län, Regionförbundet i Kalmar län 2015)*.

Energieffektiviteten mätt som energianvändningen i förhållande till BRP (fasta 2010 års priser) och har dock ökat under perioden. Värdet av det som produceras i länet har därmed ökat mer än vad energianvändningen har ökat. Figur 68 visar energianvändningen i förhållande till BRP (linje) och den totala energiförbrukningen i länet, uppdelat på energi från förnybara och icke förnybara källor (stapel). Uppdelningen bygger på data över användningen av förnybara och icke förnybara bränslen och en uppskattning av fördelningen mellan förnybar och icke förnybar energi i framställningen av el och fjärrvärme.

Figur 68. Energinvändning/BRP i fasta priser, Kalmar län, 1990–2012

Källa: SCB, *Energianvändning 1990–2012, BRP efter region och år, 1990–2012; egna beräkningar (Energibalans 2012 Kalmar län, Regionförbundet i Kalmar län 2015)*.

De fossila bränslen som används i länet nyttjas till övervägande del till transporter, medan energianvändningen i industriella processer och vid uppvärmning av bostäder till större del är förnybar. Bland hushållen har fjärrvärme i hög grad ersatt olja för uppvärmning mellan 1990–2012. Även användningen av vindkraft ökar och 2012 var andelen energi från vindkraft i länet

fyra gånger högre än riksgenomsnittet. Kalmar län har genom sina goda förutsättningar för produktion av biomassa, vindkraft och solenergi goda möjligheter att bli en pionjärregion i arbetet med att reducera utsläppen samtidigt som en hållbar tillväxt uppnås. Länet har dessutom en hög kompetens inom energiområdet. Koldioxidutsläppen från transporter ligger dock kvar på i stort sett samma nivå som 1990. Det gäller såväl utsläppen från personbilstrafiken som den tunga lastbilstrafiken. Omställning till fossilbränslefria transporter är därför den stora utmaningen för regionen.

Vattenkvalitet i Östersjön, sjöar och vattendrag

Dricksvatten är vårt viktigaste livsmedel och därför är det viktigt att säkra dess kvantitet och kvalitet. En säker vattenförsörjning är viktigt för att trygga människors hälsa nu och i framtiden, och kräver långsiktig planering. Vatten har alltid varit en knapp resurs i sydöstra Sverige. Historiskt har flera perioder med långvarig torka förekommit, där ett tjugotal år i slutet av 1800-talet varit den hittills mest extrema i regionen. Under de senaste åren har vattentillgången minskat i takt med att perioder med mildare och torrare väder börjat förekomma oftare. Problematiken kommer att förstärkas i framtiden till följd av klimatförändringarna. Länsstyrelsen i Kalmar län gör prognosen att det kommer att bli torrare framöver i hela länet under sommarhalvåret och på Öland under hela året (Regional vattenförsörjningsplan Kalmar län 2013). Samtidigt kommer behovet för bevattning att öka då växtsäsongen blir längre. Tillgången till och skyddet av råvatten för dricksvattenproduktion måste därför åtnjuta ett starkt skydd och bevarande i samhällsplaneringen.

Det är också viktigt hushålla effektivare med den begränsade vattenresursen. Olika kvalitet behövs på vatten som ska användas för exempelvis direkt konsumtion, kylning eller bevattning. Processen kan liknas vid den som skedde när bergkross introducerades som alternativ till naturgrus vid framställning av olika betongkvaliteter. Idag används naturgrus bara för produktion av de högsta betongkvaliteterna. Ett liknande synsätt kan appliceras på användningen av vatten av dricksvattenkvalitet. Exempelvis ger dagens teknik för avloppsrening som slutprodukt ett renat vatten med sådan kvalitet att det skulle fungera inom fler områden där högvärdigt dricksvatten idag används.

Figur 69. Dricksvattenresurser i Kalmar län

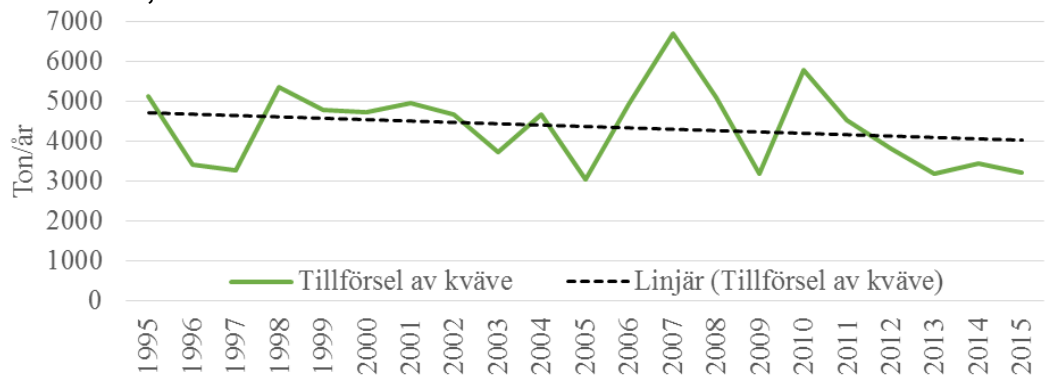
Figur 69 visar de vattenresurser som pekats ut som regionalt viktiga för dricksvattenförsörjningen. Länet har få stora sjöar och vattendrag med stor magasineringensvolym och närmare 70 % av den allmänna dricksvattenförsörjningen är därför ytvattenberoende. Eftersom det saknas sötvatten för nödvändig infiltration går det inte heller att skapa konstgjort grundvatten. Investeringar i avsaltningssystem för vatten från Östersjön kan bli en modell att öka tillgången på råvatten. Avsaltat havsvatten ska ses som ett viktigt komplement under torrperioder, men kan aldrig ersätta de viktiga sötvattentillgångarna i form av yt- och grundvatten av hög kvalitet.

Källa: Regional vattenförsörjningsplan Kalmar län 2013, Länsstyrelsen i Kalmar län, Dnr 420-1090-11.

Östersjön är en värdefull resurs inte bara för framtida vattenförsörjning utan framför allt som ett levande och väl fungerande hav som kan leverera ett stort antal ekosystemtjänster. Samtidigt har övergödning gjort att många av Östersjöns funktioner idag är ansträngda eller hotade. Kalmar läns kustvattenkommittés sammanvägda bedömning av kvalitetsfaktorn näringsämnen år 2015 visar att statusen längs Kalmar läns kust år 2015 var otillfredsställande till måttlig på samtliga undersökta stationer. Inte vid någon av de undersökta platserna var statusen god med avseende på näringsämnen. Det är framför allt halterna av fosfor som drar ned den sammanvägda statusen.

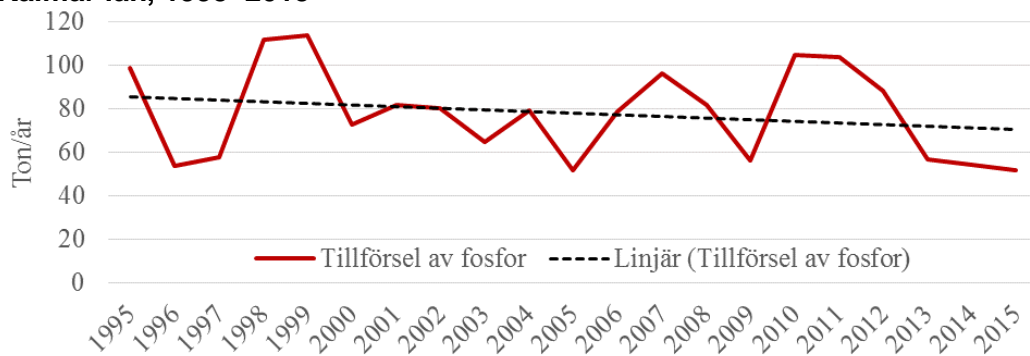
Figur 70 och 71 visar uttransporten av kväve respektive fosfor från vattendragen i Kalmar län till Östersjön under perioden 1995–2015. Transporten av båda ämnena visar en svag tendens att minska. Under 2015 tillförde vattendragen i länet 52 ton fosfor (motsvarande 9 % av det totala bidraget från svenska vattendrag) till egentliga Östersjön. Tillförseln av kväve från länets vattendrag var 3 215 ton (motsvarande 14 % av det totala bidraget via vattendrag).

Figur 70. Transport av kväve (ton/år, flödesviktad) till Östersjön med vattendragen i Kalmar län, 1995–2015

Källa: www.miljomal.se

Figur 71. Transport av fosfor (ton/år, flödesviktad) till Östersjön med vattendragen i Kalmar län, 1995–2015

Källa: www.miljomal.se

Figur 72 visar källfördelningen för den fosfor (till vänster) och kväve (till höger) som via vattendragen årligen tillförs egentliga Östersjön. Utsläppen från punktkällor har minskat och idag är läckaget från jordbruks- och skogsmark dominerande bland källorna till vattendragens näringsbelastning. I källfördelningen finns inte tillförsel från utsjön (Östersjön) med. För många av länets kustvatten finns en märkbar påverkan av fosfor och kväve från utsjövatten.

Figur 72. Källfördelning för kväve och fosfor transporterad till Östersjön från vattendrag i Kalmar län 2015

Källa: Havs- och vattenmyndigheten, rapport 2016:12.

Trots omfattande insatser för att minska utsläppen av fosfor och kväve har dock inte halterna i kustvattnen av något av ämnena hittills visat tendens att minska. Det av riksdagen fastställda miljökvalitetsmålet *Ingen övergödning* innebär bl.a. att miljöstatusen i havet ska vara minst god med avseende på näringsämnen. För att uppnå detta krävs lokala insatser men också ett gemensamt engagemang mellan länderna kring Östersjön.

Värdefulla biotoper, miljöer och landskap

Natur- och kulturvärden och biologisk mångfald

Kalmar län har mycket höga natur- och kulturmiljövärden. Här finns omkring en fjärdedel av de mest värdefulla odlingslandskapen i Sverige. Även om stora delar av naturbetesmarken försvunnit har länet fortfarande den största arealen i landet. Den sammanlagda kuststräckan är den längsta i landet. Knappast någon annan del av Sverige har heller en kust med så varierad karaktär, både under och över ytan. I den del av Östersjön som berör länet finns också en rik marin skatt i form av välbevarade vrak. Länet är också ett av de skogrikaste i södra Sverige.

Landskapsavsnitt vars kulturmiljöer saknar motstycke i andra delar av landet och/eller världen är; Tjust bronsåldersmiljöer och herrgårdar, Smålands småindustrier, glasbruksmiljöer, trästäder, ängslade- och stenmurslandskap, höglandets småskaliga odlingslandskap, den unika, låg-exploaterade skärgården samt världsarvet Södra Ölands odlingslandskap och det öländska järnålderslandskapet. Dessa kulturarv utgör en viktig del av regionens attraktivitet och utvecklingspotential. Detta ger förutsättningar för en hög biologisk mångfald och bidrar till att öka länets attraktivitet och livskvaliteten för länets invånare. Natur- och kulturarvet spelar dessutom en större roll än någonsin i den ekonomiska utvecklingen och i konkurrensen om besökare mellan länder, städer och regioner.

I länet finns flera landskapsavsnitt som har nationell och internationell betydelse för biologisk mångfald. Av dessa bör främst framhållas Stora alvaret, sjömarkerna, rikkärren och Mittlandet på Öland, samt eklandskapen med grova lövträd, de öppna sandmarkerna, de brandpräglade tallskogarna och de större åarna i östra Småland. Ungefär hälften av Sveriges rödlistade arter förekommer i Kalmar län och för ett stort antal av arterna finns de enda livskraftiga populationerna landet i Kalmar län. För att rädda hotade arter och livsmiljöer, där ”vanliga” skyddsmetoder inte anses vara tillräckliga, tas särskilda åtgärdsprogram fram. Kalmar län är det län som berörs av flest åtgärdsprogram. Många arter som är sällsynta eller saknas i landet i övrigt är mer eller mindre vanliga i Kalmar län. Det vilar därför ett särskilt ansvar på länet att värna om dem. Ett stort antal av dessa arter finns i gruppen insekter, exempelvis är närmare 100 skalbaggsarter specifika ansvarsarter för länet. Många av dessa, liksom ett stort antal fjärilar, blomflugor och vilda bin, är beroende av ett torrt och varmt klimat, sandiga eller kalkrika markförhållanden samt den mosaik av naturtyper med sentida historisk markanvändning inom både skogs- och odlingslandskap som återfinns i östra Småland och på Öland. Ytterligare exempel på ansvarsarter för länet är ängshök, sydlig kärrsnäppa och rödspov samt svamparna stäppfingersvamp, blomspindling och stäppjordstjärna.

Sammantaget har Kalmar län en stor andel naturmiljöer som hyser unika värden både i ett nationellt och internationellt perspektiv. Naturtyper som länet mot den bakgrunden har ett stort ansvar att vårda och bevara är exempelvis brandpräglad barr- och blandskogar, ädel-lövskog och triviallövskog med ädellövinslag, hässlen, eklandskap inkl. grova ädellövträd, sjömarker och strandängar, rikkärr, våtar och kalkfuktängar och givetvis inte minst alvar-

marker. De höga värdena avspeglas dock inte i andelen skyddad natur, som bara är en tredjedel av riksgenomsnittet. Stora arealer skyddsvärd natur i länet ligger utanför skyddade områden, främst i det hävdade odlingslandskapet eller utspridda i skogs- och kustlandskapet.

Betydelsen för besöksnäringen och de gröna näringarna

De gröna näringarna är viktiga i Kalmar län. Näringarna har en stark utvecklingspotential och stora framtidsmöjligheter finns inom t.ex. skogsbruk, lokal livsmedelsproduktion och ekoturism. De gröna näringarna är beroende av de tjänster som fungerade ekosystem erbjuder. Länets stora natur- och kulturvärden och den livsstil, kunskap och kultur som kan knytas till dessa lockar också många besökare.

Upplevelseturismen och rekreation där besökare betalar för att få uppleva fina natur- och kulturmiljöer förväntas öka. Denna näring, liksom friluftslivet (svamp-och bärplockning, jakt, fiske, vandring etc.), är i hög grad beroende av att det finns levande odlingslandskap, äldre skog och fina kulturmiljöer att besöka. Jord- och skogsbruket måste kunna kombinera lönsamhet med bevarande av landskapets natur- och kulturvärden. En utveckling av besöksnäringen i riktning mot upplevelser ger därför möjlighet att bredda både besöksnäringen och de gröna näringarna.

Exponering av kemiska ämnen skadliga för människor

Antalet kemiska ämnen i vårt samhälle är mycket stort och ökar kontinuerligt. En del av dessa ämnen är farliga och utgör en risk för hälsan och miljön; de kan exempelvis vara cancer- eller allergiframkallande, reproduktions- eller hormonstörande. Lite är känt om hur enskilda ämnen påverkar hälsa och miljö, och än mindre om effekterna när flera ämnen samverkar. Ökad konsumtion leder också till ökad spridning av farliga ämnen. EU ställer genom sin kemikalielagstiftning REACH krav på att alla kemiska ämnen ska undersökas av tillverkarna, men lagkraven är inte tillräckliga för att undersökningarna ska gå snabbare, och sedan 2006 har endast 170 farliga ämnen klassats som kandidatämnen.

Alla ytvatten i länet – sjöar, vattendrag och kustnära delar av Östersjön – är mer eller mindre påverkade av ämnen som sprids storskaligt och diffust i miljön som exempelvis kvicksilver och bromerade flamskyddsmedel. Nästan var tionde sjö och vattendrag är påverkade av miljögifter som kan knytas till lokala, regionala eller globala källor som atmosfärisk deposition eller användningen av växtskyddsmedel på jordbruksmark. Det finns stora brister i kunskapen om bland annat kombinationseffekter, hormonstörande ämnen och nanomaterial. Användningen av produkter med farliga ämnen som kan leda till spridning av miljögifter ökar och behöver uppmärksammas både lokalt och nationellt.

Giffri vardag

Barn är mer känsliga för farliga ämnen än vuxna eftersom de dels har ett högre upptag, dels eftersom deras organ inte är färdigutvecklade. Dessutom leder den lägre kroppsvikten till högre halter i kroppen av de farliga ämnena. Små barn utforskar också sin omgivning genom att ta på, smaka och suga på saker. De är nyfikna och har svårt att själva avgöra vad som är farligt och ofarligt. Många farliga ämnen är också bundna till dammpartiklar som finns i barnens närmiljö. Det är därför viktigt att minimera barns exponering för farliga ämnen.

Miljöskulden regleras

Kalmar län har en lång industriell historia med t.ex. glasbruk, sågverk, träimpregneringsanläggningar, pappersbruk, gruvor, järn- och kopparverk, batterifabriker och hamnar. Dessa har i många fall lämnat spår efter sig i form av deponier, förorenad mark, vatten och sediment. Arbetet med förorenade områden styrs bl.a. av miljöbalken och regeringens miljö kvalitetsmål, bland annat miljömålet *Giffri miljö*. Länsstyrelsen känner i dag till ca 4 000 misstänkta eller bekräftat förorenade områden i länet. Hittills har knappt tioalet av länets högst prioriterade objekt sanerats. Förberedande undersökningar, projektering eller praktiska insatser har hittills omfattat ett fyrtiotal objekt i länet. Figur 73 visar en sammanställning över dessa områden.

Figur 73. Förorenade områden i Kalmar län 2015

© Länsstyrelsen, Lantmäteriet, NVDB, ESRI Inc, RAA, SGU, Sjöfartsverket, SMHI, SVO, SCB, SJV, FM, Bergsstaten, SLU

Källa: Regionalt program för efterbehandling av förorenade områden i Kalmar län 2015 – 2017. Länsstyrelsen i Kalmar län, 2014-10-30.

Transport, kommunikationer och infrastruktur

Framgångsrika regioner kännetecknas av en djupgående integration av arbetsmarknader inom pendlingsavstånd. Kalmar län omfattar en förhållandevis stor och glest befolkad geografi, där de långa avstånden begränsar den geografiska rörligheten på arbetsmarknaden. Genom förbättrade pendlingsmöjligheter kan utbudet av arbetsplatser och arbetskraft öka, vilket minskar länets sårbarhet för konjunktursvängningar och förändringar inom näringslivet. Ett större antal pendlingsbara arbetstillfällen på en arbetsmarknad ökar också utsikterna för att två parter i en familj ska hitta passande arbeten. Arbetsmarknadernas storlek har dessutom inverkan på lönenivåer och möjligheterna till matchning mellan arbete och utbildning.

För att nå målet om större arbetsmarknadsregioner och en växande befolkning behöver utvecklingsplanering bedrivas i nära kontakt mellan berörda kommuner och regionala företrädare. Samarbete över kommun- och länsgräns avseende strategisk fysisk planering för bostadsförsörjning, näringsliv och transporter är därför nödvändigt.

Ett robust och tillförlitligt transportsystem som fungerar för såväl distribution av varor och tjänster som för persontransporter är viktigt både för möjligheterna till arbetspendling på länets arbetsmarknader och för näringslivets transporter. I detta ingår dagliga flygförbindelser mot såväl Stockholm som övriga världen. För den exportinriktade industrin behövs tidssäkra och stabila transportvägar till kontinenten. Länets dragningskraft som besöksmål gör att vägtrafiken sommartid når nivåer som är jämförbara med dem på högtrafikerade leder i storstäderna. Regionens skogsindustri är också beroende av ett tillförlitligt kapillärt vägsystem för att få timret ut ur skogen.

Transportsystemets miljö- och klimatpåverkan måste minska för att vara långsiktigt hållbar. För att samtidigt kunna öka resandet och begränsa klimatpåverkan är resande med kollektivtrafik att föredra. Restiden med kollektivtrafik kan minimeras då bostäder, verksamheter och service lokaliseras i anslutning till stationer och knutpunkter för kollektivtrafiken. Sådan stationsnära planering ökar tillgängligheten till snabba resor, vilket gör det enklare att pendla till och från orten för arbete och studier. Koncentrationen av människor ökar också underlaget för såväl offentlig som kommersiell service. Den upplevda och faktiska tryggheten ökar då många rör sig kring platsen och det finns aktiviteter där under större delen av dygnet. Platsen blir också en mötesplats, både för planerade, offentliga möten och spontana möten i vardagen.

OECD har lyft fram förbättrade möjligheter till transporter och pendling som en förutsättning för en god framtida tillväxt och förnyelse i Kalmar län och sydöstra Sverige (OECD Territorial Reviews Småland - Blekinge, Sverige, 2012). OECD:s förslag har bl.a. omsatts i gällande regional transportplan som i program och strategi för den regionala kollektivtrafiken.

Regionförstoring

Regionala kärnor och tillväxtmotorer har vuxit fram som centrala begrepp i samband med regional utveckling. Avsikten är att lyfta fram betydelsen av orter som är så stora att de i sig utgör en tillväxtfaktor för sin omgivning. I länet utgör Kalmar en tillväxtmotor medan Oskarshamn och Västervik utgör regionala kärnor. Nybro är befolkningsmässigt stor nog för att räknas som en regional kärna men räknas in i Kalmars arbetsmarknadsregion på grund av den geografiska närheten och de starka pendlings sambanden mellan centralorterna.

Studier visar att en ort måste ha åtminstone 25 000 invånare för att kunna skapa positiva spridningseffekter i sin omgivning.⁹ Nationella analyser tyder på att det krävs minst 50 000 invånare för att en ort ska kunna fungera som draglok för en region.¹⁰ Andra studier har visat att det behöver finnas omkring 100 000 pendlingsbara arbetstillfällen inom ett område för att arbetsmarknaden ska kunna fungera som en självförstärkande tillväxtmotor.¹¹ Beräkningar visar att om Kalmars och Oskarshamns lokala arbetsmarknader skulle knytas samman till en gemensam funktionell region med runt 180 000 invånare skulle befolkningstillväxten öka med ca 50 % jämfört med dagens tillväxttakt i Kalmar.¹² För att dessa spridningseffekter ska kunna uppstå är det nödvändigt att det finns pendlingsmöjligheter från landsbygd och mindre orter till kärnor och tillväxtmotorer. Utvecklade pendlingsmöjligheter är därmed en förutsättning för att för att människor ska kunna bo kvar på landsbygden och mindre orter.

Regionförstoring har också betydelse för den ekonomiska aktiviteten i länet. Större arbetsmarknadsregioner ger bättre förutsättningar för människor att hitta arbete och för arbetsgivare att hitta rätt kompetens. Genom att människor får tillgång till en större arbetsmarknad ökar konkurrensen mellan arbetsgivare, vilket verkar i riktning mot högre lönenivåer. Samtidigt ökar den större rekryteringsbasen arbetsgivarnas möjligheter att hitta rätt kompetens, vilket är positivt för produktivitet och konkurrenskraft och i sin tur möjliggör högre lönenivåer. Fler potentiella arbetsgivare och en större branschbredd ger också en större stabilitet på arbetsmarknaden eftersom ortens beroende av ett fåtal lokala arbetsgivare minskar.

En restid på 45–60 minuter dörr till dörr är ett vanligt mått på vad människor accepterar i restid till och från arbetet. Tekniska landvinningar har medfört att avståndet som kan nås på den tiden ökat kraftigt, från några kilometer till fots till ett par hundra kilometer med snabbtåg. Förbättringar på infrastruktururområdet har därför medfört att den geografiska rörligheten på arbetsmarknaden ökat över tid. Under perioden 2005–2015 har antalet personer som pendlar in i eller ut ur en av länets kommuner länet ökat med ca 20 %. Pendlingen har ökat mer bland kvinnor än bland män i samtliga kommuner i länet. Män dominerar dock bland de som pendlar längre sträckor.

Den ökade pendlingen avspeglas också i att antalet funktionella analysregioner (FA-regioner)¹³ som berör Kalmar län minskat över tid, från sex regioner 1985 till fyra idag. Hultsfred och Vimmerby har blivit en gemensam arbetsmarknad under perioden, medan Emmaboda integrerats i Kalmars arbetsmarknad. Tabell 5 visar de fyra funktionella analysregioner som berör Kalmar län i den senaste indelningen från 2015.¹⁴

⁹ Klaesson, J. & Pettersson, L. (2009), "Interdependent Urban-Rural Development in Sweden", I: Karlsson, C., Stough, R., Cheshire, P. & Andersson, Å. (red.). *Innovation, Dynamic Regions and Regional Development*.

¹⁰ Demografins regionala utmaningar. Bilaga 7 till Långtidsutredningen (SOU 2015:101).

¹¹ Johansson, B. & Klaesson, J. (2005), *Västsverige och den nya ekonomiska geografien*.

¹² Pleiborn, M & Johnsson, L. *Gemensam bostadsmarknad Kalmarsund. Den Attraktiva Regionen. WSP Analys & Strategi, Rapport 2016:071*.

¹³ En funktionell analysregion (FA-region) består av en grupp av eller flera kommuner i vilka människor kan bo och arbeta utan att behöva göra alltför tidskrävande resor. Avsikten är att indelningen i FA-regioner ska beskriva för hur utvecklingen av befolkning, arbetsmarknad och ekonomi kan komma att se ut på ca tio års sikt. Avgränsningen baseras på historisk och prognosticerad arbetspendling över kommungräns.

¹⁴ Tillväxtanalys, (2015), "Funktionella analysregioner – revidering 2015" (PM 2015:22).

Tabell 5. FA-regioner i Kalmar län 2017

FA region	Ingående kommuner	Befolkning 2015
Kalmar	Borgholm, Emmaboda, Kalmar, Mönsterås, Mörbylånga, Nybro och Torsås	140 000
Västervik	Västervik	36 000
Oskarshamn	Högsby och Oskarshamn	32 300
Vimmerby	Hultsfred och Vimmerby	29 300

Källa: Tillväxtverket

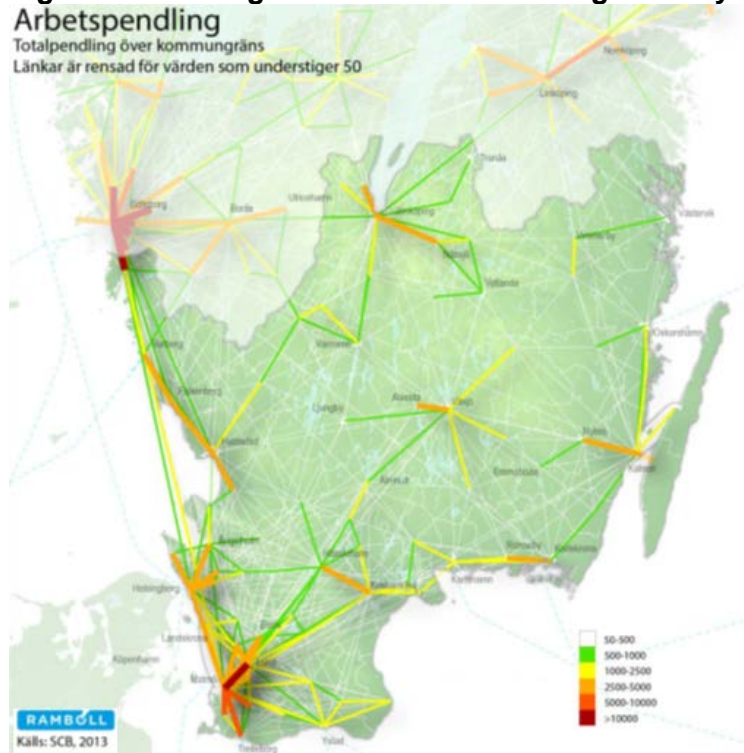
Utvecklingen mot större funktionella regioner har gått långsammare i Kalmar län än i angränsande delar av Sverige. I Jönköpings län har nio lokala arbetsmarknader 1985 blivit till tre trettio år senare. I Halland har antalet gått från fem till två. Jämfört med de nämnda länen har det kollektiva resandet varit lågt i Kalmar län. Det bedöms ha sitt ursprung i en förhållandevis låg standard på järnvägsnätet.

Fram till 2040 bedöms flertalet av de befolkningsmässigt stora funktionella regionerna i Sverige komma att öka sin befolkning medan de mindre minskar eller integreras i andra regioner.¹⁵ Brytpunkten mellan stora och små regioner går vid en folkmängd runt 100 000 invånare. I länet skulle detta innebära att den funktionella regionen runt Kalmar fortsätter att växa samtidigt som de övriga minskar eller integreras i andra regioner. Dagens pendlingsrörelser mellan länets kommuner ger en antydning hur den fortsatta utvecklingen skulle kunna se ut.

Figur 74 visar pendlings sambanden mellan kommuner i Sydsverige 2013. I norra delen av Kalmar län har Hultsfred och Vimmerby kommuner ett tydligt pendlings samband med den regionala kärnan Västervik. Oskarshamn i mellersta länet har motsvarande relation till Högsby, Mönsterås och till den regionala tillväxtmotorn Kalmar i söder. Kalmar har därtill starka pendlings samband med alla grannkommuner. Den förhållandevis starka arbetspendlingen mellan Kalmar och Oskarshamn beror på att de lokala arbetsmarknaderna i mångt och mycket är komplementära, det vill säga att branscher som är stora på den ena arbetsmarknaden i lägre grad finns representerade på den andra, och vice versa. Figuren visar också att pendlingsrörelserna mellan länets kommuner och kommuner i angränsande län är jämförelsevis svaga. Över länsgränsen är endast sambandet mellan Kalmar-Karlskrona något starkare.

¹⁵ Demografins regionala utmaningar. Bilaga 7 till Långtidsutredningen (SOU 2015:101).

Figur 74. Pendlingsrörelser över kommungräns i Sydsverige, 2013

Källa: Systemanalys för Sydsveriges infrastruktur, Ramböll (2015-06-18).

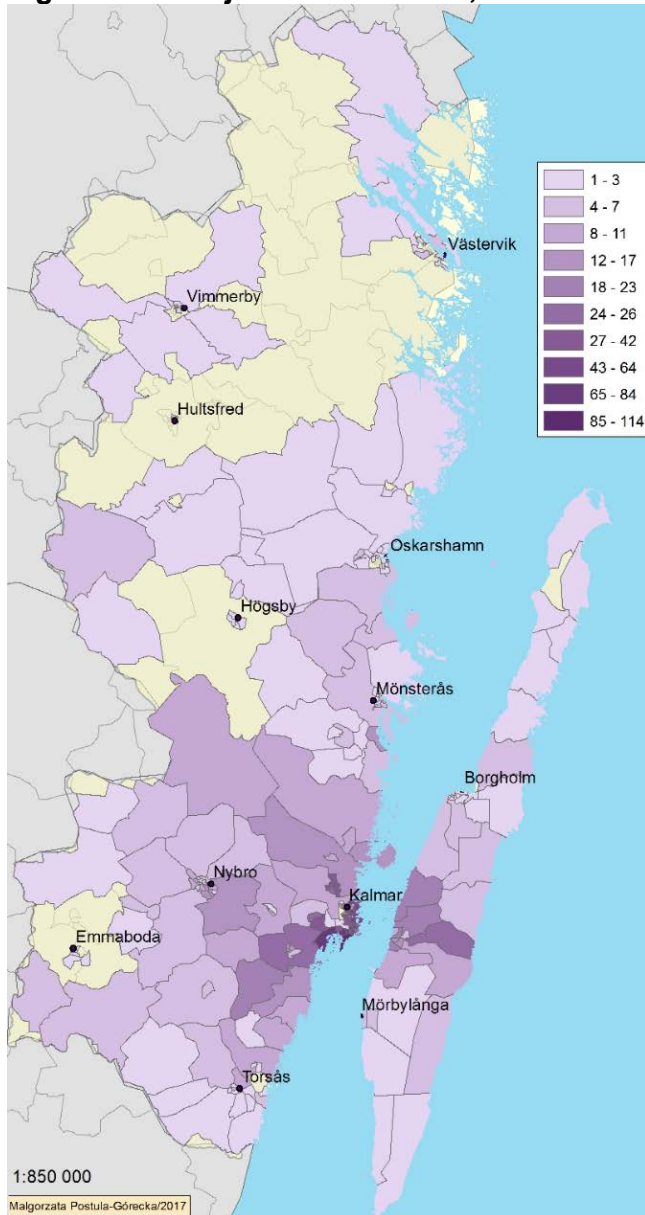
Figur 75. Framtida regionala samband i Sydsverige

Figur 75 visar tänkta framtida regionala samband i Sydsverige. Genom förbättrade kommunikationer kan de funktionella regionerna runt Kalmar, Oskarshamn och Växjö samt Karlskrona och Ronneby komma att knytas närmare varandra. Vimmerby och Västervik har sett till restider sina närmaste samband med Linköping och Norrköping. Det talar för en utveckling där dessa kommuner integreras i Östergötlands funktionella region. Från Hultsfred samhälle är restiden lika lång till en framtida nordlig funktionell region som till en sydlig, vilket gör det svårt att bedöma kommunens framtida funktionella regionstillhörighet.

Källa: Regional systemanalys för transportinfrastrukturen i östra Götaland

Figur 76. Länssjukhuset i Kalmar, antal anställda per postnummer, 2017

Större arbetsplatser har redan idag ett stort upptagningsområde för sina anställda. Figur 76 visar antalet anställda vid Länssjukhuset i Kalmar tätort per postnummerområde i Kalmar län. Figuren visar att de anställda är spridda över i stort sett hela länet. Av sjukhusets drygt 2 300 anställda pendlar drygt 50 personer också in från andra län. Större arbetsplatser har därmed redan idag ett rekryteringsområde som sträcker sig över flera funktionella arbetsmarknadsregioner.

Källa: Landstinget i Kalmar län

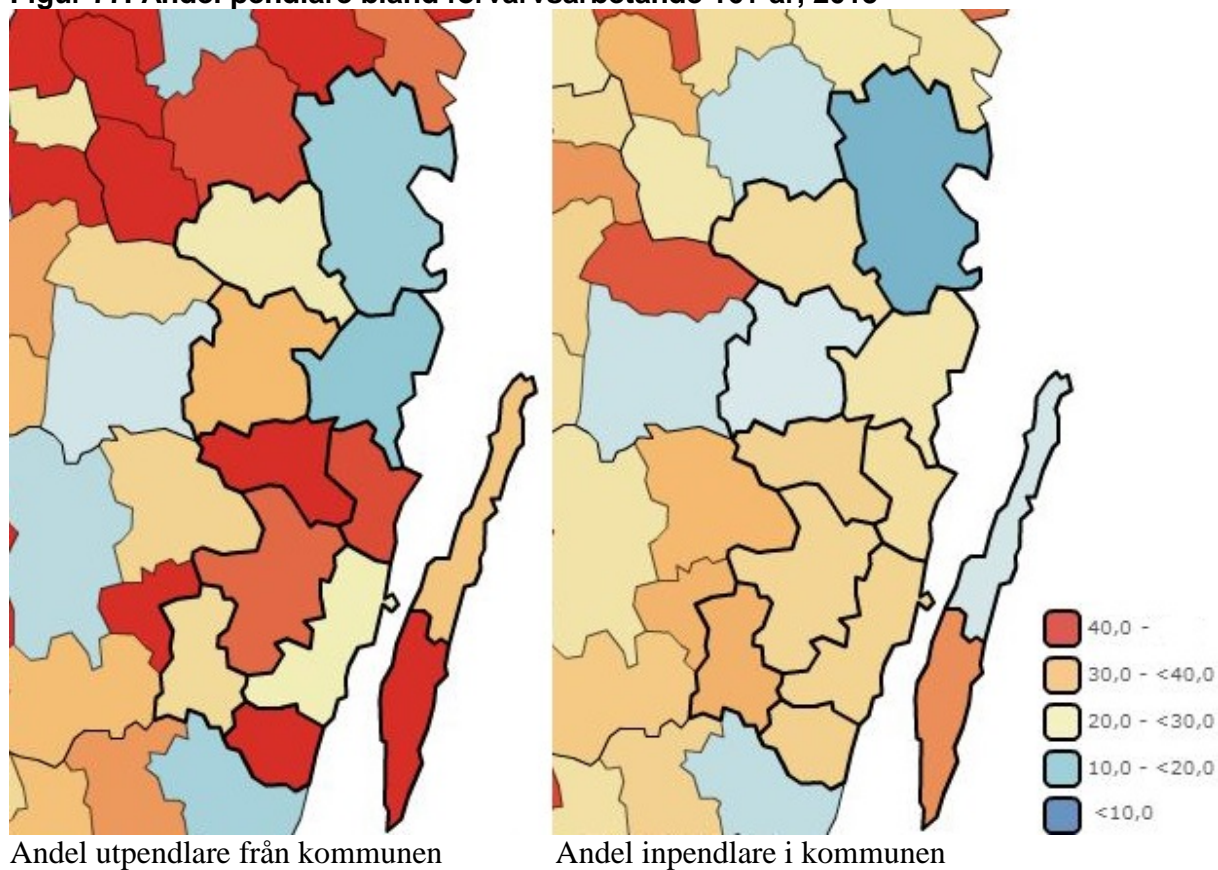
Pendling

Figur 77 visar andelen pendlare (över en kommungräns) bland förvärvsarbetande med bostad i de olika kommunerna (nattbefolkning) i Kalmar län 2015. Figuren visar att andelen pendlare skiljer sig kraftigt mellan kommunerna. Kommunerna Kalmar, Oskarshamn, Vimmerby och Emmaboda har ett positivt pendlingsnetto, dvs. att dagbefolkningen är större än nattbefolkningen. Övriga kommuner i länet och även länet som helhet har negativa pendlingsnetton.

Förutom att kommuner har fler eller färre arbetsställen styrs pendlingen också till viss del av kommunernas geografiska storlek. Kommuner som är stora till ytan har generellt sett lägre pendling eftersom det är möjligt att färdas längre sträckor inom kommunen utan att korsa kommungränsen. Till exempel kännetecknas den ytmässigt stora kommunen Västervik av låg in- och utpendling, dvs. en stor andel av de som bor i kommunen arbetar också i kommunen. För Mörbylånga är läget det omvända: såväl inpendlingen som utpendlingen är hög. En stor

del av befolkningen i kommunen byts ut mellan dagen och natten. Kommuner med relativt stor in- och utpendling är Nybro, Högsby och Mönsterås. Kommunerna Kalmar, Oskarshamn, Vimmerby och Emmaboda kännetecknas av att inpendlingen är större än utpendlingen. Det omvända gäller för Borgholm och Hultsfred.

Figur 77. Andel pendlare bland förvärvsarbetande 16+ år, 2015

Källa: SCB, Förvärvsarbetande 16+ år pendlare över kommungräns efter år, kön, arbetsställekommun och bostadskommun, 2015

Tabell 6 visar vart pendlingen till och från länets kommuner går, fördelat på andra kommuner i länet eller omkringliggande län.

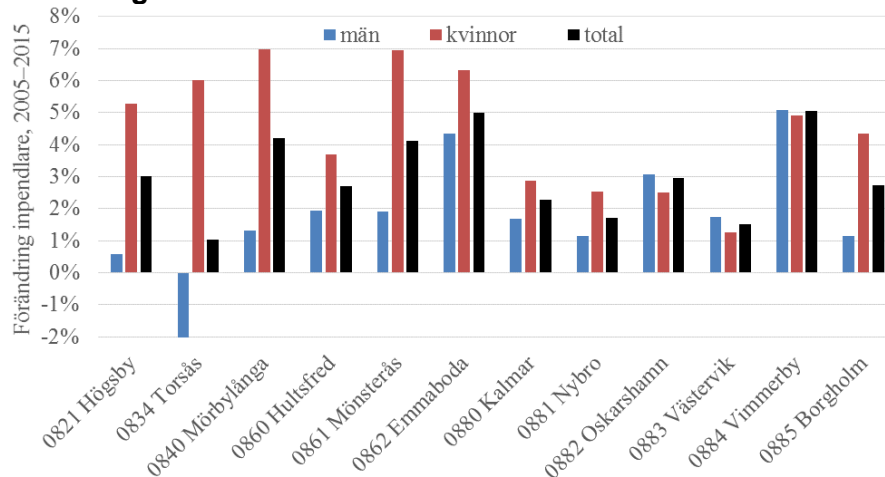
Tabell 6. Antal förvärvsarbetande 16+ år pendlare över kommungräns efter boendekommun, 2015

Arbetsställe (inpendling till)	Boendekommun (utpendling från)											
	Högsby	Torsås	Mörby- långa	Hultsfred	Mönsterås	Emmaboda	Kalmar	Nybro	Oskarshamn	Västervik	Vimmerby	Borgholm
Högsby	-	0	5	66	104	0	61	12	153	0	12	5
Torsås	0	-	22	0	5	23	307	30	0	0	0	0
Mörbylånga	0	16	-	6	27	11	1170	95	15	0	6	233
Hultsfred	59	0	0	-	6	0	29	0	68	42	482	7
Mönsterås	152	7	39	27	-	5	467	39	316	10	0	11
Emmaboda	0	90	13	0	0	-	261	417	0	0	0	0
Kalmar	73	669	2644	51	654	196	-	1811	228	103	57	729
Nybro	13	62	94	10	27	223	1036	-	10	0	0	32
Oskarshamn	440	10	39	207	1118	5	411	47	-	369	74	8
Västervik	5	0	5	60	29	0	58	9	132	-	300	6
Vimmerby	12	0	0	652	7	0	16	0	38	417	-	5
Borgholm	0	0	238	0	8	0	326	24	11	5	0	-
Kalmar län exkl. egna kommunen	754	854	3099	1079	1985	463	4142	2484	971	946	931	1036
Östergötlands län	8	5	20	37	17	4	75	13	33	448	168	13
Jönköping län	17	0	11	422	36	5	116	21	36	76	265	6
Kronobergs län	167	18	54	109	47	326	432	431	41	23	13	30
Blekinge län	0	327	15	0	23	97	273	37	22	23	0	22
Övriga län	87	126	303	207	111	106	466	215	242	866	310	196
Förvärvsarbetande nattbefolkning	2448	3154	6986	6053	6059	4139	32241	8898	12793	16283	7559	4823
Pendlingsnetto	-536	-662	-1740	-751	-1134	403	2379	-1332	1 734	-725	284	-484
Netto, % av nattbefolkning.	-22%	-21%	-25%	-12%	-19%	10%	7%	-15%	14%	-4%	4%	-10%

Källa: SCB, Förvärvsarbetande 16+ år pendlare över kommungräns efter arbetsställe kommun och bostadskommun (riktad in- och utpendling)

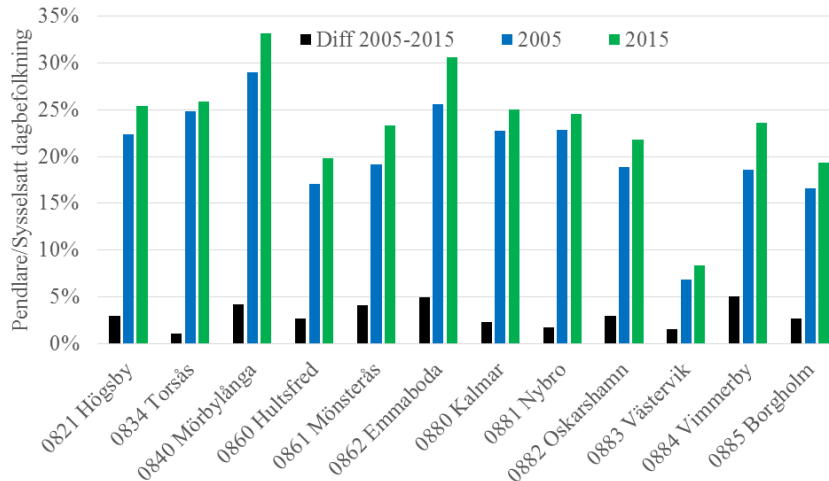
Pendlingen in i och ut samtliga länets kommuner har ökat med ca 20 % under perioden 2005–2015. Pendlingen bland kvinnor har ökat mer än bland män, även om männen fortfarande dominerar bland de som pendlar längre sträckor.

Figur 78. Andel inpendlare bland sysselsatta i kommunen (dagbefolkning) efter kön, förändring 2005–2015

Källa: SCB, Förvärvsarbetande 16+ år pendlare över kommungräns efter år, kön, arbetsställekommun och bostadskommun, 2005, 2015

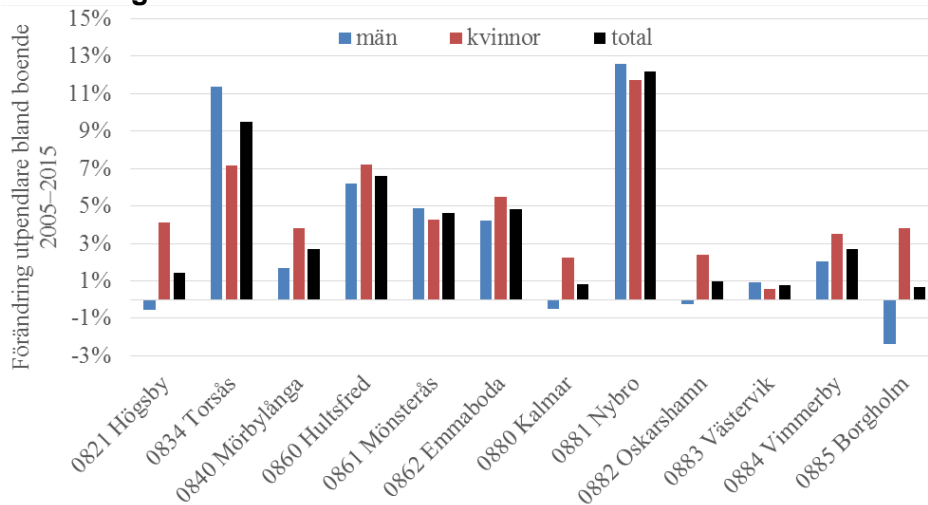
Figur 79. Andel inpendlare och förändring i antal inpendlare bland sysselsatta i kommunen (dagbefolkning), 2005–2015

Källa: SCB, Förvärvsarbetande 16+ år pendlare över kommungräns efter år, kön, arbetsställekommun och bostadskommun, 2005, 2015; egna beräkningar

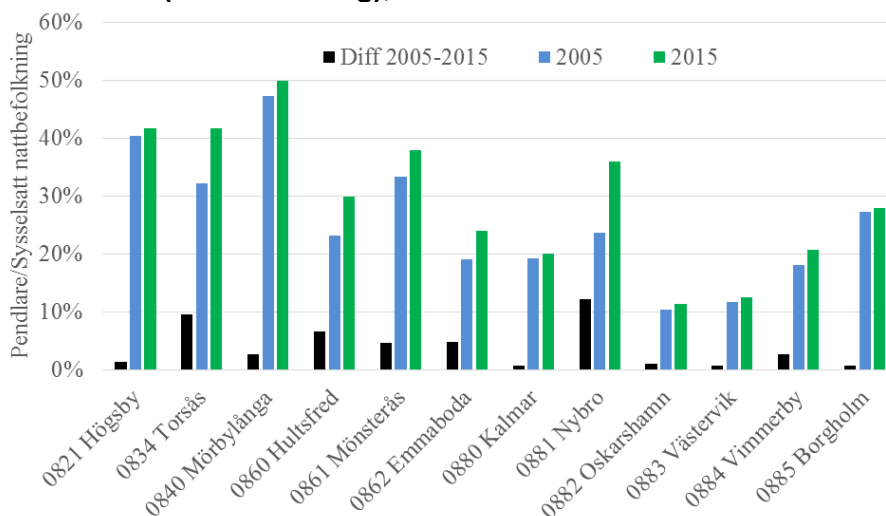
Andelen utpendlare ur länets kommuner har totalt sett för länet ökat ungefär lika mycket som inpendlingen. Andelen utpendlare har dock ökat betydligt mer i vissa kommuner än i andra, bl.a. i Nybro och Torsås. I dessa kommuner kan den ökade utpendlingen hänga samman med industrinläggningar i kommunerna i samband med finanskrisen.

Figur 80. Andel utpendlare bland boende i kommunen (nattbefolkning) efter kön, förändring 2005–2015

Källa: SCB, Förvärvsarbetande 16+ år pendlare över kommungräns efter år, kön, arbetsställekommun och bostadskommun, 2005, 2015

Figur 81. Andel utpendlare och förändring i antal utpendlare bland bosatta i kommunen (nattbefolkning), 2005–2015

Källa: SCB, Förvärvsarbetande 16+ år pendlare över kommungräns efter år, kön, arbetsställekommun och bostadskommun, 2005, 2015; egna beräkningar

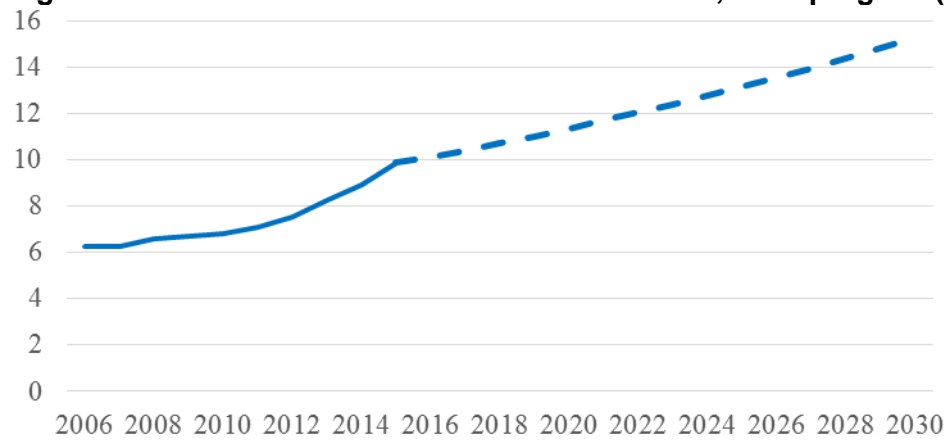
Persontransporter och kollektivt resande

Regionförstoring förutsätter att det blir möjligt att resa längre sträckor på kortare tid. För att skapa större arbetsmarknadsregioner och samtidigt främja en hållbar utveckling är det angeläget att fler resor görs med förnyelsebara energikällor. God kollektivtrafik är därför en förutsättning för en hållbar regionförstoring. För att kollektivtrafik ska vara ett alternativ till bil krävs en god tillgänglighet i hela kedjan mellan resans start- och målpunkt. Detta kräver en planering i hela kedjan mellan de platser där människor bor och de tillväxtmotorer och regionala kärnor där en stor del av befolkningen arbetar. Sambandet måste fungera hela vägen mellan tillväxtmotorer och kärnor och mindre orter på landsbygden.

Närmare 70 % av alla kollektivtrafikresor i länet sker i eller har anknytning till de tre största kommunerna Kalmar, Västervik och Oskarshamn. Kalmar tätort är ett viktigt nav för den regionala kollektivtrafiken och drygt två av tre resor i länet har Kalmar antingen som start- eller målpunkt. Omkring 35 procent av samtliga resor i länet sker i stadstrafiken i Kalmar, där även Färjestaden i Mörbylånga kommun ingår.

Förutsättningarna för kollektivtrafik i Kalmar län är inte optimala då länet har en relativt liten befolkning spridd över en stor yta. Trots detta har resandet med kollektivtrafik i länet utvecklats mycket positivt. Figur 82 som visar resandeutvecklingen mellan 2006–2015. Sammantaget har antalet resor med kollektivtrafik ökat med ca 50 % under perioden, och för vissa stråk har resandet ökat med 100 %. Figuren visar även en prognos för antalet resor med kollektivtrafik fram till 2030, vid en antagen ökning av antalet resor på ca 3 procent per år.

Figur 82. Antal resor med kollektivtrafik 2006–2015, samt prognos (miljoner resor)

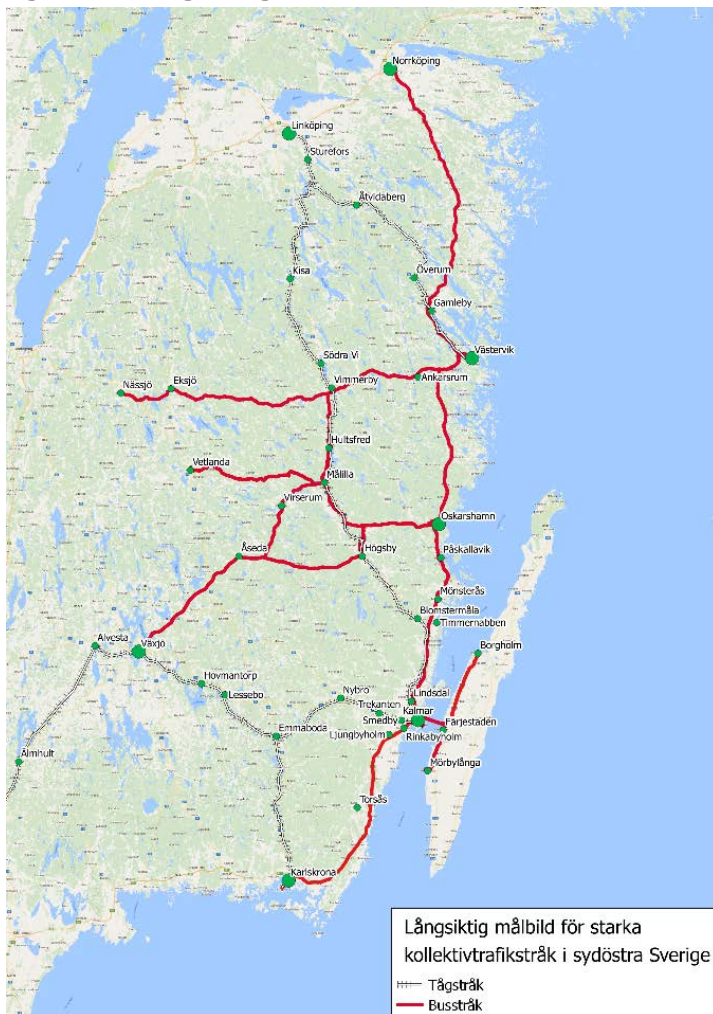

Källa: Kalmar Länstrafik

Ökningen av resandet sammanfaller i tid med att så kallad stråktrafik började införas från mitten av 2000-talet och framåt i de relationer där många människor reser (”starka kollektivtrafikstråk”). Det innebär att trafiken körs i taktfast tidtabell med samma avgångs- och ankomstminut oavsett klockslag, samt med relativt hög turtäthet. Utvecklingen indikerar att stråktrafiken lyckats attrahera den avsedda målgruppen, dvs. personer som pendlar för arbete eller studier.

Att bygga upp snabb trafik med hög turtäthet och god komfort mellan de större orterna har visat sig vara en mycket framgångsrik inriktning. Nästa steg är att förädla expresstrafiken med buss enligt konceptet regional superbuss. Det innebär färre stopp förlagda till strategiska punkter där byten kan ske till andra transportslag, möjlighet till digital uppkoppling ombord under hela resan samt i förlängningen ytterligare förkortade restider. Inriktningen för framtiden är att använda utbyggnaden av kollektivtrafiken som ett verktyg för att få länet att växa där vi är starka och har många trafikrörelser. Kollektivtrafiken ska därmed ses som strukturbildare för samhällsplaneringen.

Figur 83. Långsiktig målbild för starka kollektivtrafikstråk

Figur 83 visar en tänkt framtida sträckning av de starka kollektivtrafikstråken. De största bristerna i kollektivtrafiken finns idag vid resor över länsgränsen. Samtidigt har OECD pekat ut förbättringar i trafiken till regionala centrum i angränsande län som väsentlig för att åstadkomma tillväxt och utveckling i sydöstra Sverige. I dag försvåras resandet av skillnader i bl.a. trafikupplägg, biljettsystem och taxesättning. Brister på järnvägssidan i form av låg banstandard och avsaknad av mötesstationer försvårar också attraktiva trafikupplägg.

Källa: Kalmar Länstrafik

Cykel

Cykling är ett effektivt sätt att resa till och från skola och arbete, eller för nöjes skull till fritidsaktiviteter och utflyktsmål. Cykeln kräver lite utrymme, är energisnål, bullrar inte och medför inga luftföroreningar. Dessutom bidrar ökad cykling till bättre folkhälsa, attraktiva stadsmiljöer och, om cykeln ersätter bilresor, till minskade koldioxidutsläpp och minskad trängsel. Cykeln som transportmedel har därför en given plats i en långsiktigt hållbar region.

Många resor som idag görs med bil är korta och skulle på samma tid kunna göras med cykel. Exempelvis sker mer än varannan resa i länet som är mellan en och tre kilometer med bil medan knappt var tredje görs med cykel.¹⁶ Den största potentialen för att öka andelen resor med cykel bedöms därför finnas inom tätorter och för resor som är kortare än fem kilometer.

¹⁶ Trafikverket. Resvaneundersökning i sydöstra Sverige. Blekinge, Småland och Öland. Rapport 2012-12-11. Version 2.3.

Att cykla är lätt, billigt och enkelt; förutsatt att det finns en infrastruktur för cykling i en genomtänkt struktur och med en service anpassad för cyklister. Med ett sammanhållet cykelvägnät skulle cykling kunna vara ett viktigare transportmedel i länet än vad det för närvarande är. Avsaknad av sammanhängande cykelstråk med hög standard mellan närliggande orter är en av de största bristerna. Även inom större orter finns saknade länkar eller flaskhalsar i befintliga cykelvägnät. Den regionala cykelstrategin har därför som mål att det år 2025 ska finns ett regionalt sammanhängande nät av cykelbanor och cykelsträckningar i blandtrafik som är trafiksäkra och attraktiva.

Öland är ett starkt besöksmål i länet där cykelturismen har kommit att spela en allt större roll. Besöksnäringen är en växande näring och har visat sig ha stor potential när det gäller att skapa nya arbetstillfällen och bidra till tillväxt. Det är därför viktigt att ta till vara och utveckla de möjligheter som finns inom besöksnäringen. Trafiksäkra cykelvägar av god kvalitet, med upplevelser, sevärdheter och cykelservice längs färden, är en förutsättning för att behålla och utveckla cykelturismen i länet. ”Ölandsleden” är ett projekt för detta som pågår på Öland.

Flyg

Kalmar Öland Airport är länets enda flygplats med reguljärtrafik och tillhör det europeiska transportnätverket TEN-T. Flygplatsen har daglig reguljärtrafik och chartertrafik till Sydeuropa. Dagliga förbindelser med kontinenten är nödvändiga för regionens näringsliv, inte minst för att ledande funktioner och befattningar ska kunna behållas i länet. För företag som överväger att etablera sig i regionen är tillgängligheten med flyg många gånger en avgörande fråga.

Många länsbor gör täta arbetsresor eller arbetspendlar till Stockholm. För den södra länsdelen har flygförbindelsen med huvudstaden stor betydelse eftersom flyget tills vidare inte är tidsmässigt möjligt att ersätta med andra färdsätt. Flygplatsens ligger också gynnsamt i ett stadsnära läge inom cykelavstånd, eller 14 minuters bussresa, från Kalmar centrum. Flygplatsens närhet till järnvägar både västerut (Kust till kustbanan) och norrut (Stångådalsbanan) samt vägarna E22 och riksväg 25 skapar också möjligheter för framtiden.

Den norra delen av länet har inte samma tidsmässiga restidsvinster av flyget som den södra. Norra delen av länet har närhet till Södra Stambanan samt framtida höghastighetståg från Linköping och Norrköping, vilket gör tåget till ett alternativ för resor till Mälardalen och internationella flygplatser.

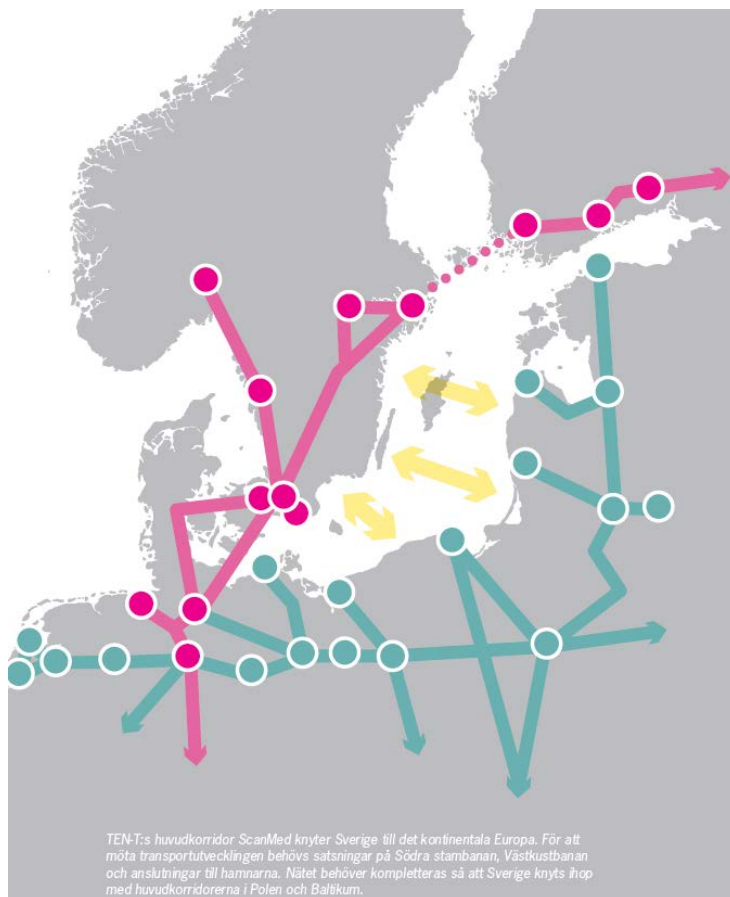
Godstransporter och logistik

Välutvecklade och kostnadseffektiva logistik- och godstransportsystem är en förutsättning för handelns och industrins verksamhet i länet och i förlängningen för samhällsutvecklingen i stort. Godstrafiken spelar en avgörande roll för konsumtion, arbetstillfällen, tillväxt och välbefinnande i länet. Europaväg 22 (E22) går mellan Trelleborg/Malmö och Norrköping och har klart störst betydelse för godstransporterna i länet. Vägen binder samman stora industrier och befolkningscentrum med hamnarna längs Östersjökusten och grannlänen. Tillsammans med riksväg 25, 40 och 47 utgör E22 ett nationella ramverk i det regionala vägnätet.

De stora godsflödena som berör länet sker till stor del via länets stora företag och över nationsgränser. En viss typ av transportrörelser och -upplägg krävs för att få dessa flöden att fungera. Även transittrafiken genom länet är stor. De globala handelsmönstren förändras och handeln växer särskilt snabbt i relation mot centrala och östra Europa och mot Asien. Det ökar kraven på kapacitet och effektivitet i dessa transportrelationer. Idag saknas viktiga länkar

mellan sydöstra Sverige och de prioriterade europeiska transportkorridorerna i Polen och de baltiska länderna. Detta berör inte minst Smålandskustens hamnar inklusive det väg- och järnvägsnät som kopplar till dessa knutpunkter. För att stärka kopplingen till de viktiga och växande marknaderna i Polen och i Baltikum är det av stor vikt att knyta Sydsveriges Östersjöhamnar till det europeiska transportnätverket TEN-T. För länets del är det av särskild vikt att lyfta fram den TEN-klassade hamnen i Oskarshamns samt att få in hela riksväg 40 i TEN-T. Oskarshamns hamn har även prioriterats regionalt för åretruntrafiken till Gotland och är därför en väsentlig hamn framförallt för varuförsörjningen men även persontrafiken till Gotlands-trafiken.

Figur 84. Transportkorridor genom Sydsverige

Källa: Systemanalys för Sydsveriges infrastruktur, Ramböll (2015-06-18).

Ett steg i riktning mot mer miljömässigt hållbara godstransporter är att transportera mer gods på sjö och järnväg. Nationellt är inriktningen att 30 procent av landsvägstransporterna över 300 km ska överföras till sjöfart och spårbunden trafik fram till 2030. Den regionala inriktningen är att öka andelen gods som går via tåg och båt. Godset lider dock av långa väntetider på järnvägen och omlastningen mellan lastbil och tåg är dyr. För att öka andelen godstransporter på järnväg krävs bättre planering av rörelserna på spåren och höjd nyttjandegrad av spår som i dagsläget har lågt nyttjade. I detta avseende fyller de banor som inte tillhör stambanenätet viktiga funktioner, exempelvis regionala banor som Bocka-, Stångådal- och Tjustbanorna. En ökad andel gods på järnväg förutsätter också utbyggnad och upprustning av järnvägskapaciteten på dessa banor och på Kust- till kustbanan.

Kustsjöfart kan vara ett ekonomiskt hållbart alternativ till längre landsvägstransporter, sett ur både samhällets och transportköparnas ögon. Det kräver dock omställning av infrastrukturen, det vill säga hamnarna och deras landförbindelser, samt förändringar i transportupplägg. Länets hamnar är av stor betydelse för godstransporter, framförallt över Östersjön. Tillsammans med kombiterminaler på land är hamnarna viktiga omlastningsplatser för varor och gods mellan järnväg, väg och hav. Väl fungerande marktransporter till och från hamnarna är väsentliga för hamnarnas möjlighet att utvecklas. Här är E22 av största betydelse för gods-transporter i länet då vägen binder samman stora industrier och hamnar längs Östersjöskusten.

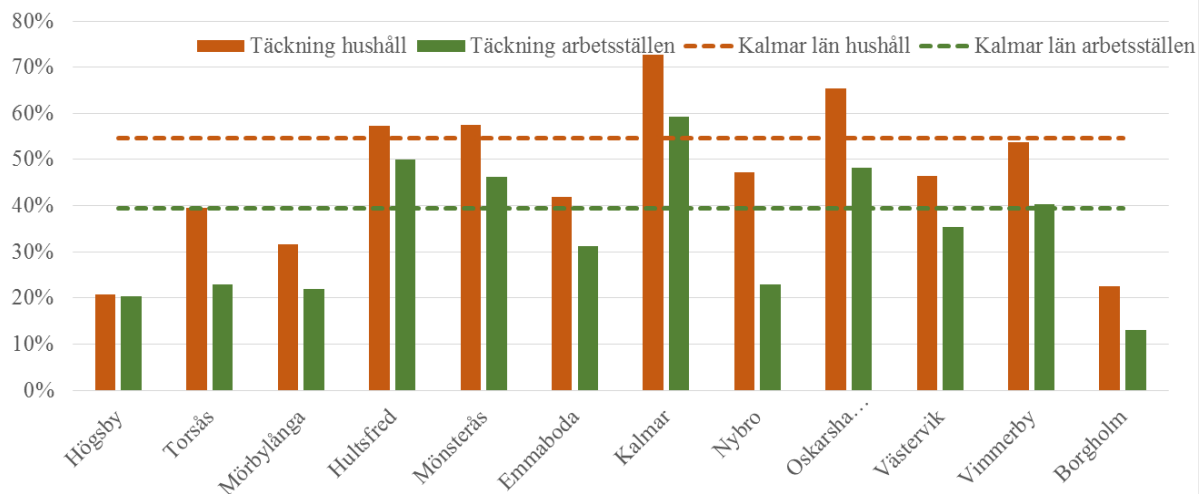
Inom logistiktjänster är trenden att företag köper hela logistikkedjan från tredje part istället för att själva sköta distributionen. I kombination med ökad näthandel leder detta till förändrade transportstrukturer och ett ökat antal godstransporter. Den digitala omställningen inom logistikbranschen bör ge stora möjligheter till ökad punktlighet, kortare ledtider och samplanering. Realtidsinformationen förväntas öka och väl utvecklad informationsteknik kan ge stora effekter inom både väg- och järnvägstransporter. Förbättrad informationsteknik i kombination med ökad medvetenhet om transporternas miljöpåverkan bör också leda till förändringar i transportmönster och val av drivmedel. De stora brister som idag finns i den stödjande transportinfrastrukturen begränsar dock möjligheterna att nyttja den nya teknikens möjligheter. Järnvägar som är viktiga för godstransporter till och från Smålandskustens hamnar har begränsad kapacitet. Urbaniseringen gör också att trafikrörelser koncentreras kring tätbebyggda områden som redan idag kan ha problem med framkomlighet och buller.

Digital infrastruktur

Möjlighet att använda digitala tjänster, oavsett var man bor, verkar och vistas kommer i framtiden att vara en förutsättning för att vara delaktig i samhället. Detta förutsätter ett helt uppkopplat Kalmar län för allt, alla och alltid. När uppkopplingen fungerar och bredbandsinfrastrukturen motsvarar användarnas behov kan den digitala omställningen bidra till ett demokratiskt, jämlikt och jämställt samhälle att växa i.

I takt med att den digitala omställningen slår igenom på allt fler samhällsområden blir betydelsen av tillgänglighet till näten allt större. Kraven ökar också på driftsäkerhet, dvs. upprätthållande av funktion och tillgänglighet och uthållighet vid extraordinära händelser. Samtidigt måste också kapaciteten och kvaliteten höjas i de trådlösa alternativen för att därigenom skapa en robust digital infrastruktur.

Det regionala målet är att alla hushåll och arbetsställen i Kalmar län år 2020 ska ha minst 100 Mbit/s bredband. Det kommer att krävas stora insatser för att nå målet om utbyggnad, samtidigt som det är viktigt att förbättra kvaliteten och minska sårbarheten i näten. År 2016 hade ca 55 % av hushållen och ca 40 % av arbetsställena i Kalmar län tillgång till bredbandsanslutning om minst 100 Mbit/s. På riksnivå var tillgången ca 73 % bland hushållen och ca 63 % bland arbetsställena. Bland hushåll i tätort hade ca 78 % tillgång till hastigheter om 100 Mbit/s, medan motsvarande andel i områden utanför tätort och småort var ca 22 %. Mönstret mellan kommunerna följer skillnader i befolkningstäthet och andelen av befolkningen som bor i tätorter, där tätare kommuner generellt sett nått en högre utbyggnad. Utbyggnaden skiljer sig kraftigt mellan kommunerna i länet, vilket framgår av figur 85.

Figur 85. Andel hushåll och arbetsställen med tillgång till bredband 100mbit/s, 2016

Källa: Post- och telestyrelsen, Mobiltäcknings- och bredbandskartläggning 2016

Omställningen till fler och nya trådlösa accesstekniker i kombination med att antalet uppkopplade enheter (Internet of Things) kommer att mångdubblas innebär exponentiellt ökande trafik i näten (5G). Allt fler interaktiva användare och uppkopplade enheter kommer också att generera större mängder öppna och privata data som skall kommuniceras ”upp till internet”. Detta skapar behov av högre kapacitet och hastighet ”uppströms” i näten. Samtidigt ställer realtidsanvändning krav på mycket låg fördröjning och fler trafikklasser (t.ex. QoS). Virtualisering av funktioner och kommunikation i näten samt distribution av molntjänster är nödvändig för kommande behov (t.ex. VR, AR, M2M) för olika applikationer och datakommunikation när användaren behöver dem och där de befinner sig. Detta är en förutsättning för den digitala utvecklingen inom kompetens, näringsliv, tekniska försörjningssystem (elnät, VA), transportsystem och kollektivtrafik samt tjänster i hemmet bl.a. vård och omsorg i hemmet (vålfärdsteknik).

När data görs tillgängliga kan den förädlas och användas till att effektivisera och förbättra produktionsprocesser och konsumtionsmönster, vilket skapar nya möjligheter för en ekonomiskt och miljömässigt hållbar tillväxt. Dessutom ger öppna data nya förutsättningar för den demokratiska processen genom ökade möjligheter till transparens. Sammantaget ger den digitala omställningen stora möjligheter till innovation, hållbar tillväxt och nya jobb i alla branscher och samhällssektorer.

Basen för datakommunikation är fiberbaserade nät, vilka finns i närheten av hushåll och företag i områden där många människor och uppkopplade saker normalt befinner sig. Fibertäckning är avgörande då stora mängder data skall transporteras till och från användare eller saker. Den faktiska anslutningen eller uppkopplingen förutsätter dock att det finns en efterfrågan från användaren.

Trådlös digital kommunikation är nödvändig i dagens samhälle men kan inte ses som en ersättning till fast fiberbaserad infrastruktur. I många delar av Kalmar län är mobiltäckningen dålig vilket omöjliggör effektiva digitala tjänster i exempelvis hemsjukvården och besöksnäringen. Samtidigt pågår en avveckling av kopparnätet under åren fram till 2025, främst på landsbygden. Landsbygd och kustnära områden är väsentliga för länets karaktär och attraktionskraft. I dessa områden finns flera av de näringar som är av särskilt intresse för länets

tillväxt och näringsliv, som besöksnäring och jord- och skogsbruk. Besöksnäringen har också en stor andel kvinnliga företagare, vilket gör att det även finns ett jämställdhetsperspektiv när det gäller prioriteringar av investeringar i digital infrastruktur. För att möjliggöra snabb och säker uppkoppling i de områden där koptarnätet avvecklas behövs trådlösa alternativ som motsvarar minst 30 Mbit/s bandbredd (nedströms). Investeringar för utbyggnad av digital infrastruktur behöver därför tidigareläggas i de områden som berörs.

Kollektivtrafiken erbjuder tillgång till gratis WiFi ombord på alla bussar, vilket ger resenärer möjlighet att använda restiden för exempelvis arbete eller studier. För att utveckla detta krävs sömlös uppkoppling, dvs. att användare och uppkopplade saker kan röra sig mellan olika nät, tekniker och leverantörer utan begränsningar i användningen. En viktig inriktning är därför att förbättra kapaciteten i näten längs med de starka regionala kollektivtrafikstråken. Utbyggd digital infrastruktur är också en förutsättning för autonoma eller självkörande fordon, som på längre sikt bedöms ha en stor potential för trafikförsörjning av länets landsbygdsområden.

Bostadsmarknad

Kalmar län har de senaste decennierna haft ett lågt bostadsbyggande och en svag befolkningsutveckling. Fram till 1990-talet skedde en utbyggnad av bostäder som på de flesta håll inte gick hand i hand med befolkningsutvecklingen. Detta resulterade i vakanser i allmännyttans bestånd och därför revs nästan 1000 bostäder i länet under 1990- och 2000-talen på grund av uthyrningssvårigheter. På senare år har dock behoven av bostäder ökat kraftigt på grund av tidigare år av låg nybyggnation i kombination med ett stort antal nyanlända i länet.

Länens bostadsbestånd och befolkning

I Länsstyrelsens årliga undersökning av bostadsförsörjningen i länets kommuner uppger samtliga tolv kommuner att de totalt sett i kommunen har brist på bostäder i dagsläget.¹⁷ Läget på bostadsmarknaden har blivit mer allvarigt än 2016, då sju kommuner uppger att de hade underskott på bostäder. Det kan även jämföras med 2013 då enbart två kommuner uppger att de hade underskott. När kommunerna bedömer läget på bostadsmarknaden om tre år ser det fortsatt allvarigt ut, nio kommuner bedömer att det fortsatt kommer att råda underskott på bostadsmarknaden och två att marknaden kommer att vara i balans. Kommunernas uppskattningar av dagsläget på bostadsmarknaden visas i tabell 7.

Förändringarna i läget på bostadsmarknaden beror på att inflyttningen i länet under de senaste åren legat på historiskt sett höga nivåer, till följd av en stor inflyttning från utlandet. Bostadsbehoven i olika kommuner och kommundelar hänger också samman med att det finns en urbaniseringstrend, både inom länet och landet. Flyttrörelserna går från landsbygden till större städer och från de större städerna till storstadsområdena. Detta medför att det finns en underliggande trend där behovet av bostäder ökar i vissa delar av länet medan det blir överskott på bostäder i andra delar. Inflyttningen har dock lett till att det för närvarande råder bostadsbrist i samtliga kommuner totalt sett, och inte enbart i centralorten.

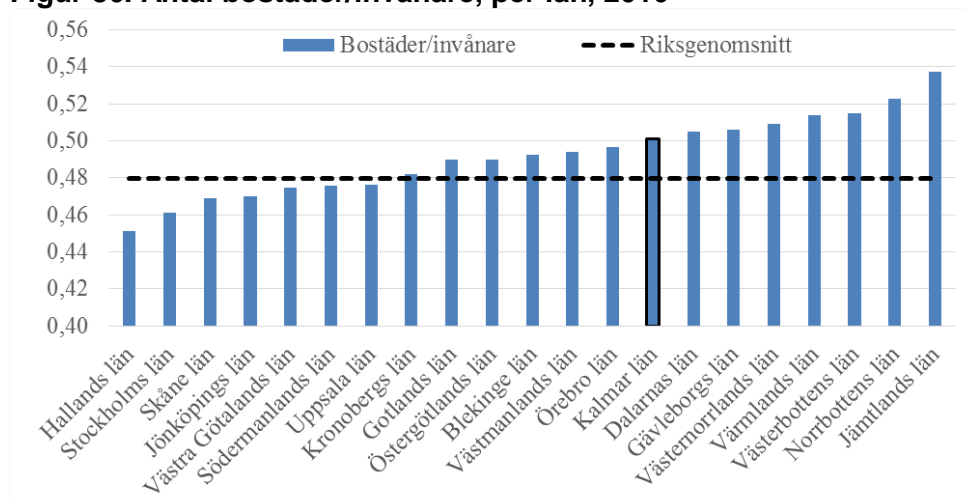
¹⁷ "Regional Bostadsmarknadsanalys Kalmar län 2017", Länsstyrelsen i Kalmar län (2017:03).

Tabell 7. Balans på bostadsmarknaden, kommuner i Kalmar län, januari 2017

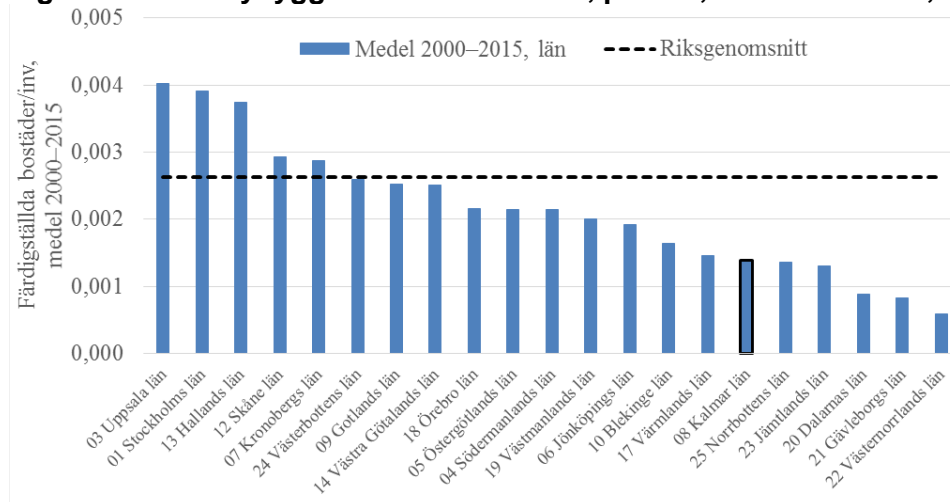
Kommun	Totalt sett	Centralorten	Övriga kommundelar
Högsby	Brist	Brist	Brist
Torsås	Brist	Brist	Brist
Mörbylånga	Brist	Brist	Balans
Hultsfred	Brist	Brist	Brist
Mönsterås	Brist	Brist	Brist
Emmaboda	Brist	-	-
Kalmar	Brist	Brist	Brist
Nybro	Brist	Brist	Överskott
Oskarshamn	Brist	Brist	Brist
Västervik	Brist	Brist	Balans
Vimmerby	Brist	Brist	Brist
Borgholm	Brist	Brist	Balans

Källa: Länsstyrelsen i Kalmar län, *Regional Bostadsmarknadsanalys Kalmar län 2017*

Figur 86 visar antalet bostäder per län i Sverige i förhållande till antalet invånare medan figur 87 visar medelvärdet av antalet färdigställda nybyggda bostäder per invånare för åren 2000–2015. Figurerna visar att antalet bostäder per invånare är lägre i storstadslänen än i övriga landet, och att det också är i dessa län det byggs mest bostäder. Kalmar län har istället förhållandevis många bostäder per invånare och en låg nybyggnation. Mönstret i nybyggnation hänger samman med flyttmönstren inom landet, där storstadslänen och andra län med växande städer har högre nybyggnation och ett lägre antal bostäder per invånare på grund av den ökande befolkningen. I norrlandslänen, Kalmar och Blekinge län är förhållandet det omvända.

Figur 86. Antal bostäder/invånare, per län, 2016

Källa: SCB, *Antal lägenheter efter år och region; Folkmängd efter år och region; egna beräkningar*

Figur 87. Antal nybyggda bostäder/inv./år, per län, medelvärde för, 2000–2015

Källa: SCB, Färdigställda lägenheter i nybyggda hus efter region och år; Folkmängd efter år och region; egna beräkningar

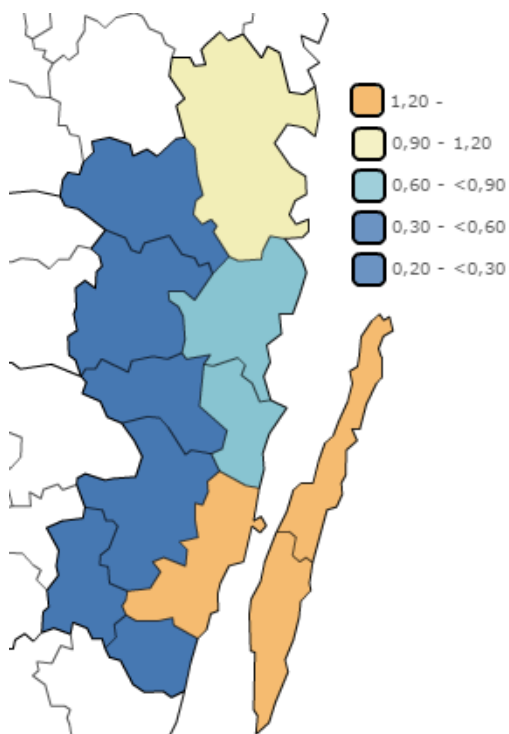
Kommunerna har enligt lagen (2000:1383) om kommunernas bostadsförsörjningsansvar det yttersta ansvaret att skapa förutsättningar för alla invånare att leva i goda bostäder. De ska även särskilt beakta grupper så som studenter, ungdomar, nyanlända, äldre, funktionshindrade, hemlösa och människor i skyddsbehov. Kalmar län har en av de äldsta befolkningarna i landet, vilket medför ett större behov av tillgänglighetsanpassade bostäder. Rätten till en bostad är en mänsklig rättighet. Att sakna en egen bostad får stora konsekvenser på individnivå vad gäller möjligheterna att sköta studier, arbete, personlig hygien osv. Om det inte är möjligt att få tag på en bostad försvåras möjligheterna att flytta till arbete eller studier, och därigenom hämmas också tillväxten.

Behovet av bostäder för nyanlända är just nu akut, vilket är en stor skillnad mot situationen vid balkankrisen på 1990-talet, då det fanns lediga bostäder i många kommuner. När det råder bostadsbrist i flertalet av landets kommuner är det svårt för många, inte bara nyanlända, att flytta till större städer med starkare arbetsmarknader om de skulle vilja. Dessa inläsnings-effekter innebär dock också en möjlighet för länet att behålla nyanlända och få in dessa i arbete i länet.

Lönsamhet i nyproduktion

Tobins Q är ett lönsamhetsmått för bostadsbyggande och anger förhållandet mellan priset på befintliga hus i ett område i relation till byggkostnaden för ett nytt hus. Om kvoten är 1 är det precis lönsamt att bygga nya bostäder. Byggbranschen brukar räkna med att måttet på en marknad ska ligga över 1,2 för att det ska vara riskfritt att nyproducera. I Kalmar län är det bara i Kalmar, Mörbylånga och Borgholms kommuner som de genomsnittliga överlåtelsepriserna är så höga att Tobins Q ligger över 1. Övriga kommuner har låga eller mycket låga värden, vilket innebär att det inte är lönsamt att bygga nytt jämfört med att köpa ett befintligt hus, men att det å andra sidan går att köpa fastigheter till ett lågt pris i dessa kommuner. Fastighetspriser varierar dock stort inom en kommun beroende på bland annat läge. Även i kommuner med generellt sett låga fastighetspriser (och därmed lågt Q) kan det ändå finnas delområden inom kommunen där Tobins Q är högre än 1. Figur 88 visar uppskattningar av Tobins Q på kommunnivå i länet för år 2010.

Figur 88. Tobins Q per kommun, 2010

Källa: Institutet för bostads- och urbanforskning, Uppsala Universitet